

ב"ה

מנחם משיב נפשי

שיעורי מבוא להלכות טהרה

- תדפיס -

מנחם מענדל הראל

צפת עיר הקודש

הוצאה מיוחדת

לרגל חגיגת הנישואין של

הרה"ת חיים אברהם שמואל והכלה מ' מזל טוב שיחיו דיקשטיין

כ"ח מנחם אב ה'תשע"ז

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

כתובת מייל של המלקט והעורך

harelmm@gmail.com

ליצירת קשר

052.770.2498

במקום הקדמה

פותחין בדבר מלכות

עניין השלום נוגע לכל ענייני העולם . . וקשור בכל ענייני האדם . . כשרוצים שזה יגיע לידי פועל יש להגדיר זאת בענין פרטי ומסוים וזהו באופן הכנת הילד לחינוך, שמתחיל בהולדת הולד שגם בכך צריך להיות ענין השלום.

. . אב ואם הלא הם הופכים זה מזו, כפי שרואים בפועל (וכך אמנם צריך להיות), שהנהגת האב היא באופן של תקיפות, ושל האם באופן של רחמים וחנינה . . מכך מובן שכדי שתהיה הולדת הולד, צריך להיות קירוב והתאחדות של שני עניינים הפכיים, שבכך בא לידי ביטוי כללות עניין השלום.

. . בעניין זה לא די רק בקירוב הלב, ולאידך לא יתכן רק בפירוד הלב, אלא הכרחי שיהיו הן קירוב והן פירוד, ואלו הם באופן כללי הדינים וההנהגות שקשורים בענין טהרת המשפחה. החל מאופן של ימין מקרבת שצריך להיות בזמן שהוא עת רצון, וודאי בעת המותר.

. . ישנו "עת לחבוק" וישנו "עת לרחוק מחבק", ושני עניינים אלו הם על פי תורת חיים הנותנת הוראה בחיים. וצריך להיות נזהר בשני סוגי הזמנים, שכן לשניהם כוונה אחת - להשם אחד, כפי שהראה בתורתו שהיא תורה אחת לכולנה.

כשמקפידים ושומרים על כך, נעשה הענין של שלום בין איש לאשתו. לא כפי שטועים אלו האומרים שדבר זה מביא לפירוד (חס ושלום), אלא אדרבה, זוהי הדרך לשלום וקירוב אמיתי. היום אומרים זאת אפילו חוקרי טבע ורופאים, אלא שלא מקיימים זאת מפני דבריהם אלא משום ש"קדשנו במצוותיו וציונו".

באופן זה גם נולד "זרע קודש" שהילדים שנולדים חיים הם על פי התורה ש"דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום", על ידי כך נעשה שלום בין האבות והבנים - דבר שנחוץ במיוחד בדורנו זה.

. . זה ענין שהזמן גרמא, במיוחד לפי הנאמר בגמרא ש"אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף", מכך מובן שצריך שתהיה הולדת בנים ובנות, ילדים כאלו שיקרבו את הגאולה, על ידי לימוד התורה וקיום המצוות וכו', ושילכו לקבל פני משיח צדקנו והוריהם יוכלו לומר "ראו גידולים שגידלנו".

(חלקים משיחת י"ט כסלו ה'תשל"ט, תרגום מתוך 'אור הבית')

פתח דבר

בעזה"ת

פתח דברי 'איר באור מכתבי ושיחות הקודש של הוד כ"ק אד"ש בדבר החשיבות לעסוק בלימוד, הפצת והסברת עניני ודיני הלכות טהרת המשפחה בשפה ברורה ובדרך הקרובה להבנה והשגה של כל אחד ואחד "בדבר התעמולה בענין טהרת המשפחה במושבו, יתבונן בזה: אילו יצוייר, אשר ה' אנה לידו להציל מושב יהודים מכליון, ר"ל, הנה בטח היה מוסר נפשו על זה, והיה מהלל ומשבח את השי"ת, על גודל החסד לזכותו בזכות גדול כזה. ויותר מכן היא תעמולה זו, שהיא הצלת נפשות ממש".

בפרט בדור זה בו נדרש לעיתים סוג של 'גאון יעקב' גם בעיני עצמו ללמוד, לשוחח, להתייעץ או לשאול בענייני הלכות אלו ובמסתעף מהם.

ישנו מאמר העולם, שההבדל בין היודע לשאול ל"שאינו יודע (/רוצה) לשאול" הוא, מתי ולכמה זמן יציק לו לבו?! הנה, השואל מסיים עם כך מיד כששאל. זה שנמנע מלשאול, לבו מכהו עד המאה ועשרים שלו . .

כה דברי הוד כ"ק אד"ש מה"מ באחת מאגרותיו:

" . . בשנים מקודם היו כאלה שהיו מתביישים לדבר על דבר זה, וכבר הורנו הניסיון שבלעומת זה מדברים ומדפיסים עניינים של ניבול פה וכו' וכו' ועוד מקבלים אותות הצטיינות פרייזן בלע"ז (ועל דרך הצחות י"ל שקרוב ללשון 'פריצות'). וכשבאים לדבר

בעניינים הנוגעים בנפש להורים ולילדיהם וכו' - הרי כאן בא הלעומת זה הנקרא "דער קלוגינקער", ומזכיר על מידת בני ישראל שהם ביישנים, והאריכות בזה אך למותר"¹.

חיבור זה מהווה ליקוט ערוך בהסברת חלק מהנושאים בהלכות טהרה², על יסוד שיעורים הנמסרים לאברכים ובעלי בתים, מתוך מחשבה ורצון להכניס חיות ושמחה בקיום המצוה שפרטיה רבים והרריה בשערה תלויין, ואלו בזה מדברי בעל פרי מגדים בהקדמתו:

"וגם צריך מקודם לידע הדין איך יעשה המצוה, ואשרי מי שזכה לידע סודם, כי אז עושה בשמחה בטוב לב, משא"כ אם עושה מצות אנשים מלומדה, עושה בכבידות ועצלות".

מטבע הדברים עלו והתבררו בשיעורים אלו נקודות מעניינות המרחיבות את הידע וההבנה בהלכות טהרת המשפחה, ידע המוסיף טעם וחיות בקיום ההלכות³.

אין מטרת חיבור זה להורות הלכה למעשה, לשם כך ישנו החיבור הייחודי והנפלא בבחינת "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" בהתאם לשיטתם ההלכתית והוראות רבותינו נשיאנו ע"י הגאון הגדול הרה"ח הרה"ת הר"ר יקותיאל פרקש שליט"א בספריו טהרה כהלכה⁴. זיכני השם יתברך לשמשו בשימוש ת"ח ובכל פעם הנני נפעם מחדש מעוצם בקיאותו בהלכות אלו, בכל שאלה ועניין העולה על הפרק נפרשת לפני השואל מפה שלימה המהודרת ביופיה בהבנת ההלכה למעשה וטעמה.

¹ אג"ק ח"ד אגרת א'תשצג

² בקובץ זה ערכנו חלק מהשיעורים, ובע"ה עוד חזון למועד להו"ל של שיעורים נוספים. אביא בזה מדברי הרב המחבר 'פתחי תשובה' בהקדמתו לשלחן ערוך חלק אבן העזר: "אמת תפסיה להאי גברא להודיע מה ראה על ככה, להכניס עצמו בזאת המלאכה ופן יחשדוני שדעתי זחה. לזאת אני מודיע לכל שר ספרי זה אליו יגיע שגם לפני עלתה זאת במחשבה. . אך אחרי שובי נחמתי ובדבי החסיד בהקדמת ספר חובת הלבבות נזכרתי שכתב שאין לישב במושב העצלות ואין לירא ולא לפחד לעלות, כי כמה סכלים בעבור המורא איבדו טובה וכבר אמר חכם אחד מן הזהירות שלא להזהר הרבה. . ומעתה לא יעלה בלבבי שום מורך, כי אינני רק כמראה מקום ומורה דרך בעזרת הקל יתברך.

³ ואעתיק עוד ממ"ש הפמ"ג בהקדמתו "מי שמדפיס ספר כן ימצא בו איזה דבר טוב, ומזכה רבים אין להלעיג עליו. . ותורה הקדושה בכל ספר יש בו חכמה ורפואת הנפש. . והנה בספר לפעמים ימצא בקטן מה שלא נמצא בראשונים או מקום הניחו לו, או לרוחב שכלם די להם והשמיטו". וראה עוד ממ"ש בהקדמתו השניה וד"ל בענייננו.

⁴ הציונים הם לטהרה כהלכה הוצאת ה'תשנ"ח

אביע תודתי לכל לראש לאכסניה של תורה, ישיבת חסידי חב"ד ליובאוויטש צפת עיה"ק ולעומד בראשה - הרב יוסף יצחק ווילשאנסקי שליט"א, הממריץ ותומך להוספה בכל ענייני קדושה. לרב שלמה זלמן לבקיבקר שליט"א שלא חוסך מזמנו לכונני ולהעמידני בעניינים אלו בקרן אורה. לאבי ואמי, חמי וחמותי שמסייעים בכל אונם כדי שנצליח בשליחותנו הקדושה. לנוות בית תחלק שלל, וילדיי - חיילי צבאות השם שיחיו, יזכנו השי"ת לגדלם לתורה, לחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבה ולקבלת פני משיח צדקנו בקרוב ממ"ש.

אודה לרב יעקב סינגאווי רב מו"צ ומדריך חתנים, שעבר על רוב השיעורים בקובץ זה טרם הורדתם למכבש הדפוס.

עם צאתי מאת הפתח אבקש את ברכת השם יתברך להמשיך ולעסוק במבצע זה ומצוה זו של הפצת טהרת המשפחה⁵, כרצו"ק של הוד כ"ק אד"ש מלך המשיח, עדי נזכה לקיום הייעוד "וזרקתי עליכם מים טהורים וטיהרתי אתכם" בביאת משיח צדקנו בגאולה האמתית והשלימה תיכף ומיד ממש.

מנחם מענדל הראל

צפת עיר הקודש

ימים הסמוכים לחמשה עשר באב ה'תשע"ז

"קיימא סיהרא דישראל באשלמותא"

⁵ שבעניינים אלו מתאימים דבריו בהמשך הקדמתו שם "ומה גם שאין ראוי להיות לאדם פוגם מחשבתו ח"ו הרהורי עבירה קשה מעבירה, וודאי טוב להרהר תמיד בדברי תורה... כי שש מצות צריך שלא יליזו מהאדם כל הימים אפילו רגע. א' להאמין בשם. ב' שלא להאמין לזולתו. ג' ליחדו. ד' לאהבה. ה' ליראה. ו' שלא לתור אחר העינים והלב, וסימנך שש ערי מקלט תהיינה לכם... תורה מגינה ומצילה היושב בתחומה" (ע"כ).

מפתח עניינים

3	במקום הקדמה - פותחין בדבר מלכות
5	פתח דבר
11	שיעור א' - פתיחה כללית להלכות טהרה
23	שיעור ב' - מבוא להלכות טומאת האשה מדין תורה
45	שיעור ג' - מבוא להלכות טומאת האשה מדין דרבנן
57	שיעור ד' - מבוא להלכות הרחקות
69	שיעור ה' - מבוא להלכות המתנת חמשה ימים, הפסק טהרה וספירת שבעה נקיים..
83	שיעור ו' - מבוא להלכות ימי חששות הווסת
93	שיעור ז' - פרו ורבו מלאו את הארץ וכבשוה
99	דף עזר למסירת שיעורים ולסיכום ושינון הלכות טהרת המשפחה

שיעור א'

פתיחה כללית להלכות טהרה

יסוד הטהרה ושמירת המצוה עומד על ציווי תורתנו הקדושה

"ואשה כי תהיה זבה, דם, יהיה זובה בבשרה שבעת ימים תהיה בנדתה"⁶, ו"ואשה, כי יזוב זוב דמה ימים רבים, בלא עת נדתה או כי תזוב על נדתה, כל ימי זוב טומאתה כימי נדתה תהיה טמאה היא"⁷ "ואם טהרה מזובה, וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר".

רבינו הזקן מביא את דיני הנידות והזיבות המוזכרים בכתוב בהקדמה ופתיחה להלכות נדה בשולחנו, מובן שהמושגים הנזכרים בפסוקים אלו ומשמעותם נוגעים להבנת הלכות נדה - הלכה למעשה⁸.

בפסוקים אלו ישנם ארבעה נקודות עיקריות: א - דין נדה ב - טהרתה. ג - דין זבה. ד - טהרתה.

*

דם נדה בעקבות החטא

בעת שברא הקב"ה את עולמו לא היה דם נדה בעולם וכמובן מדברי חז"ל בכו"כ מקומות "אדם דמו של עולם היה, בשביל שגרמה לו מיתה לפיכך נתחייבה בדם נדה"⁹.

⁶ ויקרא טו, יט

⁷ שם כ"ה

⁸ גם כיום ש"בנות ישראל החמירו" וקיבלו על עצמם דין נדה וזבה כאחת.

מנחם משיב נפשי - שיעורי מבוא להלכות טהרה

וכה כותב השל"ה הקדוש: "וענין טומאת הנדות, מענין פירסה חוה נדה, שהיתה תכף לאחר בריאת עולם, מצד הנחש הערום, והוא רשע ערום. . כי חטאו של אדם הוא היה הסיבה שנפתח המעיין הנרפש מקור הזוהמא, ונמשכה עליו ועל כל יוצאי ירכו, והוצרכו הצורות ההם צירוף וליבון¹⁰.

אמנם דם הנידות התחיל בעקבות החטא הנזכר, אך יש בו גם מעלה ותועלת, כפי מה שבאר על כך רבנו בחיי בפירושו לתורה¹¹:

ודע כי החולי הזה המוטבע באשה **לא מצאנוהו בנקבות שאר המינין**, אלא **במין האדם בלבד** היא האשה, והיה זה על דרך העונש מפתקה של חוה שנאמר לה: "הרבה ארבה" וגו', ולכן אינו בשאר המינין לפי שהבהמות אין להן שכל, ואין ענינם נמשך אחר העונש והשכר.

. . ויש לך עוד לדעת כי אע"פ שהוא חולי בטבעה **הנה הוא תועלת ומעלה לולד**, כי תתנקה האשה מן המותרות ותגרש אותם עד **שיהיה הולד נוצר מן הדם הזך והמובחר**, כדי **שיהיה מוכן לקבל השפע האלקי, הוא אור השכל**, כענין הברזל שמגרשין ממנו החלודה ואז יהיה ראוי ומוכן לקבל אור השמש לא קודם לכן.

ומטעם זה היה ראוי שינהוג זה במין האדם, ולא בנקבות שאר המינין שהונחו שדיהן להניק החלב במקום הערוה, ולא כן במין האדם היא האשה **שהונחו במקום השכל כדי להעיד כל אחד מה היתה תכלית בריאתו.**

*

⁹ אבות דרבי נתן פרק מב

¹⁰ מסכת פסחים פרק תורה אור

עתיד דם נדה ליטהר

לפ"ז י"ל בי' בדא"פ להא דאמרו "עתיד דם נדה ליטהר", מאחר והסיבה לטומאה זו הוא חטא עה"ד, הרי בהיבטל הסיבה יתבטל ממילא המסובב. והא דמקשינן "לא ציוה הקב"ה לתוהו"? י"ל שזוהו ע"ד המבואר בדין בן סורר ומורה, ובעיקר ע"פ הא דאיתא בתניא פרק ה' "ואף אם לא היה ולא יהיה הדבר הזה לעולם לבוא למשפט על טענות ותביעות אלו, מ"מ מאחר שכך עלה ברצונו וחכמתו של הקב"ה שאם יטעון זה כך וזה כך יהיה הפסק כך, הרי זה משיג ותופס ומקיף בשכלו רצונו וחכמתו של הקב"ה.

¹¹ ויקרא טו, יט

בין דם נדה לדם זיבה, השתלשלות ההלכה בזה

בכללות קיימות שתי דרכים בראיית ה'דם', דרך טבע האשה הנקרא "אורח כנשים" ודרך חולי הנקרא "זוב" בלא עת נדתה. מעיקר הדין מחולקים שני אופני ראיות אלו בטומאתם וטהרתם (כדלקמן), אמנם מחמת חלישות וירידת הדורות ראו חז"ל לנכון לתקן תקנת 'איחוד' דיני נדה וזיבה כך לא יטעו בנות ישראל בטומאתן וטהרתן.

תקופה לאחר מכן קיבלו בנות ישראל על עצמן חומרה נוספת שנתקבלה כהלכה פסוקה שאין עליה עוררין.

*

נסקור בקצרה את השתלשלות הדברים: מעיקר דין תורה שני דינים ל'דם האשה' דם נידות ודם זיבות. א - הרואה דם בעת נדתה (אורח כנשים), סופרת שבעה ימים מעת שראתה ובמוצאי היום השביעי (לאחר צאת הכוכבים) טובלת במקוה טהרה ומותרת לבעלה.

ב - אשה שראתה דם שלא בעת נדתה, נקראת זבה (ולה שני דינים, "זבה קטנה" ו"זבה גדולה") כשחל עליה דין זבה גדולה, עליה לספור שבעה ימים נקיים מעת שפסקה ראיית הדם¹², טובלת במקוה טהרה ביום השביעי, ובערב מותרת לבעלה.

ג - אחר חורבן בית המקדש השני, תיקן רבינו הקדוש¹³ שכל אשה שראתה 'דם' במשך¹⁴ שלושה ימים, בין בעת נידתה ובין בעת זיבתה תספור שבעה ימים נקיים כדין זבה.

¹² ולהאיר מפירוש אור החיים הקדוש על הכתוב בביאור ספירת שבעת ימי הנקיים אחר שנטהרה מזוב דמה, (ישנם שני שלבים בטהרת האשה; א - טהרה מזוב הדם (אך עדיין היא טמאה), ולאחר מכן ב - ספירת שבעה נקיים וטהרה במקוה) וזה לשונו:

טהרה מזוב הדם וטהרה במקוה

"... ונראה על פי מה שאמרו בתורת כהנים וזה לשונם ואם טהרה מזובה - כשתפסוק מזובה, ע"כ. לפי

זה תהיה גזירת הכתוב תיבת מזובה, והכי קאמר:

ואם טהרה, תדע מאיזה זמן תקרא טהרה מזובה, מעת נפסקה זובה נקראת טהרה לספור ז' ימים,

והוא שאמרו כשתפסוק מזובה והבן.

... עוד נראה לפרש הכתוב על זה הדרך, ואם טהרה, פירוש נסתלק הזוב, שכן הוא משמעות תיבת

טהרה, ולא תחשוב שבהסתלק הזוב נסתלקה טומאה ממנה, לא כן, שלא נסתלקה אלא טומאת הזוב עצמו, והוא אומרו מזובה אבל לא טומאה מגע זוב, ועודנה טמאה וצריך לספור ז' נקיים, והוא אומרו

וספרה לה וגו' ואחר תטהר מכל:

13 מהם ימי הנידות והזיבות?

ד - לאחר תקופה הגיעה תקנת בנות ישראל "בנות ישראל הן החמירו על עצמן, שאפילו ראתה יום אחד טפה אחת כלשהי¹⁵ סופרת שבעה נקיים מיום שיפסוק הדם, כדין זבה גדולה". הרעיון של תקנה זו, כדי שתהיה ספירה ודין אחיד לכל הטומאות, ולא יכשלו ח"ו באיסור כרת החמור.

ה - עד לתקופתו של ר' יוחנן, עולא ור' זירא היו החכמים בקיאים במראות הדמים עצמם, כלומר בכח בינתם והבחנת שכלם ידעו להבדיל בין מראות הדמים, כפי שנאמר בתורה "כי יפלא ממך דבר . . בין דם לדם"¹⁶, "בין דם נדה, לדם זיבה, לדם לידה"¹⁷.

לפי מראה הדם ידעו להבחין בין הדם המגיע ממקור טמא, לדם המגיע ממקור טהור, כדברי חז"ל:

ימי הניידות והזבות נחלקים בכללות ל 7 ימים נדות (כדרכה של כל אשה), ו-11 ימי זיבות (היינו שאם רואה בהם דם זהו דם זיבה - כלומר חולי ולא דם נידות' שהוא טבעי באורח חיי האשה), ישנה מחלוקת בין הראשונים (רש"י והרמב"ם) כיצד מונים את הימים הללו וכמובן שנפ"מ רבות בין השיטות, וכן בין ה'ראיות' בימים השונים, ואכמ"ל.

14 מה תיקן רבי?!

רבי ראה לנכון לאחד את דיני הימים הללו לחומרא, שלא יטעו חלילה באיסורי כרת. אם ראתה דם רק יום אחד תספור בנוסף לאותו יום ששה ימים, וכן אם ראתה יומיים תספור בנוסף להם עוד ששה ימים וזאת מחשש שמא דם זה אינו דם זיבה, אלא דם נידה שזקוק לשבעה ימים כולל יום הראיה, מעיקר דין תורה. אם ראתה דם במשך שלושה ימים שאז נהיית ספק זבה גדולה, תשב שבעה נקיים.

בטעם הדבר שרבינו הקדוש היה זה שתיקן תקנה מיוחדת זו, י"ל שהוא ע"ד אותו טעם שחיבר את המשנה, מחששו שתשתכח תורה והלכה מישראל. כמ"ש הרמב"ם בהקדמתו לספר משנה תורה: "ולמה עשה רבינו הקדוש כך ולא הניח הדבר כמות שהיה? לפי שראה שתלמידים מתמעטין והולכין והצרות מתחדשות ובאות ומלכות רומי פושטת בעולם ומתגברת. וישראל מתגלגלין והולכין לקצוות. חיבר חיבור אחד להיות ביד כולם כדי שילמדוהו במהרה ולא ישכח".

15 גודלה של טיפת דם המטמאת - כלשהו

ולהעיר, למרות שהלשון במימרת ר"ז היא "טפת דם כחרדל", מ"מ אין כוונתו שטיפת הדם המינימלית צריכה להיות בגודל של גרגיר חרדל, אלא כוונתו בטיפה כלשהיא - וכן היא לשון הרמב"ן וכ"כ רבינו הזקן בהקדמה זו, וכ"כ הש"ך בס"ק ג' "כחרדל - והוא הדין פחות . . ופשוט הוא". אלא שהביאו דוגמא זו כדוגמא לגרגיר הקטן ביותר שהיה מצוי בימיהם.

החידוש שבתקנת בנות ישראל על תקנת רבי, שאפילו ראתה רק טיפת דם יום אחד, חוששים שמא הצטבר משלושה ימי ראייה. ועוד שרצו לאחד את כל הדינים וה'ספירה' שלא יטעו. (ע"פ הרמב"ן והר"ן).

16 דברים יז, ח

17 נדה יט. סנהדרין פז.

מנחם משיב נפשי - שיעורי מבוא להלכות טהרה

"כך אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, לא חסיד אני? שכל מלכי מזרח ומערב יושבים אגודות אגודות בכבודם, ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה¹⁸."

"... רבי אלעזר מרא דארעא דישראל (רבי אליעזר זכה לתואר "בעל הבית של ארץ ישראל", ומדוע זכה לתואר נכבד זה?) . . ואמאי קרו ליה מרא דארעא דישראל? דההיא אתתא דאיתתא דמא לקמיה דרבי אלעזר, הוה יתיב רבי אמי קמיה, ארחיה, אמר לה: האי דם חימוד הוא. (הגיע לפניו אשה עם מראה דם, ואמר לה רבי אליעזר, דם זה יצא מחמת חמדה לתשמיש).

בתר דנפקא אטפל לה רבי אמי. א"ל: בעלי היה בדרך וחמדתי, קרי עליה: סוד ה' ליראיו" (אחר שיצאה, נטפל אליה רבי אמי ושאלה, האם אכן כך הם פני הדברים?! וענתה שאכן כן וכו').

*

את גודל בינתם ועומק הבחנתם של חכמי ישראל באותה תקופה, נוכל להבין מהמעשה הבא¹⁹:

אפרא הורמיז - אמו של המלך 'שבור' (מלך פרס), שלחה לחכם היהודים 'רבא' מראה דם, בעת שרבא קיבל את ה'מראה' ישב לידו רב עובדיה, אמר רבא בפשיטות זהו דם 'חימוד'.

אמרה איפרה הורמיז לבנה, ראה כמה חכמים הם היהודים שיודעים להבחין בסוגי הדמים השונים. אמר לה בנה שמא הוא מנחש ואינו יודע באמת את מקורו של הדם!?

בהמשך לכך שלחה לרבא שישים מינים שונים של דם, על 59 ענה רבא מה מקורו של כל אחד מהם, על הדם האחרון שהיה דם של כינה - היתה לו סייעתא דשמיא ושלח לה כמתנה מסרק כינים.

18 חסידותו של דוד המלך ע"ה - לטהר אשה לבעלה

ברכות, דף ד'. וידוע הדיוק בזה (הובא בתשובת מהרי"ל (אחי רבינו הזקן) סימן קפז) "וזהו עיקר חסידותו של דהע"ה שאמר לא חסיד אני שידי מלוכלכות כו', לטהר אשה לבעלה, לטהר דייקא".

19 נדה, כ:

כשקיבלה את תשובתו של רבא בצירוף המתנה ששלח לה, התפעלה מאד ואמרה:
כמה חכמים היהודים שכל החכמה מצויה בהם (ע"פ ביאור רש"י).

אך לאחר מכן מחמת ירידת הדורות "חששו שמא יבואו לטעות באיסור כרת"²⁰
וכדברי ר' יוחנן ורבי זירא בגמרא, הפסיקו להבחין בין דם לדם ופסקו שכל מראה שיש לו
אדמומית דם - טמא.

*

תקנת בנות ישראל, נתקבלה הלכה למעשה

נזכר לעיל שתקנת בנות ישראל נתקבלה כהלכה פסוקה בכל מקום, לפיכך אסור
לאדם להקל בה ראשו לעולם²¹, לכן למעשה כיום כשאשה נטמאת (בין בטומאה דאורייתא
בין בטומאה דרבנן - כפי שיבואר לקמן), עליה להתין חמשה ימים מיום הראיה, לפסוק
בטהרה, לספור שבעה נקיים ולטבול במקווה טהרה.

ראוי להזכיר עניין חשוב והוא: חלילה וחס לחשוב, מכיוון שיש את עיקר דין תורה
ומשם ואילך תקנת רבנן ותקנת בנות ישראל הרי שניתן להקל ולהתיר אי אלו עניינים "הם
מלהזכיר"²² (!) לכל לראש מצד רצון ה' וקביעתו בתורתו הקדושה שחביבים עלי דברי
סופרים מדברי תורה עד שאמרו בירושלמי²³:

20 טור קפג

21 כן לשון רבינו הזקן בשם הרמב"ן ז"ל.

22 היתרים הלכתיים

ואפילו בנוגע למציאת "היתרים הלכתיים" כאלו ואחרים, מפליא לראות את דברי קדשו של הרבי
בהתייחסו ל'מציאת היתרים' בענייני טהרת המשפחה (נר ג' דחנוכה ה'תשי"ג) "כאשר אומרים
ליהודי: יכול הנך להתנהג בדרך שאמנם הכל מודים שאינה באופן של טהרה, אבל אעפ"כ, מצד תנאי
הזמן והמצב עתה יכולים למצוא היתר ע"פ שו"ע שמותר לך להתנהג כן, לפי שעה, עד שתוכל
להתנהג בדרך טהורה - המענה על זה, שכאשר מדובר אודות ענין של אמונה, או ענין הקשור עם
טהרת הבנות, טהרת המשפחה, אין לסמוך על היתרים ע"פ שו"ע, אלא לעמוד במס"נ שענין זה יהי
בתכלית השלימות.

. . וזוהי ההוראה הכללית שאומרים לבנ"י בזמן הגלות: אל תסמכו על אלה שמחפשים עבורכם
היתרים ע"פ שו"ע, ורוצים "להסביר" לכם שאין זה אלא פרט קטן בלבד, "ערקתא דמסאני", או
שטומאה דחוי' בציבור וכו' וכו'; עליכם לדעת שישנה הוראה מלמעלה שחיבתן של ישראל מתבטאת

מנחם משיב נפשי - שיעורי מבוא להלכות טהרה

"תדע לך שחביבין דברי סופרים מדברי תורה שהרי רבי טרפון²⁴ אילו לא קרא לא היה עובר אלא בעשה וע"י שעבר על דברי בית הלל נתחייב מיתה, על שם ופורץ גדר ישכנו נחש"(!).

כחסידיים, האמונים על יסודות תורת החסידות, עומדים לנגד עינינו דברי אדה"ז בתניא "ומה לי בחי' סור מרע ומה לי בחי' ועשה טוב הכל היא מצות המלך הקדוש יחיד ומיוחד ב"ה", ובפרט כשמתבוננים באותו קטע יסודי בריש פרק מ"א בתניא:
"ברם צריך להיות לזכרון תמיד ראשית העבודה ועיקרה ושרשה . . והנה ה' נצב עליו ומלא כל הארץ כבודו מביט עליו ובוחן כליות ולב אם עובדו כראוי, ועל כן צריך לעבוד לפניו באימה וביראה כעומד לפני המלך".

ניתן לטבל עניין זה בפתגם העולם "הזהירות נדחקת מפני התאוה, והתאוה נדחקת מפני היראה"²⁵ (!) יראת מלך מלכי המלכים הקב"ה הצופה ומביט בכל מעשיו.

*

בכך שמוסרים נפשם אפילו על פרט קטן, כדי שלא ליפרד ח"ו מהקדושה ומההתקשרות שיש ליהודי עם עם הקב"ה.

וענין זה נוגע במיוחד בשעה שעומדים לייסד בית בישראל, שממנו יהיו דורות ודורי דורות - אזי צריכה להיות ההתחלה בענין של מסירת נפש אפילו על פרט קטן ביותר.

ואז נותן הקב"ה ברכת הצלחה שיוכלו למלא זאת ברוחניות, ועי"ז נמשכת תוספת ברכה והצלחה גם בגשמיות כפשוטו, בבני חיי ומזוני רויחי".

²³ מסכת ברכות פרק א' ה"ד

²⁴ מה עשה רבי טרפון?

רבי טרפון היה מבית שמאי, ועצר בדרך בעת זמן ערבית וקרא קריאת שמע בשכיבה כדעת ב"ש וסיכן את עצמו, ואמרו לו חכמים כדאי היית לחוב כו' שעבר על דברי בית הלל (שנפסקה הלכה כמוהם). ישא האדם ק"ו בעצמו ומה ר"ט שהיה מב"ש וכו' כך . . . אנו עאכו"כ שאל לנו לעבור מדברי חז"ל ותקנותיהם כלל וכלל.

²⁵ לעורר את רגש הרחמנות

זאת בנוגע לאדם עצמו, אך צריכה לעת הצורך צריכה להיות גם ההתבוננות בהשלכה על העתיד מעניין שמירת הלכות ודיני טהרת המשפחה והשלכותיה על הילדים ודור העתיד, כפי שמופיע בסגנון זהה באגרות הרבי "יחפש דרכים איך לדבר . . . בענין טהרת המשפחה, אשר זה נוגע להם ולבריאות יוצאי חלציהם עד סוף כל הדורות הן בגשמיות והן ברוחניות" (אגרת יש"ת).

ולו מצד 'רחמנות' עליהם, יכפה האדם את יצרו ולא יאכילו בכל המתוק וערב לחיכו וד"ל.

מנחם משיב נפשי - שיעורי מבוא להלכות טהרה

עוד יש לזכור ולידע בעניין זה, מה שכתב הרמב"ם בכללות ענין הטהרה²⁶:

"דבר ברור וגלוי שהטומאות והטהרות גזירות הכתוב הן, ואינן מדברים שדעתו של אדם מכרעתו והרי הן מכלל החוקים. . . גזירת הכתוב היא והדבר תלוי בכוונת הלב, ולפיכך אמרו חכמים טבל ולא הוחזק כאילו לא טבל, ואעפ"כ רמז יש בדבר כשם שהמכין לבו לטהר כיון שטבל טהור ואע"פ שלא נתחדש בגופו דבר,

"כך, המכין לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות, כיון שהסכים בלבו²⁷ לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור, הרי הוא אומר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם, השם ברחמיו הרבים מכל חטא עון ואשמה יטהרנו, אמן²⁸".

מכך לענייננו, על האדם לבחון את דעותיו ומעשיו ומאחר שרוצה להיות בצד של ה'קדושה והטהרה', הרי זה גורם ומביא מיד לכך ש"וטהרתי אתכם". יחד עם זאת אל לו לאדם לנקוט מדעתו בדרך של התקדשות ופרישות מדומה העלולה להביא לידי מכשול²⁹, ועניינים שהם היפך ה"שלום בית" ו"שובו של עולם" וד"ל.

*

²⁶ סוף הלכות מקוואות

²⁷ וראה תוכן ביאורו של אדמו"ר הרש"ב נ"ע בעניין זה במאמר ד"ה ועשית ציץ - עת"ר.

²⁸ וראוי ללמוד את ביאוריו המיוחדים של הרבי מהלכה זו ברמב"ם בכו"כ הזדמנויות ובאופנים

שונים, עם הוראות בעבודת השם.

²⁹ נקודות ממכתבי הרבי בעניין שלילת הפרישות בדורנו

"מה שכן יש לתקן הוא: במה שכתב שהרב. . . אסר במשך כל השבוע והתיר רק בלילי ש"ק,

וכנראה ממכתבו אסר בפרסום ובתוקף, ומובנות התוצאות שיש לחשוש להנ"ל בדורנו דור יתום (אג"ק חט"ו ע' רכח).

"אם יש לדחות קיום המצוה לחודש. . . בדורנו דור יתום, מועטים הם אלו השייכים לפרישות

מבלי שיכשלו כו' ר"ל" (אג"ק ח"ג, ע' שיד).

"וע"ד הקס"ד להתנהג בפרישות. . . הנה אין דעתי נוחה מזה. . . צריך עיון גדול אם הפרישות

באופן זה מוסיפה טהרה ומטהרת את המחשבה, או להיפך ח"ו. (אג"ק ח"י, ע' שע)

". . . נבהלתי למראית עיני במכתבו. . . הסדר להתייחס ולנהוג בסיגופים על חשבון הזולת, הנה אני

לא שמעתי עד"ז. . . ואין רצוני להאריך בזה כיון שהענין מבואר ובטח המעט יספיק" (אג"ק ח"ו ע' קנז).

לשאול בלי להתבייש

זכינו בדורנו והרבי תיקן את העניין של "עשה לך רב" ועי"ז "הסתלק מן הספק", אמנם בזה גופא צריך לדעת ולחלק בין "משפיע" שעניינו לבחון להדריך את מושפעיו בדרך עבודת ה', לבין שאלות הלכתיות השייכות לרב מורה הוראה ע"פ השו"ע, ששאלות בעניינים אלו צריכות להיות מופנות אליו³⁰.

אל לו לאדם להתבייש מלשאול כל שאלה (כמובן בלשון נקיה ובדרך צנועה), וכפי שלימדו חז"ל כמה מעשים בזה להורות שכשיש שאלה, שואלים. כמעשה דרב כהנא (ראה בהערה³¹ ועוד):

"אמר רב כהנא: שאלתינהו לאינשי ביתיה דרב פפא ודרב הונא בריה דרב יהושע (שאלתי את נשותיהם של רב פפא, ורב הונא בנו של רב יהושע), כי אתו רבנן מבי רב מצרכי לכו בדיקה³²? (כאשר חוזרים הם מן הישיבה, האם הם מבקשים מכם לעשות בדיקה?)

ואמרו לו: לא. ולישיילינהו לדידהו! דילמא אינהו קא מחמירי אנפשייהו (ושאל את הנשים דווקא, לדעת כיצד נהגו בפועל, בחשבו אולי לאחרים מקלים הם בהוראתם שאינן צריכות לבדוק, אך לעצמם (למעשה) החמירו להצריך את נשותיהן לבדוק. ועל כך ענו לו נשותיהם, שלא הצריכום לבדוק)³³.

*

³⁰ ולעיתים תפקידו של המשפיע להבין ולומר ע"כ תחומי מכאן ואילך זו שאלה לרב מורה הוראה, כשם שלא יעלה על הדעת שמשפיע יורה בענייני רפואה, לא יעלה על הדעת שיורה בהוראות הלכתיות (אם אין לו מושג בהם), ומי לנו גדול מהוד כ"ק אד"ש שלכל הדעות בקי בכל התורה כולה, ולא פעם שלח להוועץ ברב מורה הוראה וד"ל.

³¹ ממעשי חז"ל בבירור דבר הלכה למעשה

ברכות דף סב. "רב כהנא על, גנא תותיה פורייה דרב. שמעיה דשח ושחק ועשה צרכיו, אמר ליה: דמי פומיה דאבא כדלא שריף תבשילא! אמר לו: כהנא, הכא את? פוק, דלאו ארח ארעא. אמר לו: תורה היא וללמוד אני צריך.

³² רב כהנא שאל זאת מהם לידע הלכה למעשה בדין "הבאים מן הדרך נשותיהם להם בחזקת טהרה", ואין צריך לשאלם.

³³ נדה, יב:

מנחם משיב נפשי - שיעורי מבוא להלכות טהרה

ועוד ראינו:

תניא, אמר רבי עקיבא: פעם אחת נכנסתי אחר רבי יהושע לבית הכסא, ולמדתי ממנו שלשה דברים: למדתי שאין נפנין מזרח ומערב אלא צפון ודרום, ולמדתי שאין נפרעין מעומד אלא מיושב ולמדתי שאין מקנחין בימין אלא בשמאל.

אמר ליה בן עזאי: עד כאן העזת פנים ברבך?! - אמר ליה: תורה היא וללמוד אני צריך³⁴.

ויתירה מכך אפילו אם חושש שמא יש דבר של שטות בשאלתו לא יתבייש מלשאול, כפי שלומדים חז"ל מהא דאמר רב פפא³⁵:

"אפילו כי הא מילתא לימא איניש ולא נשתוק קמיה רביה משום שנאמר אם נבלת בהתנשא, ואם זמות יד לפה"

כוונת דבריו היא: אם התביישת והשפלת עצמך על דברי תורה, סופך להתרום ולהתנשא שע"י כך מתחדשת הבנה והוספה בדינים ובהלכות, אבל אם התביישת ולא דיברת, סופך לשים יד לפה מפני שלא תדע טעמים של דברים להשיב לשואלים אותך.

*

לאידך חשוב להבהיר נקודה נוספת בעניין זה:

לעיתים כשמתעוררת שאלה הלכתית, אומרים בני הזוג לעצמם, בדיוק שמעתי מחבר שהם שאלו את הרב על אותה שאלה, והרב הורה כך וכך. . הסתדרנו. .

ממש לא³⁶! כשם שכל בר דעת מבין בדרך משל בענייני רפואה, שרפואה שניתנה לפלוני במצב מסוים לא תתאים לאחר במצב דומה, כי בהשתנות הנסיבות תשתנה דרך הרפואה.

34 ברכות דף סב. (וראה שם מעשה דומה נוסף)

35 נדה כז, שם דנה הגמ' בטעמו של ר"ש בדיני טומאת וטהרת שליא, ור"פ קישר את טעמו של ר"ש עם טעמים של ר"י ור"י ו"אחיכו עליה" מפני שזהו דבר הפשוט, שאין צורך לאמרו. ועל כך אמר רב פפא כבפנים.

36 דוגמא ל'טעות' של שמיעת הוראה מחברות העלולה להביא לטעות, מובאת בתשובת המעיל צדקה (הובאה בפתחי תשובה לסימן קצו):

"... אשה שמצאה כתם בימי ליבונה ולערב הפסיקה בטהרה מחדש ולבשה שנית לבנים, ואמרו לה חברותיה ביום המחרת שגם על הכתם צריכה להמתין מחדש ה' ימים וחזרה ולבשה כתונת שלה

כך בשאלה הלכתית, שינוי קל בהגדרת השאלה ומצבה משנה את כל הפסיקה ההלכתית לכאן או לכאן, לכן לא ניתן לדמות תשובה לתשובה ויש לשאול על כל מקרה ועניין לגופו.

דוגמה לדבר: מתקשרים בני זוג לרב, ושואלים אודות עניין מסוים שהיה אצלם, זמן קצר לאחר קיום המצוה ראתה האשה דם, והרב אמר להם שאינם צריכים תיקון והסביר באריכות ובהטעמה. זוג אחר התקשר בשאלה דומה, והרב אמר להם שהם צריכים תיקון וביאר להם מה עליהם לעשות בהתאם להוראות הרבי בעניין.

מה השתנה מאלו לאלו?! פשוט השתנו הנסיבות. הראשונים שימשו בזמן המותר והאחרונים טעו ושימשו בזמן חשש וסתה. . וזו דוגמא קטנה.

*

התורה יוצרת חיים טובים ומאושרים

כל חלק בחיים היהודיים מהווה 'תורה' שלימה, והיצירה הנכונה של החיים הללו (ובפרט כשעוסקים בנושא של יצירת חיים חדשים) היא על פי התורה, וכפי שמאיר זאת הרבי בלוח 'היום יום':

"תורת השם, היא חוקה אלוקית שיוצרת חיים, תורת השם היא תורת אמת. התורה שווה בכל מקום ובכל זמן, תורה היא נצחית". ועוד זאת ש"התורה והמצות מקיפות את חי האדם מיום גיחו מבטן אמו עד עת פקודתו, **ומעמידות אותו בקרן אורה** בשכל בריא ובקנין מדות נעלות והנהגות ישרות לא רק בין אדם למקום אלא גם בין אדם לחברו, כי **המתנהג ע"פ התורה והוראות חז"ל הוא חי חיים מאושרים בגשם וברוח**".

אשר לכן כשישנה שאלה כיצד צריכה להיות ההנהגה בהתאם להוראות תורתנו תורת חיים, אין שום מקום מלהתבייש לשאול, שהרי בנפשנו הדבר.

*

הנחתם בכמה כתמים, אך היתה חגורה מלמטה סינר לבן ונקי מלבונה של אתמול. ואחר ב' ימים נודע לה לה שאין צריכה להמתין מחדש ה' ימים".
ומה שהיה אחר כך, נוצרה תסבוכת של שאלות חדשות שמקורן במה ששאלה טת חברתה במקום לשאול את מי שצריך לשאול. .

מתאים לסיים פרק זה בדברי קדשו של הרבי אודות הברכה הגדולה שישנה בשמירת מצות טהרת המשפחה:

”ע”י מצות נדה, טהרה וטבילה שניתנה לאשה היהודי’ - מביאה היא טהרה וקדושה לחיי המשפחה, ע”י מצוה זו זוכים לילדים טובים ובריאים, שלמים בגוף ושלמים בנשמה, ילדים שלאחר-מכן ילכו בדרך התורה והמצוות ויביאו נחת-רוח ושמחה אמיתיים להוריהם³⁷.”

³⁷ משיחת מוצש”ק פ’ בראשית ה’תשי”ד (תו”מ התוועדות, עמ’ 140)

שיעור ב'

מבוא להלכות טומאת האשה מדין תורה

שלחן ערוך הלכות נדה סימן קפ"ג

אשה שיצא דם ממקורה, בין באונס בין ברצון, טמאה, והוא שתרגיש ביציאתו. ומיהו משתרגיש בו שנעקר ממקומו ויצא, טמאה אף על פי שלא יצא לחוץ, ואפילו לא ראתה אלא שיפת דם כחרדל, יושבת עליו שבעה נקיים. הגה: כאשר יתצא משפטן לקמן סימן קל"ו. ואין חילוק בין פנויה לנשואה לענין איסור נדה (ריב"ש סימן תכ"ה מביאו ב"י), כי כל הבא על הגדה חייב כרת.

שולחן ערוך הלכות נדה סימן קפ"ה

כל מראה אדום, בין אם היא כהה הרבה, או עמוק, טמאים. ובן כל מראה שחור. ואין טהור אלא מראה לבן ובן מראה ירוק, אפילו כמראה השעוה או הזהב, וכ"ש הירוק כברתי או כעשבים. (מרדכי). הגה: וכן מלאה שקורין כל"א כל"א כלכל ירוק הוא, ואפילו יש בו סמיכות דם והוא עב הרבה, ואפילו הרגישה שנפתח מקורה, ובדקה מיד ומצאה מראות הללו, טהורה (ד"ע ללא כת"ה סימן רמ"ו למגמגס זזה). הגה: וכן עיקר. (ב"י וטור), ללא כיס מחמירין לטמאה אם יש בו סמיכות והוא עב. (ת"ה סימן רמ"ו). ואם הרגישה שנפתח מקורה, ובדקה מיד ולא מלאה כלום, ע"ל סימן ק"ץ.

שולחן ערוך יורה דעה סימן קצ"א

דבר תורה אין האשה מטמאה ולא אסורה לבעלה עד שתרגיש שיצא דם מבשרה, וחכמים גזרו על כתם שנמצא בגופה או בבגדיה, שהיא טמאה, ואסורה

מנחם משיב נפשי - שיעורי מבוא להלכות טהרה

לבעלה אפילו לא הרגישה ואפילו בדקה עצמה ומצאה טהורה. וצריכה הפסק טהרה, שתבדוק עצמה ותמצא טהורה, ואח"כ תמנה שבעה נקיים חוץ מיום המציאה הגה: כאילו ראתה ודאי, וכמו שיתצטרך לקמן סימן קל"ו. ואם הרגישה שנפתח מקורה להוציא דם ובדקה אחר כך ולא מצאה כלום, יש מי שאומר שהיא טמאה.

טומאה דאורייתא ודרבנן

טומאת האשה יכולה להיווצר בשני דרכים שלהם שני גדרים הלכתיים שונים: א' - טומאה דאורייתא. ב' - טומאה מדרבנן³⁸.

בריש הלכות נדה בשלחן ערוך נפסק³⁹:

אשה שיצא דם ממקורה, בין באונס בין ברצון, טמאה, והוא שתרגיש ביציאתו. ומיהו **משתרגיש** בו **שנעקר ממקומו ויצא, טמאה**. אף על פי שלא יצא לחוץ, ואפילו לא ראתה אלא **טיפת דם** כחרדל **יושבת עליו שבעה נקיים**. . ואין חילוק בין פנויה לנשואה לענין איסור נדה כי כל הבא על הנדה חייב כרת⁴⁰.

38 דיני טומאה וטהרה נחלקים לשני עניינים, דיני טומאה וטהרה ל'קדשים', ודיני טומאת וטהרה אשה לבעלה. רבים מדיני ואופני הטומאה וסיבתם שבגמ' ובחז"ל נאמרו מדין טומאה וטהרה לקדשים ולא מדין טומאת אשה לבעלה.

39 יורה דעה סי' קפג

⁴⁰ גם הדברים הפשוטים צריכים הבהרה

אמנם עניין זה ברור ואין צורך להאריך בדבר הפשוט, אך לעתים נתקלים בשאלות ומצבים מעוררי מבוכה בפרט בזמן בו "הסתר אסתיר", חושך כפול ומכופל ומרוב "אהבת ישראל" מתהפכים היוצרות ושמים אור לחושך וחושך לאור, וד"ל.

וכל ישראל ובפרט נערי ישראל בחזקת כשרות שרצונם לקיים כל המצוות ולהתרחק מן העבירות, וכמאמר רבינו הזקן "יהודי איננו רוצה ואיננו יכול להיות נפרד מאלוקות אפילו שעה אחת ורגע אחד כל ימיו", ובוודאי שאינם רוצים להכשל באיסורי כרת רח"ל, אלא שיצרו הוא שאנסו ונכנסו בו רוח שטות ונדמה לו שבעבירה זו עודנו ביהדותו, ויצרו הרע ממציא חילוקים ותתי חילוקים וכו' וד"ל. על כן צריך לידע נאמנה שורה זו שבשו"ע "ואין חילוק בין פנויה לנשואה לענין איסור נדה כי כל הבא על הנדה חייב כרת".

וראוי לזכור את דברי אדמו"ר הרי"צ שהובאו בהיום יום בענין התעמולה בדבר טהרת המשפחה בכלל, אך נוגעים לא פחות בעניין זה "יתבונן בזה, אילו יצוייר אשר ה' אנה לידו להציל מושב יהודים מכליון ר"ל, הנה בטח היה מוסר נפשו על זה, והיה מהלל ומשבח את השם יתברך, על גודל החסד לזכותו בזכות גדול כזה. כן ויותר מכן, היא תעמולה זו, שהיא הצלת נפשות ממש. ע"כ, ואין מאריכין כו'.

*

ראיתי לנכון להביא כאן אגרת של הוד כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע, בעניין 'מעשי הנערים וכו' וגודל חומרת הדבר', כדאי לדעת ולהבין עד היכן הדברים מגיעים, והשי"ת יציל נפשות נערי ישראל מרדת שחת:

[קייז תרנו] ידעתי גם ידעתי [את] אשר יכול להיות וקרוב הדבר שרבים מן הנערים הנערים מן הדעת, ובפרט אותן שהדבר נוגע אליהם ישחקו וילעגו עלי ועל דברי.

אבל לדאבון לבי ונפשי בראותי השיקוצים והתיעובים הנעשים בין צעירי עמנו, לא יתנני לחשות ואתאפק לא אוכל מלקרוא על-זה בקול מר ואמרתי יהי' מה, אשיחה ואדברה ואעורר את אחי על השיקוץ והתיעוב הנעשה בין בניהם ובנותיהם, ושמתי פני כחלמיש ולא אבוש כלל מן המלעיגים עלי. וגם אם יעשוני כמטרה לחצי לשונם, את הכל אני מקבל באהבה, אך יעזרני נא ה' ויעשו דברי רושם ויתעוררו האבות על נפש בניהם להצילם מבור שחת ותסור המכשלה הזאת מקרב בני עירנו. עיני עוללה לנפשי מכל בני עירי אוי לנו מה עלתה בימינו, דרך דרכו להם צעירי עמינו אשר בכל יום ויום הלך ילכו לעת ערב הנערים עם הנערות לטייל על פני השדה, ובין סבכי היער במחשבה יתחלה כולם שמים פניהם ועם זה לבם ודעתם אל מקום אחד, ומחוץ לעיר יתאחדו ויתחברו יחד ונעשים כתות כתות, שמה יתנהגו בשחוק וקלות ראש ובהוללות פרוע מאד המביא את רבים מהם לידי עבירה בפו"מ ר"ל, ואין שום אחד מהם יוצא נקי לגמרי והדבר הזה נעשה לחוק וחיוב וכדבר טבעי ממש בכל יום ויום.

וע"ז דאבה לבי מאד ובמסתרים תבכה נפשי, על טומאת נפש אחינו ואחיותינו בעון חמור כזה ר"ל, ושורפים את נשמתם ר"ל בשלהבת אש זרה. ועוד זאת לעשות מעשים כאלה (היינו הטיול הרע הנ"ל) להביא את עצמן לידי חטא ועון ר"ל, ולהרגיל עצמן לעבירה ה"י מה שלא נעשה כזאת גם בין העכו"ם, אוי לאותה בוושה אוי לאותה כלימה. וגם לולא אסרתה תורה אין לעשות כזאת מצד האנושית, אשר כל אדם באשר הוא אדם צריך להיות מוגבל ומוגדר בנפשו בהנהגה ישרה הנהגה שכלית, והוא אשר השכל יתגבר על הטבע שזה כל האדם ביתרון הכשר השכל שבו, שלא להניח להטבע שבנפשו הטבעית להתגבר ולהתפשט להיות כבעלי חיים בהמות וחיות, נמשל כבהמות נדמו, ובפרט באופן נמאס ונבזה כזה, אשר כל נפש היפה יקוץ בו.

וכ"ז לבד מה שאנחנו בני" מוגבלים ומוגדרים בגדר התורה, ונצטוינו לקדש עצמינו גם במותר לנו. ואיתא בספרי קדמונים, אשר ישראל נתקדשו בסיני בשתי מדות והן הטהרה והקדושה וכמ"ש ואתם תהיו לי כו' וגוי קדוש, וכתוב ואנשי קדש תהיו לי, והרבה פעמים נצטוינו בתורה על הקדושה כמ"ש והתקדשתם והייתם קדושים, קדושים תהיו, והייתם לי קדושים. והייתם קדושים לאלקיכם. וענין הקדושה הוא, ההגדרה והפרישות מעניני אהבת עולם הזה ותאות גופנים. וכמ"ש באורך בפ"י הרמב"ן ז"ל עה"ת בפ' קדושים ע"פ קדושים תהיו יעו"ש.

ומכ"ש שאנחנו מחוייבים להיות גדורים ופרושים מדבר האסור ובפרט מהעון החמור הזה ה"י, אשר הוא היותר שנאו גם בהג' הידועים עד שלא מצא בלעם במה לתפוס על ישראל כ"א בזה. וכידוע מארז"ל בזה בסנהדרין דק"ו ע"א (ועמ"ש באוה"ח פ' מטות ע"פ הן הנה). והנה יש כמה נערים ונערות אשר מצד עצמן היו שלמים עם ה' ותורתו והיו הולכים בדרך התורה והמצוה, אך המנהג הרע מנהג אותיות גהנם בהטיול הרע הנ"ל שנעשה לחוק וחיוב, מושך גם הנערים והנערות הנ"ל שרוצים להתדמות לכל הנערים והנערות מפני היראה, שלולא זאת לא יתחשבו בין אנשים והרבה ילדות עושה והרבה חברים רעים עושים, שע"ז נפסדים ונשחתים ג"כ ועושים ג"כ רע מעשיהם ככל חבריהם.

היו ימים מקדם אשר האבות היו משגיחים על בניהם ובנותיהם, לידע את מעשיהם ואת דרכם והילוכם ולהדריכם בדרך הטוב והישר, דרך התורה והמצוה ולשמור אותם מכל דבר רע ומכל דבר שיכול להשחית נפשם ר"ל.

ראיית הדם ב'אונס' או ב'רצון'

בהלכה זו מספר דגשים: א - שה'דם' יצא ממקורה, ב - שהרגישה ביציאתו. ג - בין ב'אונס' בין ב'רצון'.

הדגשת הדברים באה בפנים אחרות בריש סימן ק"ץ:

"דבר תורה אין האשה מטמאה ולא אסורה לבעלה **עד שתרגיש** שיצא דם מבשרה, **"וחכמים גזרו על כתם** שנמצא בגופה או בבגדיה, שהיא טמאה, ואסורה לבעלה אפילו לא הרגישה ואפילו בדקה עצמה ומצאה טהורה.

". . ואם הרגישה שנפתח מקורה להוציא דם ובדקה אחר כך ולא מצאה כלום, יש מי שאומר שהיא טמאה" (ע"כ).

הלכה זו מחדדת את פסק ההלכה הנ"ל בסימן קפ"ג ומחדשת מספר דינים.

א - **טומאה דאורייתא חלה על האשה, רק כשראתה בהרגשה.**

ובשנים האחרונות כמו תרדמה נפלה על האבות, ואינם שמים לבם ועינם אל דרכי בניהם ובנותיהם ומעשיהם, ועזבו לילך בהדרך אשר בחרו להם בשכלם הנערי וביותר ממדותיהם הטבעיים המתגברים על שכלם.

והסיבה העיקרית בזה הוא מצד האויר המעופש והטמא שפעל לרע גם על נפש האבות ונעשו חסרי ההרגש, שעם היות שרע בעיניהם המעשה אשר יעשו בניהם ובנותיהם, מ"מ אינו נרגש הדבר היטב בנפשם עד שיעשה התפעלות והזזה בנפשם לעמוד כנגד ולמונעם ממעשיהם.

ומזמן לזמן נתגבר העדר ההרגש, עד שנעשו מחוסרי ההרגשה לגמרי וישנו שינת קבע בלי התעוררות תנועה כלל, ועם היות שרואים ויודעים אשר בניהם שרופים ר"ל בקוצים כסוחים בלהבת שלהבת אש זרה, אינו פועל הזזה ותנועה בנפשם וכאלו אינם יודעים כלל את כל הנעשה.

ועל כל הדברים האלה, אתם האבות החפצים בטובת בניהם ואינם חפצים בהשחתת נפשם. אליכם אחיי אקרא בקול, עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם. עורו והתעוררו נא לטובת בניכם ובנותיכם להצילם מטיט היון ומבור שחת לבל יתגאלו בטומאת ובעונות חמורות ר"ל.

וזאת עשו וחיו, שתשגיחו על בניכם ובנותיכם על דרכם והילוכם שלא יבאו לידי שיקוף ותיעוב ח"ו, אשר באמת מחויב כאו"א למסור נפשו ממש על נפש בניו ובנותיו, ואם על פרנסתם הגשמי הוא נותן את נפשו, כ"ש על פרנסתם הרוחני וכ"ש וק"ו על שמירת נפשם מן הרע, ובפרט על עון חמור כזה והנעשה בקביעות ורגילות ר"ל, מחוייב כאו"א למס"נ ממש לשומרם ולמונעם מזה, אשר אח"כ גם המה יחזיקו לכם טובה הרבה על שהצלתם את נפשם מרדת שחת ר"ל. והשי"ת החפץ בחיים יהי בעזרכם ופעולתכם הטובה ירצה ה' לטובתכם ולטובת בניכם.

ב - חכמים גזרו שגם כתם שנמצא על גופה או בגדיה מטמא⁴¹ (בהתאם לתנאים שמתבארים בסימן ק"ץ, ויתבארו בע"ה לקמן).

ג - אם חל על הכתם דין כתמים, אין כל תועלת בבדיקה אחר כך, שזו לא תעלה ולא תוריד מדין הכתם כפי שהוא בפ"ע (גם זה יבואר לקמן בפרק הבא בע"ה).

ד - הרגישה הרגשה המטמאת, ובדקה ולא מצאה כלום, חוששים לדעה שנטמאת מעצם ההרגשה (למרות שלא מצאה כלום).

*

טומאה מהתורה ב'הרגשה'

מדין תורה אין האשה נטמאת "עד שתרגיש" ביציאת הדם וכמימרא דשמואל⁴²
אמר שמואל: בדקה קרקע עולם וישבה עליה ומצאה דם עליה טהורה, שנאמר
בבשרה - עד שתרגיש בבשרה⁴³.

⁴¹ ובטה"כ פ"א כ' שגם אם ראתה כתם אחרי שהרגישה יש עליו רק דין 'כתם' ולא דין 'ראיה' דאורייתא.

⁴² נדה נז - נח

⁴³ הבא לקמן שייך לדין כתמים (שיתבאר בע"ה בפרק הבא), אמנם מכיוון שמתייחס למימרא דשמואל בדין 'הרגשה', מובאים הדברים כאן:

בטומאת כתמים גופא, ישנו חילוק בין אם ראתה את הכתם על גופה לראתה את הכתם מחוץ לגופה (כמבואר בסימן ק"צ סעיפים ו-ט). שכשראתה את הכתם על גופה אפילו אם היה קטן ביותר הרי היא טמאה בטומאת כתמים דרבנן (שועה"ר ס"ו, ס"ק י"ד), ורק כשראתה מחוץ לגופה על בגד וכדומה נדרשים שלושה תנאים לטמא (כבקרקע) א - על דבר המקבל טמאה, ב - בשיעור של גריס ועוד, ג - על דבר שצבעו לבן.

מ"מ גזירת חכמים בכתמים היא, שהאשה נטמאת אע"פ שלא הרגישה. וכפי העולה מדברי הגמ' (נדה נז-ח, ובתוס' שם ד"ה מודה).

"תנן: הרואה כתם על בשרה כנגד בית התורפה - טמאה ואע"ג דלא הרגישה! אמר רב ירמיה מדפתי: מודה שמואל שהיא טמאה מדרבנן.

ובתוד"ה מודה " דאפילו מוחזק לה שלא הרגישה טמאה הואיל וראתה דם נדות", (אמנם רש"י ס"ל שטומאת כתמים דרבנן היא "דלמא ארגשה ולא אדעתה"),

אך בש"ך (סי' קפ"ג, ב) "אבל מדרבנן טמאה אע"פ שלא הרגישה". וכן תפס רבינו הגדול כדברי התוס' להלכה (סי' קפג, סק"ג) "ומדרבנן אפילו יצא ממנה טפה כחרדל או פחות מכן בלא הרגשה טמאה כמו שהחמירו בכתמים".

מנחם משיב נפשי - שיעורי מבוא להלכות טהרה

יסוד זה, שדין טומאת האשה מדאורייתא תלוי בהרגשת יציאת הדם ממקורה נפסק להלכה גם ברמב"ם⁴⁴

אין האשה מתטמאה מן התורה בנדה או בזיבה, **עד שתרגיש ותראה דם ויצא בבשרה** כמו שביארנו. ותהיה טמאה מעת שתראה ולהבא בלבד, ואם לא הרגישה **ובדקה** ומצאה הדם לפנים בפרוזדור הרי זה **בחזקת שבא בהרגשה** כמו שביארנו.

נמצאנו למדים מספר יסודות בדין טומאת האשה מן התורה:

ובסדרי טהרה כ' "כתב הש"ך היינו מדאורייתא אבל מדרבנן טמאה אע"פ שלא הרגישה, עכ"ל. ופשוט הוא. מיהו לדעת רש"י ריש פרק הרואה הטעם שמא הרגישה ולא אדעתה, ולשיטת התוס' שם דאפילו ודאי שלא הרגישה אפילו הכי טמאה מדברי סופרים.

וא"כ מ"ט טמאה? כ' רבינו (בסימן ק"ץ סוסק"א), "דרבנן החמירו בן לומר, כאילו הוא ודאי מגופה מאחר שאין לה דבר ידוע לתלות בו כתם זה לומר שממנו בא עליה, מאחר שידוע לה שלא נתעסקה בכתמים ואין כאן אלא ספק אחד כו'.

אלא שיש להאיר מביאור רבינו הזקן בזה במהדור"ב לסי' קפ"ג, דמתחבט שם בדין דשמואל:

"ומיהו צריך עיון בבדקה קרקע עולם אמאי טהורה לגמרי, ולא הוה ספק דאורייתא לחומר מדרבנן?! ומבאר, שברקה בשעה מועטת אחר שישבה על הקרקע, שא"ל לומר שהרגישה ולא שמה לב, ולכן יש לתלות שדם זה שמצאה על הקרקע היע ממקום אחר בגופה וממילא טהור הוא מדאורייתא, ומדין כתמים דרבנן, קרקע אינה מקבלת טומאה.

"ע"כ צריך לומר משום דמיירי אפילו בכהאי גוונא **דליכא למימר דארגישה ולא אדעתא**, כגון בשעה מועטת אחר שבדקה עצמה ומצאה טהורה. . . והא דבדקה קרקע עולם על כרחך מיירי בשעה מועטת, ועע"ש

*

וברשב"א שם מבאר כוונת דברי שמואל שאשה זו טהורה מדין תורה וכ"ש מדרבנן, מטעם שחז"ל גזרו את דיני כתמים רק בדבר המקבל טומאה "דהכי קאמר שמואל: טהורה מדאורייתא וכיון שכן אף מדבריהם טהורה, שלא טמאו כתמים הנמצאים על דבר שאינו מקבל טומאה.

ובטעם הדבר כ' "ואפשר" שחז"ל גזרו דין כתמים היכן שדרכן להמצא במקומות 'טבעיים' לשימוש האשה, אבל לא במקומות שאינם כאלו כ'קרקע'. "ואפשר, מפני שלא גזרו אלא על המצוי ודבר שאינו מקבל טומאה אינו מצוי שתשב עליו או שתשתמש בו בישיבה ולבישה וכיוצא באלו שדרכן של כתמים לימצא".

*

ובתוס' רי"ד דייק בפירוש דברי שמואל בגמרא:

דוקא אם הרגישה וידעה שיצא הדם מבשרה, אז היא טמאה. אבל אם לא הרגישה שיצא מבשרה כגון זה שנמצא הדם בקרקע, טהורה היא. **דאומר לא בדקה יפה ובקרקע הוה האי דם מעיקרא**

⁴⁴ הלכות איסורי ביאה פרק ה' מאריך בביאור פרטי הדינים דיציאת הדם מן המקור ל'בשרה', ובפ"ט ה"א כתב כבפנים.

מנחם משיב נפשי - שיעורי מבוא להלכות טהרה

א - הטומאה נוצרת בהרגשה.

ב - נטמאת מרגע שהרגישה ביציאת הדם מהמקור לבשרה.

ג - אין זה משנה מה היתה הסיבה ליציאת הדם, בין ב'אונס' בין ב'רצון'.

ד - נטמאת מטיפת הדם המזערית ביותר שיצאה מהמקור.

ה - כשראתה דם בבדיקה נאמר הרגישה ולא שמה לב.

ו - רק מראה שצבעו 'דם' מטמא את האשה, אם אין צבעו 'דם' אינו מטמא.

*

ונבאר בע"ה את הדברים על הסדר:

'מקור הדמים'

בלשון ההלכה מכונה הרחם ממנו יוצאים ה'דמים' המיוחדים לאשה בשני כינויים "מקור" ו"קבר". ראשית חז"ל נקטו בלשון נקיה, לשונם זו נסמכה על הנאמר בתורה בפרשת עריות "והיא גלתה את מקור דמיה", מכאן "שאינה טמאה אלא בדם הבא מן המקור"⁴⁵ כמו כן מכונה הרחם בשם 'קבר' כלשון חז"ל "אין פתיחת הקבר בלא דם", 'תואר משנה' זה מבוסס על הכתוב בירמיה'⁴⁶ "אשר לא מותתני מרחם, ותהי לי אמי קברי, ורחמה הרת עולם".

סיבת ראית ה'דם' ב'אונס' וב'רצון'

הגורם לראיית 'דם' נידות אצל האשה יכול להיות בשני פנים, באונס או ברצון, נבאר ראשית את המוזכר שני - ראיית דם ברצון, הכוונה היא שראתה דם כפי טבע האשה (-דם מחזור).

⁴⁵ בית יוסף, ש"ך, בה"ט ריש סימן קפ"ג. בגמ' (נדה י"ז): מבואר שדם הבא מן העליה טהור, אמנם במנינו אין בקיאות להבחין בין דם שמקורו ב"עליה" בלשון חז"ל, לדם שמקורו ב'רחם' ולכן כל דם שבא דרך אותו מקום, נחשב לדם טמא (בדה"ש בשם בר"א, סי' קפג)

⁴⁶ פ"כ, יז. להבנת תוכן הכתוב אעתיק את פי' המצו"ד לשם "רצה לומר, לזה אני מקלל יום הלידה והמבשר, כי למה מי שבידו להמית לא המית אותי עודי ברחם, והיה לי אם כן אמי לקבר לפי שעה, ורחמה היה לי הריון עד עולם עד המיתה.

להבנת דרכה של האשה וטבעה, אעתיק מ"ש בס' נשמת אברהם⁴⁷ לבאר את מחזור הראיה של האשה:

"הוסת הינו תוצאת השפעתם המחזורית של הורמונים שונים על הרחם. בשעת התפתחות הזקיק (שכלול בו הביצית), רירית הרחם הולכת ומתעבה, כלי הדם שבה מתרחבים ומתארכים, והרחם גדל ומתרחב לקבלת הביצית אם הופרתה. הביוץ דהיינו פקיעת הזקיק ושחרורה של הביצית, מתרחש בממוצע ארבע עשר יום לפני הוסת הבא.

אם לא הופרתה הביצית אחרי הביוץ, כל ההכנות האלו נעשו מיותרות, מתבקעים כלי הדם שמתחת לרירית הרחם, עם נשירה של השכבה השטחית של הרירית, הדם והריר יוצאים מהרחם לתוך הנרתיק ולחוץ והאשה רואה דם נדה⁴⁸. מחזור הוסת הוא באורך של עשרים ושמונה יום בממוצע,

(הרחם עומד במקומו באשה כ'אגס' הפוך - רחב מלמעלה וצר מלמטה, בחתתיתו ישנו פתח היוצא אל צוואר הרחם, תחת הצוואר ישנו נרתיק דרכו יוצא הדם מחוץ לגופה⁴⁹).

אכן, כשהאשה רואה 'דם' בדרך זו הוא הנקרא "ברצון".

ראתה דם ב'אונס' משמעותו כתוצאה מגורם או גירוי חיצוני שגרם לה להתרגשות מסויימת וכתוצאה מכך נעקר הדם ויצא מאותו מקום:
"כגון שקפצה וראתה, או שחמדה וראתה מחמת חימוד תשמיש⁵⁰"

⁴⁷ ריש סימן קפג

⁴⁸ מחזור הוסת הוא באורך של עשרים ושמונה יום בממוצע, וכאמור הביוץ הוא כארבע עשר יום לפני המחזור הבא, דהיינו אם לאשה מחזור של שלושים וחמשה יום אז הביוץ יהיה בערך ביום העשרים ואחד לתחילת המחזור.

חיי הזרע אחרי הביאה הוא כשלושה ימים, בו בזמן שחיי הביצית הוא בין שש עד עשרים וארבע שעות.

⁴⁹ ראה בשוע"ר קפג ס"ק א. וכן מכונים הם בשם "הבית הפנימי" - צוואר הרחם, "הבית החיצון" - הנרתיק. בעגה הרפואית ישנו הרחם, הצוואר והנרתיק (וואגינה).

⁵⁰ שועה"ר, קפג ס"ק ב, והוא לפי דברי ה"רמב"ם דלא כר"ן ספ"ב, וראה שם שמחלק בין דם נידות לזבות לעניין ראיה ב'אונס' שאם ראתה דם ב'אונס' אין בזה משום 'זיבות', למעשה כיום אין בזה שום נפק"מ מאחר וקיבלו ע"ע דין אחד לכל סוגי הראיות.

או כתוצאה מטיפול רפואי שגרם ליציאת דם מהרחם, ולחילופין תרופות שונות וכדומה⁵¹, למרות שאין זה הגורם הטבעי לראייתה, אם ראתה דם באופן זה, טמאה.

חשוב לציין שבנוגע לטיפולים ובדיקות רפואיות, ישנם לעיתים השלכות הלכתיות על טהרתה וטומאתה של האשה. וכן ישנה משמעות ללקיחת כדורים שונים ("גלולות"), על דיני חששות הווסת.

יש לעיין בספר טהרה כהלכה חלק א' פרק שביעי. וחלק ב' פרק עשרים וארבעה סעיף קו ואילך

*

טומאה ב'הרגשה'

טומאת נדה מן התורה חלה על האשה, רק כאשר הרגישה שנעקר דם מרחמה ויצא כלפי חוץ, הרגשה⁵² כזו מטמאת בין אם יצאה טיפת דם קטנה ביותר ובין אם לא מצאה כל טיפת דם⁵³.

מאחר והיתה לאשה הרגשה של יציאת דם, ברור שיצאה ממנה טיפת דם ש"חזקת הדם לבוא בהרגשה". לכן טמאה⁵⁴.

וראה מה שהביא בבדה"ש בשם האו"ז ליישב דברי הר"ן "דדם חימוד טמא, אלא שנסתפק (הר"ן) אם הוא מן התורה או מדרבנן", ומקשה שם בדברי האו"ז ד"מה ספק יש בזה? ולכאורה טומאתו מן התורה כראיית אונס ומלשון הרמב"ם שם משמע שהוא מן התורה" וכו'.

⁵¹ נשמת אברהם

⁵² וודאי הרגישה

ה'הרגשה', היא יסוד גדול בכל דיני ראיית האשה וטומאתה מן התורה, עד כדי כך שכאשר ראתה דם אמרו וודאי שהרגישה אלא שלא שמה לב להרגשה ותלתה את הרגשתה במשהו אחר. וראה האריכות בביאורו של רבינו הזקן לסימן קפ"ג מהדו"ק ומהדו"ב, ולקמן נביא בע"ה מספר נקודות מדבריו בזה.

⁵³ ריש סימן ק"ץ.

⁵⁴ להיכן נעלם ה'דם'!?

מקור דין הרגשה הוא בתרומת הדשן, והובאו דבריו בבית יוסף ריש סימן ק"ץ "נראה באשה שהרגישה שנפתח מקורה להוציא דם ובדקה אח"כ ולא מצאה כלום, יש לטמאה. דודאי יצא טפת דם כחרדל ונתקנח או נימוק. דהרנשה סברא דאורייתא היא, היכא דליכא למיתלי ההרגשה במידי אחרנא" והביא דבריו בשועה"ר סי' ק"ץ ס"ק ב.

מהי ההרגשה המטמאת?

כהקדמה למושג 'הרגשה' בנידו"ד, יש להביא את דברי רבינו הזקן בריש סי' קפ"ג (מהדו"ב):

"סתם ראייה דנדה בלשון חכמים, אינה ראיית העין על העד שבדקה בו, אלא **ראית הלב או עין השכל והמחשבה והדעת שמרגיש ויודע בשינויי הגוף**⁵⁵ כהרגשת מי רגלים שנקרו ממקומן אף שלא יצא לחוץ, וכן הרגשת שכבת זרע שנעקרה, וכן הוא הרגשת דם נדה שנעקר ממקורו".

נראה שלמדים מכך שתי נקודות יסודיות בדין ה'ראיה', א' - 'חלותה' של הראיה היא כשהאשה הרגישה את 'הרגשת' עקירת ה'דם' ויציאתו ממקומו, וב' - הרגשה זו נחשבת לראיה אפילו שלא ראתה את אותו דם שנעקר ויצא, כלומר לא הריאה החושיית מטמאת, אלא ראיית עין השכל בהבנתו שכעת התרחש תהליך של יציאת הדם ממקומו לחוץ⁵⁶. הפוסקים⁵⁷ נקטו שני אופני הרגשה המוסכמים אליבא דכולי עלמא, ואופן שלישי הנתון במחלוקת הפוסקים האחרונים:

⁵⁵ הרגשת "הלב ועין השכל", למאי נפ"מ?

מדברים אלו, יש להביא סימוכין לאותה תשובה מיוחדת של בעל החת"ס, שלעניין ספירת שבעה נקיים (ולא להפס"ט), במצב מסויים וספציפי מאד (כנידון בתשובתו יו"ד סי' קע"ז), מועיל אופן בדיקה של השגחה והרגשה שלא זב ממנה דם: "אפשר לענין ספירת נקיים הוה ספורים לפנינו כל שברור לה שהשגחה על עצמה שחרית א' מז' ימים ויודעת בודאי שאז לא נפתח מקורה ואמנם יהי' זה בהשגחה פרטיות באופן שלא נחוש דלמא ארגשה ולא אדעתה אלא שתעמוד שעה א' מסיחת דעתה מכל הרהורים ומחשבות ומשגיחת על עצמה ויודעת שלא נפתח מקורה והוה ספורים לפנינו.

ואך יען שזה בדיקה ק' מאוד ע"כ עיקר הבדיקה ע"י הכנסת עד בחורין ובסדקין ואם לא תמצא דם הרי יצאנו מכל הספיקות".

לפי דברי רבינו הזקן (שבפנים), י"ל שהטעם דברי החת"ס v וא, לפי שעיקר עניין הראיה וההרגשה הוא בהרגשת "ראיית הלב ועין השכל".

⁵⁶ לא מרגישות שמרגישות

רווחת היא האמירה שכיום נשים אינן מרגישות, אינני יודע אם מונח זה מדוייק. ניתן לומר באופן אחר, נשים מרגישות אלא שאינן משייכות את ההרגשה לראיה וזאת מחמת קהות החושים, דברי אלו מבוססים על תוכן הביאור והשקו"ט בסד"ט ריש סימן ק"ץ. ולכן נאמר למשל שכשאשה ראתה דם ווסת, וודאי היתה הרגשה אלא לא שמה לב להרגשתה (מחמת קהות החושים או חוסר מודעות לגוף וכדומה) וישנם נשים שאכן מרגישות (אמנם לא רבות, אבל ישנם).

⁵⁷ הובאו דבריהם בפתחי תשובה ריש הלכות נדה

א - שהרגישה שנפתח מקורה להוציא דם "כמין עקיצת מי רגלים"⁵⁸ דוגמת ההרגשה שמרגיש אדם המתאפק זמן רב, מרגיש סוג של 'עקיצה' פתיחה של מקום יציאת המ"ר מיד כשנעקרים לצאת, עוד טרם יצאו בפועל. ב - נזדעזע גופה⁵⁹ כלומר מין צמרמורת חזקה מאד בכל הגוף ומיד רואה דם⁶⁰ (ואין הכוונה בזה על הרגשות שונות הבאות לפני שמתחיל הווסת⁶¹).

⁵⁸ הוא ע"פ מ"ש בשו"ע ריש סימן קפ"ח ס"א "הרגישה שנפתח מקורה" וכ"ה בשו"ת חת"ס ח"ב סי' קמ"ה, "והאחרונים דימו זה להרגשה שבעת התחלת הטלת מי רגלים שיש להאדם צער קצת כעקיצה קטנה קטנה עד שמתחיל להוציאם לחוץ, מפני שהמקור שממנו יוצא מי הרגלים פיו סתום ובהגיע זמן יציאתם נפתח הפה והאדם מרגיש בו, וכן הוא לעניין ראיית דם באשה" (בדה"ש, ס"ק ה). ומפי הרב פרקש שליט"א שמעתי שדוגמתו הוא כהרגשת אדם שהתאפק זמן רב ובא להטיל מי רגלים, הרגשת פתיחה זו היא ההרגשה שצריכה להיות בעת פתיחת המקור להוציא דם.

⁵⁹ המקור ל'הרגשה' שנזדעזע גופה

כ"כ הפוסקים. וכפי העולה ממ"ש בפתחי תשובה בהבנת דברי הרמב"ם הלכות א"ב פ"ה הי"ז שכ' "ואפילו הרגיש גופה ונזדעזעה אינה חוששת שהרגשת מי רגלים היא זו שאין מי רגלים מן החדר ודם זה דם מכה הוא בחלחולת או בכוליא", היינו שדווקא כשהטילה מ"ר ונזדעזע אינה חוששת, אך כשנזדעזע גופה בפ"ע וראתה דם ודאי חוששת לראיית דם.

הערה בהנ"ל, ע"פ דברי אדה"ז

ויש להעיר בזה מדברי רבינו הזקן במהדו"ב לסי' קפ"ג בהגהות (א), שביאר דהרמב"ם לא הזכיר בפירוש את דין 'נזדעזע גופה' וביאר טעמו, ואעתיק לשונו "ומיהו הוא הדין אפילו לא הרגישה שנזדעזע גופה רק שהרגישה ביציאת הדם מהמקור דוקא מיקרי נמי הרגשה, ומשום הכי סתמו הרמב"ם ושאר פוסקים ולא הזכירו זעזוע הגוף דוקא, ואין כאן מחלוקת בין הפוסקים כלל (אלא דיש לומר דממילא כשמרגשת ביציאת דם ממקורו אי אפשר שלא נזדעזע הגוף קצת)", ע"כ ועע"ש. (ולכאורה זהו גם הביאור בדברי הרמב"ם הנ"ל, דא"א שלא נזדעזע קצת וכו').

⁶⁰ שמעתי במפורש על מקרים שמתאימים לסוג זה של הרגשה ש"נזדעזע גופה", מין צמרמורת חזקה שאוחזת בכל גופה, ומיד אח"כ רואה דם.

⁶¹ ההרגשות שונות זמן מה לפני הראיה, אינם בכלל 'הרגשה'

והאם ההרגשות השונות (כאבי ראש / בטן וכו') שלפני הווסת נחשבות להרגשות של חשש ראייה? כתב בטה"כ פ"א הע' 1 "והכאבים ושאר התופעות הקודמות לווסת, ברור שאינן בגדר הרגשה".

ולשאלתי האם יחשבו כ'וסת הגוף סיבה'? ענה: לא. א - שלא ראינו א' מהפוסקים ששייך את ווסת הגוף סיבה להרגשות 'קדם הווסת'. ב - לו יצוייר שכן שייכות לווסת (כדין ווסת הגוף סיבה), עליהם להתרחש באופן זהה וסדיר בכל 'קדם וסת', היינו אותו מיחוש ובאותם שעות לפני הווסת וכו', וזה לפועל אינו מצוי.

אשה שהרגישה אחת משתי הרגשות אלו טמאה מן התורה אפילו אם בדקה ולא מצאה כלום⁶².

אופן ההרגשה הג' - הובאה באחרונים והיא כשמרגשת זיבת דבר לח מבפנים⁶³, היינו מהרחם לצוואר⁶⁴, אך הרגשה כזו באזור שמחוץ לנרתיק אינה נחשבת כלל להרגשה⁶⁵.

*

⁶² שו"ע יו"ד ריש סי' ק"ץ ובט"ז שם ובשועה"ר ס"ק ב' דודאי יצא טיפת דם כחרדל ונתקנח או נימוק, דהרגשה סברא דאורייתא היא, היכא דליכא למתלי במידי אחריני (ע"ד מ"ש בסי' קפ"ז ס"ק י' תולין להקל ולומר שטועה היא בהרגשתה, שהרגשת שמש היתה ונדמה לה כאילו מרגשת בפתיחת המקור להוציא דם).

⁶³ בעניין הרגשת זיבת דבר לח

כ"ה בפ"ת שם, וראה מ"ש מתשובת החתם סופר "דזיבת דבר לח לאו הרגשה היא". ובסד"ט ריש סימן ק"ץ כ' "נראה פשוט דאין הכוונה שמרגשת שיצא ממנה דם, אלא דבעינן זהרגישה שיצא ממקורה וכדפרש"י ז"ל בפ"ק אשה מרגשת כשנעקר דם מן המקור. . . ובתשובת אמ"ו. . . הוכיח דע"כ מה שהרגישה שזב ממנה לא מקרי הרגשה כיון שלא הרגישה שיצא מן המקור "אמנם מה זה הרגשה, אם ר"ל דהרגשה שנפתח מקור הוא דמקרי הרגשה, אבל מה שמרגשת שזב מבשרה דם לא מקרי הרגשה, או נימא דגם זה בכלל הרגשה. . . נראה פשוט דאין הכוונה שמרגשת שיצא ממנה דם, אלא דבעינן שהרגישה שיצא ממקורה. . . דאי ס"ד דהרגשת זובה מיקרי הרגשה איך מצאנו דינו ורגלינו בסוגיא. . . אלא ע"כ צריך לומר דהרגשה שנפתח מקורה הוא דבר בפ"ע] ומסיים "אלא וודאי דהרגשת זיבת דבר לח לא מקרי הרגשה".

⁶⁴ הרגישה ש'זב' מהיכן ו'לאן'!?

ראה מ"ש החו"ד בזה "אמנם נראה דבעינן שתרגיש שזב ממקורה דאם לא הרגישה שזב ממקורה רק שמרגשת שזב בפרוזדור, נראה דטהורה, כיון שבשעה שנפל מהמקור לפרוזדור לא הרגישה, ורחמנא טהריה לדם שבא בלא הרגשה, מאין יתחיל הטומאה בפרוזדור" וראה שם שמאריך בראיות ואוקימתות לדבריו, ובזה יתישב גם עיונו של בדה"ש בעניין זה).

וכן ע"פ מ"ש בטה"כ פ"א, הע' 1. וכ' בשם הצ"צ (באופן הא') "וסבירא לי' דהעיקר שהרגשה הוא הרגש הגוף, או על כל פנים שמרגשת ביציאת הדם מהמקור" ועע"ש.

⁶⁵ 'זיבה' על הגוף מבחוץ, וודאי אינו בכלל 'הרגשה'

והוא ע"פ הסתייגותו שם ממ"ש בתשו' הצ"צ במ"א ומסיק "ברור שלא די במה שמרגישה שזב מחוץ לאותו מקום על גופה".

ובביאורים לפ"א ס"א כ' מעיין בשיטת רבינו הזקן והצ"צ בייחס להגדרת "זיבת דבר לח כהרגשה דאורייתא" מביא ראיות לכאן ולכאן, ובסוף דבריו מביא את דברי הצ"צ בשו"ת שלו ומסיק "ואם כנים הדברים הרי שמשנה אחרונה דיליה היא, שאכן אינו נחשב להרגשה - ועדיין צ"ע וביורור" ומביא עוד ראיה שם שלכאן אינה נחשבת להרגשה דאורייתא.

מהי כמות הדם המטמאת בהרגשה?

כאשר הרגישה שנעקר דם ממקורה, באחד מהאופנים הנ"ל נטמאת טומאה דאורייתא (למעט האופן השלישי של ההרגשה שצריך בירור היכן הרגישה את זיבת הדבר לח), אפילו לא יצא הדם החוצה, כלשון רבינו הזקן:

"נעקר מן הרחם ולא שתת, הואיל ויצא מבין השיניים . . . הרי זו טמאה ואע"פ שהדם עדיין בבשרה, שנאמר דם יהיה זובה **בבשרה**"⁶⁶.

כלומר בנידון זה, לא נוגעת כמות הדם שיצאה מהרחם מאחר והיתה הרגשה, וחזקה היא שהרגשה היא סימן ליצאת 'דם' מהרחם, אפילו זו טיפה קטנה ביותר, האשה נטמאת.

*

למעשה, אשה שהרגישה אחת מהרגשות אלו עליה לבדוק את סיבת ההרגשה ולוודא שהיא עדין טהורה ולא ראתה דם בהרגשה,

יש ללמוד ולראות את כל פרטי הדינים בספר 'טהרה כהלכה' פרק א.

כמובן שבכל ספק, יש לפנות לרב מורה הוראה לקבל הדרכה הלכתית נכונה בעניין, בפרט בנושא זה של 'הרגשות' ואין ל'החמיר' ולטמא את האשה מ"ספק" ומטעמי 'בושה'⁶⁷.

⁶⁶ סי' קפ"ג ס"ק ד

⁶⁷ מובן וברור, שאם יש מצב של 'שאלה', הרי עד ששואלים את הרב שיורם את הדרך ילכו בה, עליהם לנהוג בהרחקות ולא להקל ראש בזה. (טהרה כהלכה פרק ארבעה עשר בראשיתו, וראה גם בהערה 1 * שם).

להיזהר ממשחקים

בנוגע לגופו של עניין, אם האשה נוהגת בעצמה כטמאה ואח"כ מחליטה שאינה טמאה אלא טהורה, נכנסת לשאלה הגדולה של "אמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני", ואם לבשה בגדי נידותה חמור הדבר יותר, ועיין בטהרה כהלכה ח"א פרק י"ג.

אלא שאם נתנה אמתלא המצדקת את דבריה שסברה שנטמאת והראתה לחכם וטיהרה, מתקבלים דבריה וטהורה.

אך עכ"ז יש מהפוסקים שנדחקו כשעשתה מעשה המוכיח על נידותה, אם תועיל אמתלא בזה. לכן אל לה לטמא את עצמה על דעת עצמה וכן לא לטהר את עצמה במצב של שאלה וספק, אלא יביאו שאלתם לפני המורה שיורם בסייעתא דשמיא בדרך הנכונה (ועד שישאלו ינהגו בהרחקות מספק).

דם בבדיקת עד – נחשב כראיה בהרגשה

לעניין זה של ראיה 'בהרגשה' היינו טומאה דאורייתא, מצטרפת גם ראיה מחמת בדיקה בעד באותו מקום, כלומר שאשה שהכניסה עד ובדקה באותו מקום ומצאה דם, נחשב הדבר שראתה דם בהרגשה והרי היא טמאה בטומאה דאורייתא⁶⁸, כדברי רבינו הזקן: "ובזמן הזה שאין בקיאות בדבר, כל שהאשה מוצאת דם בעד שלה טמאה"⁶⁹. וכ"כ החו"ד "ואם בדקה עצמה ומצאה דם, טמאה אפילו בלא הרגשה מדאורייתא, דאמרינן דודאי ארגשה, רק שטעתה ותלתה בהרגשת עד"⁷⁰.

*

ראתה ב'קינוח'

רבינו הזקן במהדורא בתרא שלו לסימן קפ"ג, עוסק באריכות בדין ההרגשה שישנה כשבודקת עצמה ובדין טומאת כתמים שישנו חשש שמא האשה הרגישה ולא נתנה דעתה לכך שזו הרגשת יציאת דם, באריכות היגיעה והפלפול להלכתא מחדש בדבריו שגם קינוח שאשה מקנחת עצמה בשפת אותו מקום, אם ראתה עליו דם נטמאת משום ספק דאורייתא שמא הרגישה ולא שמה לב להרגשה. "ומשום הכי טמאה וודאי אפילו בקינוח מאחר דבלאו הכי נמי הוי ספק דאורייתא, דאימור ארגשה"⁷¹.

⁶⁸ ולעניין תליה בפצע בטומאה דאורייתא, ראה מ"ש בזה בטה"כ פרק שמיני סעיף ג ובהערות שם

⁶⁹ שם

⁷⁰ והוא ע"פ דברי הרמב"ם דלעיל מהל' א"ב פ"ט ה"א, שזו טומאה וודאית דאורייתא, וכמו שמבאר רבינו הזקן בריש סי' קפ"ג מהדו"ב שלו.

⁷¹ מהדו"ב לסימן קפג

ובטה"כ פרק שני סי"ב ובהערות שסובביאור א' לפרק שלישי, יגע וטרח לבאר שיטת רבינו הזקן בדין קינוח, והוכיח שסייעתו של רבינו הזקן בעניין זה גדולה ורחבה מגדולי עמודי ההוראה ומהם הסד"ט (שהוא העמודא שכל בית ישראל נשען אליו בהלכות אלו, הנוב"י והשל"ה הק'). וע"ש באריכות הביאור בפרק שני בהערות ובהוספות.

המענה לשאלה בדבר קינוח קצת בעומק או"מ

אמנם יש שדייקו ממ"ש אדה"ז בקונט"א סק"ב (סימן קפג במהדו"ק), שהקינוח צ"ל באופן שנכנס קצת בפנים ולא רק על שפת אותו מקום - "ואפשר דאתי שפיר נמי אף להר"ן דקינוח הוא מבחוץ. . מהא

מנחם משיב נפשי - שיעורי מבוא להלכות טהרה

אין כל נפקא מינה איזה צבע יש לעד או לנייר שקינחה בו⁷², מאחר וזה נכלל הגדר ספק ראייה דאורייתא, לכן מראה דם מטמא אפילו על נייר/בד צבעוני (בשונה מדין 'כתמים' דרבנן) וכן אין זה משנה מהי כמות הדם הנמצאת על העד, אפילו הטיפה הקטנה ביותר, מטמאת.

כמובן שישנה ההוראה לא להסתכל בקינוח כלל, ובאם הסתכלה וחוששת שראתה מראה דם או הדומה לו, לא תזרוק אותו אלא תביאו בפני הרב. פעמים רבות שהאשה נבהלת וזורקת והמראה הוא בעצם מראה טהור אלא שמחמת הבהלה שהסתכלה בקינוח איננה שמה לב לכך ואם הקינוח איננו. קשה מאד לטהרו.

דאמרין בגמ' **אותו מקום דחוק הוא**, משמע דמבחוץ לאו דוקא אלא **שהכניסה מעט** - וכן הקשו מאי דין קינוח בשפת אותו מקום ל'לבנים' הצמודים לגופה כנגד או"מ שלא אמרין שטמאה מדין קינוח רק ככתם?!, ולפ"ז מנסים לערר היסוד ולנתוץ הבניין.

אך ע"ש בביאור הא' לפרק שלישי שמאריך לבאר בזה לפי דבי אדה"ז **במהדו"ב**, ואעתיק כאן תמצית דבריו:

"גם כאשר ישנו חשש של דילמא ארגישה ולא אדעתה, **כל שהוא באופן של כתם**, אמרין דלמא מעלמא אתי, או **שגזירת הכתוב היא** "דם ולא כתם" - גם כשאין לה במה לתלות" משא"כ בקינוח (אפילו בשפת או"מ) שאינו ב'דרך כתם' אלא קרוב לדרך הבדיקה, (אינו נכנס בכלל ה'כתמים' אלא) מטמא כבדיקה (בנמצא עליו דם) וק"ל.

*

אמנם בבדה"ש כ' "וכן אם לא בדקה בעומק בית החיצון שלא הכניסה העד אלא מעט סמוך לשפה חיצונה של בית החיצון ג"כ טהורה מדאורייתא, דליכא למימר שטעתה בהרגשה, דכיון שהרגשת הראיה היא מבפנים אצל המקור והרגשת העד היא מבחוץ רחוק מן המקור, לא שייך לטעות בזה וטמאה רק מדרבנן. ומציין לסדרי טהרה וחוות דעת שם.

והנה אנו אין לנו אלא דברי רבינו הזקן ש"נהירא שמעתתא מפומיה כיומא דאיתיהיבא אורייתא". יש להעיר שהן מדברי הסד"ט והן מדברי החו"ד יש בקינוח ספק טומאה דאורייתא, לדעת הסד"ט כפי שביאר בטה"כ שם שכ"כ גם הגר"ש וואזנער בשיעורי שבט הלוי דלסד"ט הוי קינוח ספק דאורייתא,

ובחו"ד גופא (סימן ק"ץ ס"א), חילק בדין הקינוח בין ראתה סתם בקינוח, לבין ראתה לאחר הטלת מ"ר או תשמיש שאם קנחה עצמה תוך שיעור ווסת שטמאה דאורייתא "אכן אם מצאה דם סמוך להטלת מי רגלים בשיעור ווסת, טמאה מדאורייתא אף בלא הרגשה וכו'" (וכ"כ בבדה"ש סי' ק"ץ סיק ק"ץ ס"ק ד).

72 בשועה"ר סי' קפג בהגהת מהרי"ל: ומכל מקום אף הבודקת בדבר שאינו מקבל טומאה או לשאר פוסקים בצבעונין שאינן מקבלין טומאת כתמים כדלקמן סימן ק"ץ, או שמצאה פחות מכגריס, נמי טמאה משום שכבר היה בבשרה מבפנים.

לכן כשאשה ראתה דם על העד, או בקינוח עליה להביאו בפני רב מורה הוראה שיורה לה אם מראה זה טמא, וכיצד עליה לנהוג, לעניין טומאה וטהרה וכן לעניין חששות הווסת. יש ללמוד ולראות את כל פרטי הדינים ב'טהרה כהלכה' פרק שני, ופרק עשרים וארבעה סעיף ג' ואילך.

*

איזה מראה 'דם' מטמא

הובאו לעיל דברי השלחן ערוך שהראיה המטמאת היא רק כשראתה מראה שצבעו אדום. אך אם ראתה מראה בצבע אחר כגון צהוב או ירוק ועוד הרי היא טהורה. המשנה אומרת "חמשה דמים טמאים באשה: האדום, והשחור, וכקרן כרכום, וכמימי אדמה, וכמזוג"⁷³.

ופסק הרמב"ם⁷⁴: לא כל משקה הבא מן החדר מטמא אלא הדם בלבד, שנאמר **דם** יהיה זובה, לפיכך אם שתת מן הרחם לובן או משקה ירוק אע"פ שסמיכתו כדם, הואיל ואין מראיו מראה דם הרי זה טהור.

ראשית כל צריך לדעת שמהרחם יוצאים סוגי נוזלים שונים ולא רק 'דם' (תפקידם לסייע למערכת הרבייה של האשה), לכן מגדירה ההלכה שהדמים המטמאים הם רק אלו ממשפחת האדומים, שנאמר "ויראו מואב מנגד את המים אדומים כדם" למדו חז"ל שהדם הנזכר בתורה ('כ'דם') הוא בצבע אדום⁷⁵.

*

מהנאמר בפרשת נדה "דמיה" דמיה" שתי פעמים, דמיה היינו שני מיני אדום והחזרה על כך פעמיים מלמדת שישנם ארבעה דמים בצבע אדום שהם הצבע אדום המטמא, השחור הוא בעצם צבע אדום שלקה בצבעו ונהיה שחור (ואינו צבע שחור בפני עצמו)⁷⁶.

⁷³ נדה יט, המקור לכך הוא כמבואר בסוגיית הגמרא שם,

⁷⁴ הלכות איסורי ביאה פ"ה ה"ו

⁷⁵ נדה יט, וברש"י שם, טשו"ע סי' קפת, שועה"ר ס"ק א

⁷⁶ שם ס"ק ב

זאת צריך לידע שאין הבדל האם בין אם הצבע האדום הוא כהה וחזק או בהיר וחלש, כל מראה בצבע אדום מטמא, כנ"ל שחז"ל הפסיקו להבחין בין ה'דמים' וטימאו כל מראה אדום.

לאידך, כל צבע שאינו אדום, הרי הוא טהור. אלא שלזה נדרשת דקות ההבחנה ואל לו לאדם להחליט בעצמו אלא עליו להתייעץ ברב מודה הוראה ששימש ת"ח מובהקים בעניין זה ויפסוק האם המראה הוא טהור או טמא.

בעיקר נדרשת הבחנה במראה החום, שלעיתים נראה כחום אך באמת הוא אדום, וכן להפך לעיתים הוא נראה כהה ואדמומי ואינו אלא חום⁷⁷.

מראה בצבע שעוה, זהב, כאתרוג, כחלמון של ביצה, אפור וירוק טהורים המה⁷⁸, אלא, שרצוי מאד שבתקופה הראשונה שלאחר הנישואין יביאו לרב כל מראה בצבעים אלו עד שילמדו מהו מראה טהור ומהו מראה שיש בו שאלה ואי אפשר להתירו מאומד הדעת בלבד.

*

שמירת המראה

לאחר שהאשה בדקה את עצמה וראתה את המראה, ונראה לה ספק בצבעו ומעוניינת שהרב יעיין בו ויפסוק על צבעו. אין צורך לחכות עם המראה שיצטברו עוד שאלות, ניתן להעבירו לרב מיידית (בד"כ יש לרבנים מחוץ לביתם תיבה המיועדת ל'שאלות' אלו, ניתן להניח שם את המראה ולהיות בקשר עם הרב בהתאם לזמנים שקבע לשם כך).

⁷⁷ נושא זה של 'צבע חום' כמראה הערמונים, או הקפה נידון בארוכה בפוסקים, בפת"ש ס"ק א' כ' "ועי' בס"ט בשם מ"כ שדם הנוטה לצבע (ברוין) שהוא כעין קליפת ערמונים וכמו משקה (הקאו"י) שהוא טהור ואין צ"ל בכתם לפי שהוא אינו נוטה לאדמימות כו' ע"ש וגם אני מצאתי זאת כתוב והוא בשאלת יעב"ץ ח"א סי' מ"ד ע"ש. לאידך הלחם ושמלה בסק"ב והבית מאיר כתבו שאין להכלל במראה חום מפני שתמיד נוטה למראה שחור או למראה אדום ובשניהם יש לטמא. אך ראה אריכות הביאור במ"ש בטה"כ נספח לפרק שישי סעיף ב' ובהערות שם, ואעתיק כאן את תורף דבריו "בסד"ט כתב שדם הנוטה לצבע ברוי"ן . . טהור הוא . . שאינו נוטה לאדמומיות כי אם לשחור, וכבר שנינו שחור כחרת, דיהה מכאן טהור" ומוסיף בהמשך דבריו " . . מקור הדברים הוא בשו"ת שאילת יעב"ץ . . המראה הברוי"ן שאינו שחור ולא דיהה דדיהה שלו, אלא שהעומק שלו נוטה קצת לשחרות הדיהה . . שהוא טהור מן הדין בלי ספק, ולכן אין להחמיר בו כלל . . וכן ראוי להורות. ועי"ש בפרטי הדברים.

⁷⁸ סימן קפת, ובשועה"ר סק"ד

את המראה עצמו יש לשמור באופן שלא יתקלקל ממראהו הראשון, ע"י גורמים חיצוניים שונים. כדאי להניחו במקום נקי ויבש ורק לאחר שהתייבש להניחו בתוך מעטפה או שקית ניילון נקיה (מראה רטוב בתוך שקית ניילון או שעטפו אותו בנייר כשהיה רטוב עלול לגרום למצבי אי נעימות).

אם נדמה לאשה שיש שינוי במראה בין איך שראתה אותו קודם לאיך שנראה לאחר מכן, כדאי שתציין זאת לרב (בד"כ לא קורה, גם אם נראה שכך קרה פסק רבינו הזקן "דאחזוקי ריעותא לא מחזיקינן"⁷⁹).

עניין מראה הדמים השונים מתבאר בטהרה כהלכה פרק שישי

*

הראיה (החודשית) של האשה

כאשר האשה רואה דם כדרך הנשים "אורח כנשים"⁸⁰ חלה עליה טומאה מן התורה מסברא פשוטה⁸¹ שוודאי הדבר שהרגישה, אלא שתלתה את הרגשתה בדבר אחר וזהו מפני קהות החושים וההרגשות המצויה כיום.

נסקור בקצרה את ההשלכות שיש לטומאה דאורייתא ודרבנן מבחינה הלכתית מעשית⁸². מעת שראתה דם הרי היא טמאה, ועליה ועל בעלה לנהוג ב'הרחקות'⁸³ (המתבארות בטהרה כהלכה פרק ארבעה עשר).

לאחר חמשה ימים מיום הראיה (כולל יום הראיה), תעשה הפסק טהרה, ומיום המחרת תחל לספור שבעה נקיים בבדיקה באותו מקום, בדיקה אחת בבוקר ובדיקה אחת לפני

79 שם ס"ק ד

80 הערוך גרס "אורח" (בציירה תחת הריש), כלומר שהדם הוא כאורח, ויש שגרסו אורח (בפתח תחת הרי"ש) מלשון הכתוב "אורח כנשים".

81 וכפי שכ' בטה"כ פכ"ד רס"ג בפשטות, וראה מ"ש בזה בנט"ג ח"ב פס"ו ס"ב ובהערות שם

82 ראיית דם המחזור החודשי נמשכת בדרך כלל חמשה ימים, לעיתים פחות ולעיתים יותר ראייה שנמשכת עד שמונה ימים היא בגדר הסביר, אם הראיה נמשכת יותר מכך יש לפנות לרופאת נשים לבדיקת העניין.

83 בשו"ע יו"ד סימן קצ"ה

שקיעת החמה (נושאים אלו יתבארו בע"ה במקומם, ההלכות השייכות לזה מופיעות⁸⁴ בטהרה כהלכה פרקים חמשה עשר, ששה עשר ושבעה עשר).

ביום השביעי תעשה האשה את ההכנות לטבילה במקוה טהרה. ההכנה נעשית ברחיצת כל הגוף והראש והסרת החציצות השונות⁸⁵, (כמבואר בטהרה כהלכה, פרקים שבעה עשר - עשרים ושניים).

*

הטבילה צריכה להיות במוצאי היום השביעי⁸⁶ לאחר צאת הכוכבים, ונקוט האי כללא בידך, יום הטבילה יחול לעולם באותו היום שבוע בו נעשה הפסק טהרה (בשבוע הקודם). בעת טבילתה צריכה להיות נוכחת אשה שתפקידה לסייע לטובלת ולהשגיח שטבילתה נעשית כדין (שהרי זו טבילה דאורייתא, וייתכן למשל שחלק משערה יישאר מחוץ למים וכדומה). לאחר שטבלה במקוה וחוזרת לביתה, עליה לומר לבעלה שטבלה כפי שנפסק הלכה למעשה בשלחן ערוך⁸⁷:
האשה שהיא בחזקת טמאה⁸⁸, אסור לו לבא עליה עד שתאמר לו: טבלתי.

*

על האשה לרשום את היום (בשבוע) ובחודש העברי, וכן את השעה בה החלה הראיה, והאם הראיה הייתה ביום או בלילה⁸⁹. זאת לעניין חישוב הווסתות מניין הימים (ימי השבוע

84 בשו"ע יו"ד סימן קצו

85 שו"ע יו"ד סימנים קצ"ח - ט

86 שו"ע יו"ד סימן קצז

87 סימן קפה סעיף א, על יסוד דברי הגמרא, נדה טו: "שאין ספק טבלה מוצאי מידי וודאי טומאה, לכן צריכה להוציא בפיה ולומר לבעלה שטבלה (וראה עוד בספר טהרה כהלכה פרק עשרים ושנים בסופו).

88 בעניין זה, אין משנה אם נטמאה בטומאה דאורייתא או דרבנן, כל שנטמאה וודאי בין בכתם בין בראיית דם, עליה לומר לבעלה לאחר הטבילה 'טבלתי'.

ולהעיר מדברי הרמ"א בסימן קצ"ב סוף סעיף ב "וכל חתן ישאל לכלה קודם שיגע בה אם שמרה שבעה נקיים", אמנם כתב על כך הש"ך "ועכשיו לא נהגו כך, ונראה שסומכין על מה שהשושבינים רגילים להודיע לחתן אם היא טמאה".

89 (בכתמים אין צורך לרשום, מאחר ואינן נכנסים לחישובי הווסתות)

והחודש) מתחיל מהלילה כבכל ענייני התורה "ויהי ערב ויהי בוקר". הצורך ברישום הוא לעניין חששות הווסת⁹⁰ (כפי שיבואר בע"ה לקמן, הלכותיהם סדורים בספר טהרה כהלכה פרק עשרים וארבע)

⁹⁰ בשו"ע יו"ד סימנים קפד, קפט

שיעור ג'

מבוא להלכות טומאת האשה מדרבנן

שולחן ערוך הלכות נדה סימן קץ

דבר תורה אין האשה מטמאה ולא אסורה לבעלה עד שתרגיש שיצא דם מבשרה, וחכמים גזרו על כתם שנמצא בגופה או בבגדיה, שהיא טמאה, ואסורה לבעלה אפילו לא הרגישה ואפילו בדקה עצמה ומצאה טהורה. וצריכה הפסק טהרה, שתבדוק עצמה ותמצא טהורה, ואח"כ תמנה שבעה נקיים חוץ מיום המציאה הגה: כאילו ראתה ודאי, וכמו שיתבאר לקמן סימן קל"ו. ואם הרגישה שנפתח מקורה להוציא דם ובדקה אחר כך ולא מצאה כלום, יש מי שאומר שהיא טמאה.

שולחן ערוך הלכות נדה סימן קצ סעיף ה

לא גזרו על הכתם אלא אם כן יש בו כגרים ועוד, ושיעור הגרים הוא כמ' עדשים הגה: שלוקה על שלוקה (טור), ושיעור עדשה כד' שערות (אגור בשם מהרי"ל) הגה: קהול ל"ו שערות כמו שהן קצועות בגופו של אדם תקוצת מהרי"ו סימן ס"ב. וכל זמן שאין בו כזה השיעור אנו תולין לומר דם כנה הוא, אף על פי שלא הרגה כנה. אבל כשיש בו כזה השיעור אין תולין בכנה, בין אם הוא מרובע או אם הוא ארוך. ואם נודמן לה גרים יותר גדול מזה השיעור, משערין בו.

שולחן ערוך הלכות נדה סימן קצ סעיף י

כתם שנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה, לא גזרו עליו. כיצד, בדקה קרקע עולם הג"ה: או בית הכסא שאינו מקבל טומאה, (מרדכי ה"נ צ"ס סמ"ג וסמ"ק) או כל דבר שאינו מקבל טומאה, וישבה עליו ומצאה בו כתם, וכן כתם שנמצא על בגד צבוע, טהורה. הג"ה: לפיכך, תלצק האשה בגדי צבועים, כדי להצילה מכתמים (הרמב"ם וזגמרא פרק האשה).

שולחן ערוך הלכות נדה סימן קצ סעיף נד

אין בכתמים משום וסת. כיצד, מצאה כתם בר"ח, אפילו שלש פעמים, לא קבעתו ולא עוקרתו. חוץ מכתמי עד הבדוק לה, שהם מטמאים בכל שהן, והרי הן כראיות לכל דבר.

רקע על דיני 'כתמים' דרבנן

המשנה הראשונה בפרקי אבות מציבה בפני חכמינו ז"ל בקשה מיוחדת על שמירת קיום מצוות התורה לבל ייכשלו בם בני אדם "ועשו סייג לתורה" סייג - גדר, שלא יבואו ליגע באיסור תורה⁹¹.

חכמים ראו צורך להתקין 'סייג' כזה על איסור נדה החמור, וכדברי חז"ל בגמרא⁹² (לא אמרו חכמים (את דין כתמים) להקל, אלא להחמיר" ופירש רבינא "לא להקל על דברי תורה אלא להחמיר על דברי תורה", כוונתו לומר: דין כתמים נתחדש להחמיר בנדה שאפילו כאשר ראתה דם בלא הרגשה - בתנאים מסוימים - תהיה טמאה. ובדין הכתמים גופא, מכיוון שהוא חידוש מדרבנן אמרו "לא אמרו חכמים הדבר להחמיר אלא להקל" היינו כשישנו ספק בדין אזלינן לקולא כהכלל "ספיקא דרבנן לקולא".

יסוד דין זה נלמד במשנה⁹³:

הרואה כתם על בשרה כנגד בית התורפה טמאה ושלא כנגד בית התורפה טהורה. . . ותולה בכל דבר שהיא יכולה לתלות, שחטה בהמה חיה ועוף, נתעסקה בכתמים או שישבה בצד העסוקין בהן, הרגה מאכולת הרי זו תולה בה. עד כמה תולה? רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר עד כגריס של פול, ואף ע"פ שלא הרגה.

ותולה בבנה או בבעלה.

אם יש בה מכה והיא יכולה להגלע ולהוציא דם, הרי זו תולה.

מעשה באשה אחת שבאת לפני רבי עקיבא, אמרה לו: ראיתי כתם. אמר לה: שמא מכה היתה בך? אמרה לו: הן, וחיתה. אמר לה: שמא יכולה להגלע ולהוציא דם? אמרה לו: הן. וטהרה ר"ע.

ראה תלמידיו מסתכלין זה בזה, אמר להם: מה הדבר קשה בעיניכם? שלא אמרו חכמים הדבר להחמיר - אלא להקל, שנאמר ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זובה בבשרה, דם ולא כתם⁹⁴.

⁹¹ פירוש רע"ב, אבות א

⁹² נדה, נט.

⁹³ מסכת נדה פרק ח

משנה זו מלמדת את הרעיון העיקרי ומשמעותו הכללית של דין הכתמים: המוצאת כתם על גופה או על בגדיה בתנאים מסוימים הרי היא טמאה (כמובן שהמדובר הוא כשלא היתה לה הרגשה, שהרגשה מטמאת מדין תורה⁹⁵) ובתנאים אחרים הרי היא טהורה.

*

מספר תנאים לחלות טומאת כתמים

חז"ל סייגו את דין הכתמים במספר פרטים, ראשית: הטומאה חלה רק כשאינן סיבה אחרת לתלות בה את הדם⁹⁶ (אם ישנה גורם אחר למציאת הדם - טהורה). גם כשאינן סיבה וברור מסברא שדם זה מגיע ממקור הדמים הטמאים באשה, נדרשים שלושה תנאים

⁹⁴ מעשה זה, משמש יסוד גדול בדיני כתמים דרבנן, וכפי שכתב המאירי "למדנו ממעשה זה שכל שהיא תולה אינה צריכה להקיף הכתם עם אותו דבר שהיא תולה בו ולראות אם דומים זה לזה אם לאו, אלא תולה מן הסתם אחר שהיא ממין אותו דבר שתולה בו". כפי הנפסק בשלחן ערוך שם סעיף ל "אינה צריכה להקיף (פי' ענין הקפה הוא לדמות דבר לדבר) הכתם לדבר שהיא תולה בו, אלא תולה מן הסתם עד שתדע שזה שחור וזה אדום", וטעם הדבר ביאר רבינו הזקן בסעיף קטן נ"ו - "שהכתמים דרבנן הם ולא אמרו הדבר להחמיר אלא להקל".

⁹⁵ אם הרגישה ואחר כך מצאה כתם, עיין בטהרה כהלכה פרק א סעיפים ט-י ובהערות שם.

⁹⁶ מאחר ובשוק של טבחים - בבית מטבחים - לא עברה ובדם ציפור לא נתעסקה, מניין לה דם זה? ברור שמגופה.

נחלקו רש"י והתוספות בטעם טומאת כתמים מדרבנן כפי העולה מדברי התוס' ד"ה מודה שמואל שהיא טמאה מדרבנן פי' הקונטרס דתלינן דלמא ארגשה ולא אדעתה ואין נראה דאפילו מוחזק לה שלא הרגישה טמאה הואיל וראתה דם נדות ורב אשי נמי מודה דלשמואל היכא דלא הרגישה טהורה מן התורה וטמאה מדרבנן (כו').

וראה מה שנתבאר לעיל בדברי שמואל לשיטת רבינו הזקן, דטהרתה בראתה על קרקע עולם היא מכיון שהיה לזמן מועט דליכא למימר דארגשה ולא אדעתה, או בעבר זמן מרובה דאיכא למימר מעלמא הוא דאתי, משא"כ כשאינו על קרקע ואין לה במה לתלות.

ועיין בביאור בעניין הגדרת ה"כתם" לשיטת רבינו הזקן במהדו"ב שלו, במ"ש בטהרה כהלכה, נספח א' לפרק שלישי

ובסי' ק"ץ ס"ק א כתב רבינו הזקן: "רבנן החמירו בו לומר כאילו הוא וודאי מגופה, מאחר שאין לה דבר ידוע לתלות בו כתם זה לומר שממנו בא עליה מאחר שידוע לה שלא נתעסקה בכתמים ואין כאן אלא ספק אחד, אם מן החדר או העלייה כמו בנמצא בבשרה מן הלול ולחוף" (שזהו ספק לפי דעת הרמב"ם), ולכן טמאה בטומאת כתמים.

עיקריים: א - שגודלו יותר משיעור של גריס הקלקי (בימינו גודל של מטבע שקל חדש). ב - שהכתם נמצא על דבר המקבל טומאה⁹⁷. ג - שצבעו של הבגד / החפץ לבן.

רק בהצטרפות שלושת התנאים הללו יחד, נטמאת בטומאת כתמים. חסר אחד מהתנאים הנ"ל, הרי היא טהורה.

*

גודל הכתם

הפרט הראשון מבין השלושה, הוא גודלו של הכתם. בכדי שהכתם יטמא, צריך שיהיה לו גודל מסוים (שפחות ממנו לא מתחיל דין טומאת כתמים), גודל הכתם צריך להיות "גריס ועוד" - בזמננו מ-17 מ"מ ומעלה⁹⁸ (כגודלו של מטבע שקל חדש) ובלשון השלחן ערוך "לא גזרו על הכתם אלא אם כן יש בו כגריס ועוד".

שיעור זה של גודל הכתם המטמא, נלקח מהסכמת התנאים לדעתו של רבי חנינא בן אנטיגנוס בגמרא. הגמרא מתייחסת למחלוקת במשנה בדבר גודל הכתמים המטמאים, ומהסכמת רבן שמעון בן גמליאל נפסקה ההלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס, לדבריו אם הכתם פחות בשיעור 'גריס' טהור, יותר משיעור זה מטמא (אם אין במה לתלות את מציאת הדם).

אמר רשב"ג . . לדברי אין קץ שאין לך אשה שטהורה לבעלה **שאין לך כל מטה ומטה שאין בה כמה טיפי דם מאכולת**. לדברי חברי אין סוף שאין לך אשה שאינה טהורה לבעלה **שאין לך כל סדין וסדין שאין בו כמה טיפי דם**. אבל נראין דברי ר' חנינא

97 סימן ק"ץ סעיף י,

⁹⁸ וראה מ"ש בזה בטה"כ פרק שלישי בתחילתו ועוד.

ואי אפשר שלא להעתיק כאן מדברי המהרי"ל אחי רבינו הזקן בעניין גודל הגריס ושיעורו, כפי שמדדו רבינו הזקן בעצמו: "אין חכם כבעל הנסיון שמדד בעצמו בהרבה גודלים של הרבה בני אדם גדולים ובינונים . . צוה לי אחי הרב הנ"ל למדוד בעצמי שטח מקום השערות כפי שהן מפוזרות בקנה הזרוע . . וצוה לי לגלח השערות שלא יבלבלו השערות עצמן את מקומן ולהעמיד המחוגה על מקום סיום הו' שערות עם היניקה . . וצוה לי ליקח את מוה' ראובן הסופר המובהק שלו שהוא אומן גדול להעמיד המחוגה ולעשות קו ריבוע בצמצום ואח"כ עשיתי עיגול כערך הריבוע, ועלתה מדת הגריס כמדת מטבע (פיטאצאק) של כסף שהיתה בימי הקיסרית שהכל מדה אחת וקבל ממני מדה זו. ותמיד היתה בידו מטבע פיטאצאק לשער בו". הרב פרקש שליט"א בתייגע יגיעה רבה ומצא שמידת המטבע ששיער בה רבינו הזקן, תואמת להפליא בהשגח"פ **למטבע השקל החדש בזמננו**, שהוא בקוטר 17 מ"מ.

בן אנטייגנוס מדברי ומדבריהם שהיה אומר **עד כמה היא תולה עד כגריס של פול, ולדבריו אנו מודים.**

הטעם שאם גודלו של הכתם פחות משיעור 'גריס' אינו מטמא הוא מכיוון שבימיהם היו הכינים מצויות מאד, אם היו מטמאים כתם בכל גודל שהוא הרי "אין לך אשה שהיא טהורה לבעלה", כל הנשים היו נמצאות במצב של טומאה מתמדת מאחר שאין לך מטה שלא נמצאו עליה כמה טיפי דם כינים [- הדם המרבי שכינה יכלה להפיק מעצמה הוא גודל של "גריס הקלקי" (בזמננו 17 מ"מ)⁹⁹], לכן עד גודל זה תולים את הדם בכינה, מגריס ועוד חוששים שהדם יצא מהאשה ונטמאת (כמובן בהצטרף שני התנאים הנ"ל).

מצאה כתם בפחות משיעור זה, למרות שהסתברות היחידה לכתם זה הוא שיצא מגופה, הרי היא טהורה מכיוון "שתחילת גזירת חז"ל לא היתה אלא על זה השיעור ולא פחות מזה"¹⁰⁰. כמו כן אם אין כינים כלל באותו מקום וראתה כתם בפחות מהשיעור הנ"ל הרי היא טהורה מטעם זה, שתחילת גזירת חכמים בדין הכתמים היא משיעור של "גריס ועוד" ולא בפחות מכך¹⁰¹.

אמנם אם הכתם נמצא על גופה במקומות שעלול הדם להגיע ממקור הדמים, הדין הוא שטמאה אפילו בפחות משיעור של כגריס ועוד, הטעם לדבר מבאר רבינו הזקן בשולחנו:

"... רגלים לדבר דמגופה אתא... כיון דמגופה קא חזיא, ובגופה לחוד אשתכח, רגלים לדבר וחזקה דמגופה קאתי. ומשום הכי נמי לא תלינן במאכולת פחות מכגריס ועוד"¹⁰².

⁹⁹ לסבר את האוזן במציאות הזו שמיטה מלאה כינים ומאכולות, היתה מציאות שכיחה, ניתן לקרוא את תיאורה המפורט של הרבנית חנה, על התקופה בה ליוותה את בעלה הגדול הרב רבי לוי יצחק ז"ל, על הקשיים עם הפשפשים והיתושים ושאר מרעין בישין שהיו נצמדים לבגדיהם ולכלי המטה דבר יום ביומו.

¹⁰⁰ בדה"ש בשם המ"צ והחת"ס

¹⁰¹ וראה בכל זה מה שכתב וביאר בזה בטהרה כהלכה פרק שלישי סעיף ד ובהערות שם.

¹⁰² סימן ק"ץ ס"ק י"ד

נרחיב קצת בדין כתם הנמצא על גופה, הגמרא במסכת נדה אומרת לגבי כתם שעל גופה (נז עמוד ב) "נמצאת אתה אומר, ג' ספקות באשה: על בשרה, ספק טמא ספק טהור - טמא", מכיון שיש ספק שמא הגיע הדם מגופה שמא הגיע מבחוץ, אומרים שסביר יותר שהגיע מגופה ולכן בכתם שנמצא על בשרה טמאה בכל מקרה).

המקום עליו נמצא הכתם וצבע המקום

כאמור, מכלל גזירת הכתמים שהכתם נמצא על דבר המקבל טומאה וצבעו לבן, אם חסר אחד מתנאים אלו אפילו שברור שהדם בא מגופה כי אין כל סיבה אחרת לתלות בה את הדם שלפנינו, האשה טהורה, מאחר וחז"ל לא גזרו בה את דין הכתמים, בלשון הרמב"ם:

כתם **שנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה טהור** ואינה חוששת לו . . . שכל שאינו מקבל טומאה לא גזרו על כתם שימצא בו, ולא במקבל טומאה אלא א"כ היה לבן אבל **כלי צבעונין אין חוששין לכתם הנמצא בהן**, לפיכך **תקנו חכמים שתלבש האשה בגדי צבעונין** כדי להצילה מדין הכתמים¹⁰³.

דברי הרמב"ם מלמדים שני פרטי דין נוספים (לשיעור ה'גריס' האמור) בחלות טומאת הכתמים:

(א) שהכתם צריך להימצא על דבר המקבל טומאה. הטעם לכך שנדרש דבר המקבל טומאה, מאחר וכל דין טומאת כתמים נוצר בשל דיני טהרות (הנהוגות בזמן שבית המקדש קיים), ודינים אלו לענייני טומאה וטהרה חלים רק על חפצים וכדומה שגדרם ההלכתי הוא שהם "דבר המקבל טומאה", על חפץ ודומיו שאין לו גדר זה, אין חלות דין כתמים כלל.

(ב) שצבע החפץ עליו נמצא הכתם הוא צבע לבן: הטעם שדווקא כשנמצא על צבע לבן מטמא, מאחר והמדובר הוא אודות דין שיסודו מדרבנן, הרי שאם אי אפשר להבחין באופן ברור בצבע האדום מכיוון שנמצא על חפץ שאינו בצבע לבן ואז "אין הכתם ניכר בו כמראה דם גמור" לכן אינה נטמאת בכתם זה (הדין

כך גם כן פסק הרמב"ם (איסורי ביאה פרק ט הלכה ו) "הכתם הנמצא על בשרה אין לו שיעור", וביאר במגיד משנה שפסק הרמב"ם נשען על דברי הגמרא הנ"ל. אמנם ההגהות מימוניות הוסיף טעם בדבר וכתב שמכיון שכל הגוף נחשב כבדוק מן הכינים והמאכולות, לכן אפילו כתם קטן ביותר נחשב לטמא ולא בעינן שיעורא ומביא דברים אלו בשם רבינו שמחה וכ"כ "רבינו שמחה כתב כדברי המחבר שאפילו פחות מכעין חרדל טמאה שכל הגוף כבדוק הוא אצל דם מאכולת ובבשרה אמרינן התם ספק טמא ספק טהור, טמא".

לאידך, המגיד משנה וההגהות מימוניות ציינו לדברי הראב"ד, הרמב"ן והרשב"א החולקים על שיטת הרמב"ם בשהו"ס"ל "שגם כתם הנמצא על בשרה אינו מטמא עד שיהא כגריס".
נזכר לעיל שרבינו הזקן ס"ל כשיטת הרמב"ם בזה.

103 הלכות איסורי ביאה פ"ט ה"ז, כדבריו הביא רבינו הזקן בס"ק כ"א:

הזה נכון גם לגבי נכון כל בגד שצבעו אינו 'לבן' אפילו שצבעו בהיר ביותר¹⁰⁴.

*

בהחלט כדאי לתת את תשומת הלב לתקנת חכמים המיועדת לאשה בימי טהרתה, שתלבש בגדים שאינם בצבע לבן כדי להצילה מדין הכתמים, כלומר שאם בימי טהרתה הלכה עם בגד שאינו בצבע לבן וראתה עליו 'כתם' אפילו שברור לה שכתם זה לא יכול לבוא ממקום אחר הרי היא בטהרתה (זאת כמובן כל עוד לא הגיעה ראייתה הסדירה, שכאשר מגיע דם הווסת טמאה בכל מקרה כפשוט וכן"ל פ"א)¹⁰⁵.

פרטי דיני הכתמים מבוארים ב'טהרה כהלכה' פרקים שלישי, רביעי וחמישי

*

כמובן שאשה שנטמאה בטומאת כתמים, עליה להמתין חמשה ימים, לפסוק בטהרה ולאחר מכן למנות שבעה ימים נקיים ולטבול בערב במקוה טהרה (ככל פרטי הדינים המתבארים בטהרה כהלכה פרקים חמשה עשר - שבעה עשר).

*

בדיקה לאחר שראתה כתם, האם מועילה?

ראתה כתם, והיו עליו כל התנאים האמורים ועשתה אחר כך בדיקה ומצאה שהיא טהורה, אין זה מועיל כלל לטהרה, אלא מתייחסים אל הכתם בפני עצמו, אם חל עליו דין כתמים והאשה נטמאה, לא תועיל הבדיקה שלאחר מכן. אם לא חל עליו דין כתמים ייתכן והבדיקה הזו תהפוך את האשה לטמאה מדאורייתא.

¹⁰⁴ וראה הביאור בזה ב'טהרה כהלכה' פרק רביעי סעיף א' ובהערות שם.

¹⁰⁵ רמ"א שם

בטעם הדבר שבגד צבעוני אינו מקבל טומאת כתמים, כתב רבינו הזקן (סקכ"ג): שאין הכתם ניכר בו מראה דם גמור, וראה מה שהאריך בזה בטהרה כהלכה פרק רביעי סעיף א' ובהערות שם שהדבר אמור בכל סוגי הצבעונים אפילו הבהירים ביותר, כל שאינו לבן אינו מקבל טומאת כתמים.

בביאור הגר"א מביא לכך ראייה מהמשנה:

שלש נשים שהיו ישנות במטה אחת ונמצא דם, תחת האמצעית - כולן טמאות, תחת הפנימית - שתיים הפנימיות טמאות והחיצונה טהורה, תחת החיצונה - שתיים החיצונות טמאות והפנימית טהורה. . . בדקה אחת מהן ונמצאת טהורה - היא טהורה, ושתיים טמאות. בדקו שתיים ומצאו טהורות - הן טהורות ושלישית טמאה. שלשתן ומצאו טהורות - כולן טמאות¹⁰⁶.

ולכאורה אם כולם בדקו ומצאו שהן טהורות מדוע נחשבות לטמאות? אלא ש: א - מאחר **ויש כאן כתם**, וודאי הדבר שהגיע מאחת מהן, אילולא כן מהיכן הגיע?! כל עוד יכולים לתלות בזו שלא בדקה שהטומאה ממנה, השאר נשארו בטהרתן, אבל כששלושתן בדקו ולא מצאו נתלה הכתם בשלושתן וכולן טמאות. ב - מכיוון שכאשר יש לפניך כתם, הוא נידון ככתם והבדיקה שאח"כ לא תשנה את מציאות הכתם הקיים לפניך.

ובכלל כתבו הפוסקים כיום, שעל האשה להמנע מ'בדיקות' מיותרות העלולות לגרום לשאלות טהרה מורכבות. מה שההלכה דורשת עליה לעשות ומה שמעבר מיותר לגמרי(!).

*

מסתעף מעניין ישנו בדין זה של "דבר המקבל טומאה" בדיני כתמים, כיום שישנם "תחבושות הגייניות" המיוצרות מחומרים שונים האם יש להם דין דבר המקבל טומאה, כלומר האם אשה ראתה כתם על תחבושת הגיינית נטמאת!?

האגרות משה כותב על דבר כתם הנמצא (לא בבדיקה או בקינוח) על הנייר, הנייר אינו נחשב לדבר המקבל טומאה, וממילא הכתם שנמצא עליו, טהור. ומבאר את החילוק בין ה"נייר" הנזכר בפוסקים שכתם הנמצא עליו טמא, לכתם הנמצא על נייר שלנו שטהור¹⁰⁷.

" . . אבל בנייר שלנו שהוא דק ולא שייך לכבסן שיהיה ראוי להשתמש בהו וכמו שהוא מלוכלך בהכתמים ודאי אינו ראוי נבטל זה הנייר והוא כקרוע ומושחת משום תשמיש לגמרי שודאי אינו שוב מקבל טומאה והוי כהסד"ט ולא מטעמיה, ואף הם לא

¹⁰⁶ נדה סא.

¹⁰⁷ שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג סימן נג

דנו אלא בנייר קשה שלא נשחת בזה וראוי למלאכה עדיין, אבל לא רוב נייר שלנו וכ"ש לא הנייר שנעשו לקנוח בבה"כ וכדומה".

דבריו מלמדים, שחפץ שכתוצאה מהשימוש בו נעשה מאוס באופן כזה שיותר לא ישתמשו בו לעולם (אפילו לא ע"י כביסה), אלא ילך לאשפה, אין עליו דין וגדר של דבר המקבל טומאה, ולכן הכתם הנמצא עליו טהור.

ובטהרה כהלכה פסק בזה¹⁰⁸:

מרבית הפדים המצויים כיום - עשויים מחומר פלסטי יצוק (הדומה לנייר), ועקרונית אין הם מקבלים טומאה. ובהערה מוסיף: היות וה"פדים" עשויים רק לשימוש חד פעמי, ונשחת בשימוש וזורקים אותו לאחר מכן - הרי שנתבאר ברמב"ם . . לענין כמה סוגי כלים שאינם מקבלים טומאה כשמשתמש בהם ומשליכם, וע"ש עוד.

לפי הנ"ל כתם הנמצא על 'פד' אינו מטמא, מאחר וה'פד' אינו בכלל דבר המקבל טומאה (כמובן שאם רואה עליו דם וסת, נטמאת מדין תורה כנ"ל).

*

מאחר וכל דין טומאת כתמים הוא מדרבנן, נתנו חכמים שיעור והקלה בדבריהם ובגזירתם זו, כפי שנפסק בשלחן ערוך סימן ק"ץ סעיף ח"י:
כיון שכתמים דרבנן, מקילין בהם ותולה בכל דבר שיכולה לתלות.

כיצד? שחטה בהמה חיה או עוף, או נתעסקה בכתמים, או ישבה בצד המתעסקים בהם, או שעברה בשוק של טבחים ונמצא דם בבגדיה, **תולה בה וטהורה.**

אפילו לובשת ג' חלוקים זה על זה, ונמצא אפילו בתחתון, טהורה.

אבל אם נמצא על בשרה, אינה תולה אלא א"כ יש לה מכה בגופה אז תולה בה, אפילו על בשרה אם הוא במקום שאפשר לדם לנטף משם.

ואפילו נתרפאת, **אם אפשר לה להתגלע ולהוציא דם ע"י חיכוך**, תולה בה, **ואע"פ** שעכשיו עלה עליה קרום ואינה מטפטפת (שאנו אומרים שמא גרדה את המכה שלא מדעתה והתגלע הקרום ויצא דם ללא ששמה לב לכך¹⁰⁹).

¹⁰⁸ פרק רביעי סעיף ט בסופו ובהערות שם וכ"ה בבדה"ש סימן ק"ץ סעיף י.

¹⁰⁹ ע"פ שוועה"ר ס"ק מג.

להלכה זו ישנם ריבוי הסתעפויות לכאן ולכאן¹¹⁰, נקודת הדברים שחשוב לזכור בעניין זה, שאין להחליט לטמא מספק וגם אין לטהר לבד מספק, אלא לדעת שישנו מקום להקל וכל שאלה בזה להפנות לרב מורה הוראה והקב"ה יתן לו סייעתא דשמיא להורות בהתאם לרצונו ית'.

*

בשלושת הימים הראשונים של שבעת הנקיים ישנו דיון רחב האם ניתן לתלות את הכתמים שגודלם יותר משיעור של גריס ועוד, לכן גם כשיש במה לתלות צריך להפנות את השאלה לרב מורה הוראה (ועיין בטהרה כהלכה פרק חמישי סעיף ד ובהערות שם)

*

כתמים אינם נכנסים לחישוב הווסתות, אפילו הם הכתמים מופיעים בקביעות כל משך זמן מסויים¹¹¹, כגון אחת לשלושים יום אין בהם משום קביעות ואינה צריכה לחשוש להם בחודש הבא, בטעם הדברים כתב הראב"ד:

נראה לי, אע"פ שהחמירו על הכתם ועשינו אותו כראיה לעניין שבעה נקיים ולכל דבר, אעפ"כ לא נחמיר עליו לחוש ליום מציאת הכתם כמו שהיא חוששת ליום ראייה. ועוד אני אומר שאין הכתמים קובעין וסת ולא עוקרין וסת.

¹¹⁰ האם מתחשבים בדימום של ה'טחורים'

דיון מעניין מופיע בפוסקים לגבי חולי ה'טחורים' האם ניתן לתלות בו את כתמי הדם של האשה (שלא בשעת וסתה). ישנה תשובת הרשב"א בנידון זה, וכן ישנה תשובה מרע"א. האם ניתן לתלות תמיד בחולי הטחורים, או לא. וכן במקרה שהטחורים מדממים אחת לתקופה, האם ניתן לתלות בהם כשנמצא דם שלא בזמן הדימום הקבוע שלהם!?

בטה"כ פרק שלישי סעיף לג כתב "אשה שלא סבלה מטחורים, ובערב מצאה כתם ולא היה לה במה לתלות, ולמחרת נודע לה שיש לה טחורים שנפתחו ומוציאים דם - אין תולים למפרע (ומבאר בהע' שם מכיון שבערב לא היה ברור לה ויתכן שהתחיל רק בבוקר, איך נתירנה כעת מספק?!), אלא אם כן מסולקת מדמים. . . אלא שאם סובלת מטחורים מדממים, ויודעת שעתה הוא הזמן שדרכם לדמם - כידוע שיש שאצלם קיימים זמנים ידועים בזה וכו' - הרי היא תולה בהם. ועיין במ"ש בהערות שם.

¹¹¹ וראה עוד במ"ש בזה בטה"כ פכ"ד הע' 8 בדבר הצטרפות 'כתם' לווסת קבוע, היינו שראתה באותו תאריך ווסת, ובפעם השלישית ראתה באותו תאריך כתם, האם מצטרף לשתי הראיות הקודמת? ע"ש.

למעשה, אשה שראתה כתם והיה בו את כל תנאי הטומאה ונטמאה וכו', ואחר תקופה ראתה כתם נוסף, כתם זה אינו קובע וסת וגם אינו עוקר את חששות הווסת הקבועים (כתוצאה מראיית דם נידות). אלא יש לכתמים דין משל עצמם, וכשהם מטמאים הם נחשבים לטומאה בפני עצמה שאינה קשורה למהלך ראיותיה של האשה.

עוד זאת, בתופעת 'כתמי קדם וסת' אפילו אם היו אלו כתמים המטמאים (ונטמאת), הנה לגבי חישוב זמני הראיה, אינה מחשבת את ווסתה מעת שראתה את הכתמים, אלא ממתי שהחלה ראית דם הווסת בפועל.

*

שונה הדבר כשעשתה בדיקה ב'עד' שהכניסה לאותו מקום, הרי ש'כתמי עד הבדוק' (הנחשבים לראיה דאורייתא) נכנסים לחישוב הווסתות וכל החששות נקבעים בהתאם לבדיקה זו, כפי שכתב הראב"ד בהמשך דבריו וכן נפסק להלכה¹¹²:

"חוץ מכתמי עד הבדוק לה שהן מטמאין בכל שהן, והרי הן כראיות לכל דבר".

היחס לבדיקה ב'עד' הוא שונה לגמרי מהיחס לכתם (שהוא מדרבנן), ולמותר להדגיש שכל נקודת דם ולו הזעירה ביותר (כפי שנתבאר לעיל) מטמאת ונחשבת לראיה לעניין וסתות.

¹¹² וראה בשוועה"ר ססקק"ב

שיעור ד'

מבוא להלכות הרחקות

שולחן ערוך הלכות נדה סימן קצה סעיף א

חייב אדם לפרוש מאשתו בימי טומאתה עד שתספור ותטבול. ואפילו שהתה זמן ארוך ולא טבלה, תמיד היא נגדלתה עד שתטבול (ב"י בשם הפוסקים). ולא ישחוק ולא יקל ראש עמה (אפילו בדברים) (טור וב"י בשם רשב"א מאבות דר"ן) שמא ירגיל לעבירה; אבל מותר להתייחד עמה, דכיון שבא עליה פעם אחת תו לא תקיף יצריה (ל' עלמו).

פסקי דינים צמח צדק - סימן קצה

אף על פי שהנדה היא בכרת כשאר עריות שבתורה, ומצאנו שגזרו רז"ל בשאר עריות שאסור להתייחד עמהן, בנדה לא גזרו.

והטעם: (א) לפי שהדבר קשה להזהר מיוחד אשתו, ועוד לפי שכבר בא עליה ויש היתר לאיסורו (דדוקא תרתי בעינן, אבל אם אין היתר לאיסורו, אף דאין יצרו תוקפו אסור, כמו שנתבאר דאם ראתה ג"פ מחמת תשמיש אסור להשהותה א"כ בעדים. וכן אם זינתה תחת בעלה אסור להתייחד עמה, עכ"ד) אחר ספירתה וטבילתה ואין יצרו תוקפו כל כך, לפיכך התירו חז"ל יחוד אשתו נדה, ומצאו רמז לזה מן המקרא "סוגה בשושנים" כלומר, דם נדה האדום כשושנה סייג וגדר הוא לבנות ישראל שלא יפרצו בו.

ולפי שהתירה התורה יחוד נדה, ראו חכמים לגזור ולהחמיר בה תוספת פרישות וזהירות בכמה דברים שמותר בשאר עריות.

אבות דרבי נתן פרק ב

איזהו סייג שעשתה תורה לדבריה? הרי הוא אומר; ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב.

יכול יחבקנה וינשקנה וידבר עמה דברים בטלים?

תלמוד לומר לא תקרב.

יכול תישן עמו בבגדיה על המטה?

ת"ל לא תקרב.

הרחקות – קיום חיים משותפים במלואם יחד עם שמירה על

חיי הנפש

בפתיחת השיעור הקודם הוזכר הרעיון, שחז"ל אמונים (מצד התורה) על שמירת קדושת נפשות ישראל ומצווים ועומדים הם מפי הגבורה "ועשו סייג לתורה". כך גם בעניין הייחוד עם אשתו הנדה ראו חז"ל לנכון לתת מספר גדרים וכללים לשמור מחד על מסגרת משפחתית תקינה ומאידך לשמור על נפשם של האיש והאשה שלא יגיעו ח"ו לידי טומאה¹¹³.

הראב"ד בריש ספרו בעלי הנפש, מגדיר את הזמנים השונים בחיי המשפחה על פי דברי שלמה המלך ע"ה שאמר בחכמתו "עַת לְחִבּוּק וְעַת לְרַחֵק מִחֶבֶק", בחיים חשוב לדעת שיש זמן ועת לכל דבר.

אומר תחלה, כי האדם צריך לפרוש מאשתו בעת נדתה ולהתרחק ממנה, כאשר אמר הכתוב (ויקרא יט יח) ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב. ואמר החכם בחכמתו

¹¹³ היסוד לביאור זה מבוסס על מכתבו של הרבי (מובא בשולחן מנחם ח"ד עמ' קלז) חלק ג' עמוד (שע"ב)

.. במה שתמה משל"ה שער האותיות (ק, ע"ב) - תמיהני עליו מה נתחדש לו בזה, ובשעת שיחתנו אמרתי לו לעיין מש"כ הרמב"ן (בראשית לא, לה. ויקרא יח, יט) שהם הם דברי השל"ה. (ג) מה שרצה להביא מזה חזוק לאסור נגיעה מפני הטומאה, ולא מפני שמא יבוא להרגל דבר - אינו, כי מפני טעמים הנ"ל יותר חמור הדבור ומראה עיני הנדה (אף שהוא אינו רואה אותה) כמש"כ בפירוש: ולא אסרה זה תורה כלל, ולא עוד אלא שנהפוך הוא, דשקדו חכמים על תקנת בנות ישראל גם בזה, וכמרז"ל (שבת סד, ב) זקנים הראשונים כו' עד שבא ר"ע ולימד כו', ועיי"ש ברש"י, ובכתובות (סא, א) כל מלאכות כו'. והטעם שמותר לדבר וכו' - הוא, בלשון הרמב"ם בשו"ת שלו (נדפס ברמב"ם דפוס שלוזינגר ס' קדושה ס' קסט) "לפי שענין הטומאה והטהרה זולת האסור והמותר אצל הרבנים". (ד) מה שלא אסרו רז"ל כהנ"ל מפני הטומאה והזהמא, י"ל כמה טעמים: (א) מש"כ בשל"ה שראו שלא יסבלו זה העם. (ב) מפני עצבון הנשים כו'. וע"ד מש"כ בשו"ע או"ח ספ"ח. (ג) מפני הצניעות, שלא ירגישו בני הבית. ועדמש"כ הר"ח הובא גם בשל"ה שם. (ד) הקראים אחזו בכמה מחומרות הנ"ל ואמרו שהוא מדין תורה (עיין בשו"ת הרמב"ם שם), וכדי להבדל מהם נמנעו מלאסור הנ"ל מאיזה טעם שיהי' (מלבד יחידי סגולה שנהגו כך).

וגדולה מזו מצינו בפרה אדומה (פרה פ"ג מ"ז).

ועל כגון דא י"ל, כיון דדשו בה רבים שומר פתאים הוי', ונשמרים גם היודעים מהסכנה, וכפסק הצ"צ בשו"ת חאה"ע סו"ס יא.

עת לחבק ועת לרחוק מחבק . . אמרה תורה ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב, שום קריבה בעולם.

*

ראוי לפתוח פרק זה בדברי הרוקח המאירים נושא זה גם מכיוון של הבנה אנושית, ואלו דבריו:

אמר ר' יוחנן: קשה הנדה, כל שאינה משמרת נדתה סוף בניה לוקין במומין. אמר רבי ישמעאל: קשה הנדה שגורמת לבעלה לגיהנם. **החכמה שבנשים אומרת, הנח רוחך מפני הניית שעה תאבד עולמך, והזרע שיעמוד ממך ילקו במומין.**

*

"שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל"

רעיון זה מוצא את מקומו בדברי חז"ל בדבר השינוי שיצר רבי עקיבא בתפיסה המחשבת אודות החיים המשפחתיים בעת הנידות. עד לזמנו של רבי עקיבא הייתה מחשבה שאת הנידה יש להרחיק מכל סממן של גינוני נוי וכדומה, בא רבי עקיבא ולימד שאין זו הדרך מכיוון שאם ההנהגה היא באופן זה - נמצא אתה מגנה אותה על בעלה, העלול לגרשה.

עמד רבי עקיבא, לימד וחילק את ההרחקה בנידה לשני עניינים שונים. מחד, על החיים במסגרת המשפחתית הכללית להמשך כסדרם ו"התירו לה קצת קישוטים הנאים" כדי שלא תתגנה על בעלה. מאידך את ציווי התורה "והדוה בנדתה" ביאר, שהאשה בטומאת נדתה עד ש"תבוא במים" - תטבול במקוה טהרה, ורק אז תותר בחיי אישות לבעלה.

כדתניא: והדוה בנדתה, זקנים הראשונים אמרו: ש(האשה בימי נדתה) לא תכחול ולא תפקוס ולא תתקשט בבגדי צבעונין, עד שבא רבי עקיבא ולימד: אם כן אתה מגנה על בעלה, ונמצא בעלה מגרשה. אלא מה תלמוד לומר והדוה בנדתה (-היו דורשין

הראשונים כמשמעו, כדבר המנודה ומרחיקה מבעלה) - בנדתה תהא עד שתבא במים¹¹⁴.

*

קודם שבאה התורה הקדושה והתירה את ייחוד הנדה, הייתה מקובלת בעולם כולו ההנהגה שהנדה פורשת מביתה וחיה בבדידות לעצמה בכל ימי נדתה, כדברי הרמב"ן אודות תוכן השיחה בין רחל אמנו לאביה לבן בעת שבא לחפש את התרפים¹¹⁵:
כי היו הנדות בימי הקדמונים מרוחקות מאד, כי כן שמן מעולם "נדות" לריחוקן, כי לא יתקרבו אל אדם ולא ידברו בו. כי ידעו הקדמונים בחכמתם שהבלן מזיק, גם מבטן מוליד גנאי ועושה רושם רע כאשר בארו הפילוסופים.

. . . והיו יושבות בדד באהל לא יכנס בו אדם. . . ולכך אמרה רחל ראויה הייתי לקום מפני אדוני לנשק ידיו, אבל דרך נשים לי ולא אוכל להתקרב אליך, וגם לא ללכת באהל כלל שלא תדרוך אתה עפר רגלי, והוא החריש ממנה ולא ענה אותה כי לא היו מספרים עמהן כלל מפני שדבורה טמא".

*

שבחם ומעלתם של ישראל

תורתנו הקדושה שינתה את פני הדברים באופן הנזכר לעיל, שאכן מותר לנדה להימצא בביתה¹¹⁶ אלא שעל בני הזוג להשמר ולא להגיע לידי טומאה. בזה ניכר שבחם ומעלתם של ישראל, כמו שאחז"ל:

¹¹⁴ מסכת שבת דף סד עמוד ב

¹¹⁵ בראשית לא, לה

¹¹⁶ כפי הביאור העולה מדברי התוספות על דברי הגמרא שלקמן (סנהדרין לז):

התורה העידה עלינו סוגה בשושנים - לענין דם נדות נדרש. כשאומרת 'דם' כשושנה אדומה ראיתי, מיד פורש.

ואם תאמר: והא יחוד דאורייתא היא, כדדרשינן (לעיל דף כא:) מכי יסיתך אחיך בן אמך, והיכי אתא קרא דדברי קבלה למישרי מאי דכתיב באורייתא!?

ויש לומר: דלא אסרה תורה אלא כעין אמו, דלא עבידא דמשתריא, אבל נדה סופה ליטהר.

מנחם משיב נפשי - שיעורי מבוא להלכות טהרה

אמר ליה ההוא מינא לרב כהנא: אמריתו נדה שרי לייחודי בהדי גברא, אפשר אש בנעורת ואינה מהבהבת? (אתם מתירים לאדם להתייחד עם אשתו הנדה, יכול להיות מצב כזה שיתייחד עמה ולא יחטא?!).

אמר ליה: התורה העידה עלינו סוגה בשושנים, שאפילו כסוגה בשושנים - לא יפרצו בהן פרצות (ענה לו רב כהנא, התורה מעידה עלינו שאפילו בגדר רכה - אלו דברי תורה המזהירים על כך, לא יעברו על ציוויה. יותר מכך אמר לו רב כהנא, למרות שהאשה נמשלת לשושנה שהכל מתאווים לקטוף ממנה, עם כל זה גדר קלה של אזהרת התורה, שומרת על היהודי ואינו נכשל בה בזמן איסורה).

ריש לקיש אמר: מהכא כפלח הרמון רקתך אפילו ריקנין שבך מלאין מצוות כרמון (היינו שאפילו אלו הנמוכנים בתואר "ריקנים שבך", שומרים עצמם ונזהרים מן העבירה).

רבי זירא אמר: מהכא - וירח את ריח בגדיו, אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו (לומר, שאפילו אלו המכונים בתואר המפוקפק 'בוגדים', עושים נחת רוח להשם ואינם נכשלים בכך¹¹⁷).

*

עוד אמרו חז"ל בשבח מעלתם של ישראל בהישמרות מן הנדה:

אמר רבי לוי בנוהג שבעולם, אדם נושא אשה בן ל' שנה בן מ' שנה, משמוציא יציאותיו הוא בא לזקק לה, והיא אומרת לו כשושנה אדומה ראיתי, ופורש ממנה מיד.

ומיהו היכא דלא בעל, אפילו נדה אסורה להתייחד. כדאמר' בפ"ק דכתובות (דף ד.) לא בעל, הוא ישן בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים (ע"כ לענייננו וע"ש עוד).¹¹⁷ כהמשך לדברי רבי זירא מביאה הגמרא סיפור נפלא על הנהגתו של ר"ז, כיצד על יהודי לפעול בקירוב הזולת לדרכי התורה והמצוות: הנהו בריוני דהוה בשיבבותיה דרבי זירא, דהוה מקרב להו כי היכי דניהדרו להו בתיובתא. והוּו קפדי רבנן. כי נח נפשיה דרבי זירא אמרי: עד האינדנא הוה חריכא קטין שקיה דהוה בעי עלן רחמי, השתא מאן בעי עלן רחמי? הרהרו בלביהו, ועבדו תשובה. [אותם בריונים שהיו מתגוררים בשכנותו של רבי זירא שהיה מקרבם ומראה להם סבר פנים יפות, כדי שיחזרו בתשובה ממעשיהם הלא טובים, וחכמים הקפידו על הנהגתו של רבי זירא. כשנפטר רבי זירא אמרו אותם בריונים לעצמם עד היום היה רבי זירא (החרוך קטן השוקיים) מתפלל עלינו, כעת מי יתפלל עלינו? חשבו על מצבם וחזרו בתשובה ..]

מי גרם לו שלא יקרב לה? איזה כותל ברזל יש ביניהם, ואיזה עמוד ברזל ביניהם?
אי זה נחש נשכו, איזה עקרב עקצו שלא יקרב לה?!

דברי תורה שרכין כשושנה, שנאמר בה "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב".

*

המשך זרע מלכות בית דוד, בזכות שמירת טהרה

סיפור מפעים במיוחד בהיסטוריית עם ישראל, מהווה סיפור לידת 'זרובבל', אביו יהויכין גלה מירושלים והושם ב'בור' אצל מלך בבל שהחשיבו למורד. לימים, אחר מאמצי שכנוע רבים נאות מלך בבל לתת לצדקיהו להתייחד עם אשתו. נעשו ההכנות המתאימות ואשת יהויכין הוכנסה אליו לבור (בתנאים לא תנאים), לפתע אמרה לו "כשושנה אדומה ראיתי" - ראיתי טפת דם. אמר לה אם כך, לכי... ולא נגע בה (אי אפשר לתאר את גודל הניסיון שבדבר),

אמר הקב"ה כעת אתם מקיימים את מצוות נידה, מיד מחל לו הקב"ה על כל עוונותיו. לאחר שנטהרה, הסכימו שתיכנס שוב לבעלה - עשה הקב"ה נס ומאותה פעם נולד זרובבל שהמשיך את שושלת מלכות בית דוד¹¹⁸.

¹¹⁸ מדרש רבה סוף פרשת מצורע

דאגת חכמי הסנהדרין להמשך מלכות בית דוד
גלה יהויכין וגלתה סנהדרין גדולה עמו... באותה שעה ישבה סנהדרין גדולה על דעתה ואמרו,
בימינו מלכות בית דוד פוסקת, אותו שכתוב בו "וכסאו כשמש נגדי".
מה נעשה? נלך ונפייס לגדלת, וגדלת למלכה, ומלכה למלך.
הלכו ופייסו לגדלת, וגדלת למלכה, ומלכה למלך.
... כיון שבא נבוכדנצר להזקק לה, אמרה לו את מלך ויכניה אינו מלך?! אתה מבקש תפקידך
ויכניה אינו מבקש תפקידו!
מיד גזר ונתנו לו אשתו, וכיצד שלשלוה לו? ר' שבתי אמר דרך קנקלין שלשלוה לו, ורבנן אמרי
פתחו המעזיבה ושלשלוה לו.
כיון שבא להזקק לה, אמרה כשושנה אדומה ראיתי פרש ממנה מיד. הלכה וספרה וטהרה וטבלה.
אמר לו הקב"ה: בירושלים לא קיימתם מצות זיבה, ועתה אתם מקיימין שנא' גם את בדם בריתך
שלחתי אסירך מבור. נזכרתם אותו הדם שבסיני, בשביל כן שלחתי אסירך. אמר ר' שבתי לא זו משם
עד שמחל לו הקב"ה על כל עוונותיו.

חשיבות הפרטיות המשפחתית, קיימת גם בזמן ההרחקות

ציווי התורה "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב", נחקק ביותר אצל עם ישראל ונעשה כדבר הפשוט שקורבה פיזית מושללת מיסודה באותם הזמנים.

יחד עם זאת ראו חז"ל לנכון להדגיש את חשיבות הקרבה הנפשית, ולשלול כל התערבות חיצונית במערכת החיים הפרטית של האיש והאשה בימים אלו, עד שאמרו: אמר רב: כל הישן בקילעא שאיש ואשתו שרויין בה - עליו הכתוב אומר: נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה. **ואמר רב יוסף: אפילו באשתו נדה**¹¹⁹.

כוונתם ז"ל בדבריהם אלו ללמד, שלמרות שהאיש והאשה אסורים בקיום חיי אישות בימים אלו, מכל מקום, כאשר אין ביניהם אדם זר, ביכולתם לשוחח ביניהם בדברים הצנועים להם, ובעיקר שזהו רצונה וכבודה של האשה להמצא בסמוך לבעלה בלבד, למרות שאין קרבה פיזית.

וכן חשוב להזכיר בעניין השיחה והדיבור עם האשה, חשוב לשוחח עם האשה ואדרבה לחזק את הקשר בזמן הזה בשיחות הקשורות למהלך החיים, בלימוד תורה משותף בדיון בנושאים מהותיים כאלו ואחרים, הדיבור והשיחה עליהם כתוב שנאסר בזמן זה, הוא סוג של דיבור כזה עליו כותב השלחן ערוך "לא ישחוק ולא יקל ראש עמה (אפילו בדברים, שמא ירגיל לעבירה)", על משקל לשון המשנה באבות "שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה"

*

בעינם הפקוחה ובחכמתם הרבה, תקנו חכמינו ז"ל מספר גדרים ותקנות המכונות בשם "הרחקות" המתחלקות בכללות למספר נושאים ומקומות בהם עלול להיווצר מצב

על אותה שעה אמר כלך יפה רעיתי ומום אין בך. יצתה בת קול ואמרה להם (ירמיה ג) שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם.

¹¹⁹ מסכת עירובין דף סג עמוד ב,

חז"ל אינם מקבלים את הטעון שטוב שמישהו יישן בחדרם כדי שלא יבואו לידי עבירה ואף שרבא הוסיף ואמר: "רבא אמר: אם אשתו נדה היא, תבא עליו ברכה" (שהרי בשהותו בחדרם גורם שלא יבואו לידי חטא) - ענתה על כך הגמרא "ולא היא, דעד האידנא מאן נטריה" (אין זה נכון, שהרי עד שהגיע אותו אחד מי שמר עליהם!?!), היינו שאצל חז"ל ברור הדבר שעל חייהם של האיש והאשה להמשך גם בעת טומאתה באופן התקין, הנאה והמכובד ביותר.

של קירבה יתירה שממנה יכולים ח"ו לבוא לידי חטא. א) בשיחה¹²⁰. ב) במגע. ג) באכילה ושתיה. ד) בסדרי הבית. ה) במרחב הסביבתי.

*

שמירה על חוקי הטהרה, היסוד לחיים בריאים

השפעתם הישירה של שמירת הלכות אלו על מסגרת חיים משפחתית בריאה ותקינה, ניתן ללמוד ממכתביו הרבים של הרבי בעניין, ולדוגמא (אחד מיני רבים):
קיבלתי מכתבך בנוגע לבנך. . שאצל בנך כבר כמה שנים אחרי החתונה ועדיין אין לו ילדים.

דבר ראשון מה שצריכים לדעת בבירור: האם אשתו (כלתך) נוהגת ככל בנות ישראל לשמור טהרת המשפחה. כי כששומרים טהרת המשפחה השם מברך בילדים בריאים בגוף ונפש.

ואין מה לשאול: שרואים אצל אלו שאין שומרים ח"ו טהרת המשפחה ויש להם - **כפי הנראה** - ילדים בריאים. הרי זה רק כי אין יודעים בדיוק מה נעשה אצל הזולת, ואת הכאב שהורים מרגישים בגלל חוסר היושר שנהגו כנגד ילדיהם הנולדים במקרים כאלו - מתביישים לספר ומסתירים בכל מיני אופנים את הכאב והצער הפנימי שלהם.

ואם היה אפשר לספר את העובדות... היו חוסכים הרבה דיבורים אודות החשיבות של שמירת טהרת המשפחה.

איני רוצה להכאיב, אבל בתור אמא ואשה עליך להשקיע כוחות כדי שאצל בנך ואשתו ישמרו טהרת המשפחה... **ובזה אין עושים טובה לקדוש-ברוך-הוא, אלא עושים טובה לעצמכם.** - להישמר מאסונות רחמנא-ליצלן אצל ילדיכם ונכדיכם¹²¹.

*

¹²⁰ בטעם איסור שמיעת קול זמר אשה

בכלל נושא הדיבור והשיחה הוא גם עניין שירתה וזמירתה של האשה, בעניין זה ראיתי להביא את דברי רבינו יונה בטעם איסור שמיעת קול זמר אשה בכלל (רבינו יונה, מסכת ברכות כא:): ". . לבטל כשמנגנים האנשים בפיהם או בכלי ניגון ועונות הנשים **כדי שלא יבאו לעשות בענין אחר שהוא כאש בנעורת.** . מתוך שמאריכות בדבור ומביטין בהם האנשים באים יותר בנקל לידי עבירה".

¹²¹ אגרות קודש חלק ז עמוד שכא (תרגום מתוך לקט למדריכה)

מעשים המלמדים הרבה

מעשה המותיר רושם מיוחד במינו, מספרים חז"ל בכמה מקומות אודות אותו תלמיד חכם וחסיד, שמת בדמי ימיו, והתברר שלא קיים בשלימות את ציווי חז"ל על ההישמרות מהקירבה את הנדה, עד שאמרו "ברוך המקום שהרגו לזה". . וזה דבר המעשה:

מעשה באדם אחד שקרא הרבה, ושנה הרבה ושמש תלמידי חכמים הרבה ומת בחצי ימיו.

והיתה אשתו נוטלת תפיליו, וחוזרת בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, והיתה צועקת ובוכה ואמרה להם: רבותי כתיב בתורה "כי היא חייך ואורך ימיך" בעלי שקרא הרבה ושנה הרבה ושמש ת"ח הרבה, מפני מה מת בחצי ימיו?!

לא היה אדם שהשיב לה דבר.

פעם אחת נזדמן לה אליהו זכור לטוב, אמר לה: בתי מפני מה את בוכה וצועקת? אמרה לו: רבי, בעלי קרא הרבה ושנה הרבה ושמש ת"ח הרבה ומת בחצי ימיו. אמר לה: כשאת בנדתך כל אותן ג' ימים הראשונים מהו אצלך? אמרה לו: רבי ח"ו, שלא נגע בי אפילו באצבע קטנה שלו. אלא כך אמר לי אל תגעי בכלום שמא תבא לידי ספק.

כל אותן ימים האחרונים מהו אצלך? אמרה לו: רבי, אכלתי עמו ושתיתי עמו וישנתי עמו בבגדי על המטה ובשרו נגע בבשרי אבל לא נתכוין לדבר אחר.

אמר לה: ברוך המקום שהרגו, שכך כתוב בתורה ואל אשה בנדת טומאתה **לא**

תקרב.

הראשונים¹²² ביארו מה היתה טעותו של אותו תלמיד שאכן היה תלמיד חכם, במה טעה? וביארו שאשתו היתה טובלת לטומאתה מן התורה, אך בימי השבעה נקיים שהחמירו בנות ישראל על עצמן (כפי שנזכר בשיעור הפתיחה) היקל וישן סמוך אליה (בלא שנגע בה), מאחר וחשב שבימים אלו שהם רק 'חומרא' מותר להיות בסמוך אליה ללא תשמיש, ואחר שהיתה טובלת לשבעה נקיים היה משמש עמה.

¹²² התוס', ריטב"א, המאירי ועוד

על כך שהקל באותם ימים אמר לה אליהו שהדבר חמור ביותר מאחר וחומרת בנות ישראל לעניין שמירת ההרחקה מן הנדה באום ימים שווה לאיסור תורה של "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב"¹²³.

*

עוד מובא מספר הרוקח¹²⁴:

מעשה בתלמיד אחד שמת, ולא הלכו אחר מטתו עשרה בני אדם. התחיל חבירו לבכות, אמר: זו תורה וזו שכרה?

פקח הקב"ה עיניו בחלום ואמר לו: חבירך לא עבר עבירה מימיו, כי אם פעם אחת עברה אשתו נדה לפניו ונגע בבגדיה, לכן הגבו עבירה ממנו.

בו בלילה ראה את חבירו מהלך בתוך הפרדס בתוך המעין של מים בתוך גן עדן. ממעשים אלו נמצאנו למדים על גודל חשיבות השמירה של ההלכות הנוגעות לימים הללו, והרצינות וגודל האחריות שיש להתייחס אליהם.

*

את הטעם לאיסור השינה במיטה אחת בזמנים אלו, ניתן ללמוד ביתר הסברה וטעם מדברי המדרש שלקמן:

ילמדנו רבינו, מהו לנדה שתישן עם בעלה הוא בבגדו והיא בבגדה במטה אחת זה לצד זה וזה לצד אחר?!

כך שנו רבותינו: אסור לשכב אפילו הוא בבגדו והיא בבגדה **שאינו נותנין פרצה לפני הכשר וכל שכן לפני הגנב**, שמשלו חכמים את הדבר **כאש בנעורת**.

¹²³ מה חשב אותו תלמיד?!

מסכת שבת דף יג: והנכון כמו שפירש ר"ת ז"ל שדרכן היה לטבול אחר שטהורות בדין תורה, ואח"כ סופרות שבעה ימים נקיים וחוזרות וטובלות, ולפיכך היה זה מיקל, **כסבור שלא החמירו אלא בתשמיש בלבד אבל לא בקירוב בשר**, כסבור דקירוב בשר דרבנן בעלמא הוא, ולפיכך הביא לן מן הכתוב שאומר ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב שהקריבה כמעשה.

¹²⁴ ספר הרוקח הלכות נידה סימן שיח, הובא בטה"כ פי"ד הע' 13

ואומר "ואל אשה בנדת טמאתה לא תקרב", ללמדך שהקב"ה מזהיר את ישראל על הקדושה ועל הטהרה שלא יעשו כמעשה כותים, ולא יטמאו בנשותיהן כשהן נדות. שכל המשמש אשתו כשהיא נדה חייב בה כרת שנאמר "ואיש אשר ישכב את אשה דוה ונכרתו שניהם"¹²⁵.

*

יחד עם השמירה על ההלכות הנוגעות לימים אלו, חשוב להזכיר ולהדגיש שוב את חובת הכבוד והערכה לאשה ובפרט בתקופה האמורה, ואביא ממה שכתב בהקדמה לפרק העוסק בהלכות אלו בספר טהרה כהלכה:

למרות ההכרח הגמור להקפיד ביותר על כל דיני ההרחקות המבוארים בשלחן ערוך ובפוסקים, מכל מקום אין בכך כדי לגרוע מהוראת חז"ל שיהיה "אוהבה כגופו ומכבדה יותר מגופו". ואדרבה, בגמרא מבואר שגם בימים אלו ישנה משמעות לביטוי קירוב הדעת באופנים המותרים.

וידוע שבימים שאינה טהורה רגישה האשה אף יותר מזמנים אחרים ליחס בעלה אליה, וחייבים לתת על כך את הדעת - אלא שזאת כמובן אך ורק באופנים המותרים על פי ההלכה.

*

חשוב ללמוד לשנן וללמוד יחד את פרטי ההלכות, לדעת באופן ברור ויסודי את האסור והמותר, יחד עם ניהול חיי בית תקינים ומשותפים גם בעת ימי הנידות¹²⁶. יש לציין שדיני ההרחקות נוהגות בכל אשה שנטמאה בין בטומאה דאורייתא, בין בטומאה דרבנן ובין אחרי הלידה.

דיני הרחקות מתבארים בהרחבה בטהרה כהלכה פרק ארבע עשר¹²⁷

¹²⁵ ילקוט שמעוני, מצורע רמז תקסז

¹²⁶ כיום, גם המדע מודה בדבר שחיי האישות על פי כללי התורה הם החיים הנכונים והתקינים ביותר בעולם (כמובן שאיננו מקיימים את המצוות בשל הוכחת המדע, אבל לעיתים דבר זה מוסיף חיות בקיום מצוות השם, ומה עוד ש"גם אויביו ישלים עמו" ..).

¹²⁷ בשלחן ערוך סימן קצה

שיעור ה'

מבוא להלכות המתנת חמשה ימים

הפסק טהרה וספירת שבעה נקיים

שלחן ערוך הלכות נדה סימן קצו סעיף א

שבעה ימים שהזבה סופרת מתחילין ממחרת יום שפסקה בו. וכך משפטה, אם תראה ב' ימים או ג' ופסקה מלראות, בודקת ביום שפסקה כדי שתפסוק בטהרה; ובדיקה זו תהיה סמוך לבין השמשות. הג"ה: וכן נוהגין לכתחלה; וזדיעזד, אפילו לא בדקה עלמה רק שחית ומלכה עלמה טהורה, סגי זכך. (טור בשם הרשב"א וב"י אף לפי דברי הרא"ש). ולעולם ילמד אדם (להחמיר לכתחלה) בתוך ביתו שתהא בודקת ביום הפסק טהרתה במוך דחוק ושיהא שם כל בין השמשות, שזו בדיקה מוציאה מידי ספק (רשב"א בתה"ק).

פסקי דינים 'צמח צדק' - סימן קפו

שבעת ימים שהזבה סופרת, צריכים שיהיו נקיים לגמרי, לפיכך יום שפוסקת בו אינה סופרתו למניין שהרי ראתה בו. וכך משפטה, אם תראה שתים או שלשה ימים ופסקה צריכה לבדוק את עצמה כדי שתפסוק בטהרה והיינו שתדע בבירור שכבר נסתם מעיינה. ומונה מיום המחרת, ואם לא בדקה את עצמה אינה מונה מיום המחרת אע"פ שמרגשת בעצמה שכבר פסק הדם,

לפי שמכיון שראתה והחזקה מעיין פתוח אינה בחזקת שפסקה וטהרה ממקור דמיה לגמרי עד שתבדוק.

ובדיקה זו חייבוה חכמים שתהיה סמוך לבין השמשות כדי שתפסוק בטהרה בסוף היום. והטעם, לפי שאם תבדוק את עצמה קודם לזה יש לחוש אולי אחר-כך בסוף היום תחזור לראות ותמשיך ראייתה ביום לילו שאחריו זמן מה ונמצא שאין יום שלאחריו ראוי לספירה שהרי ראתה בתחילת לילו.

. . ומצוה מן המובחר הוא שילמד אדם בתוך ביתו שתהא בודקת ביום הפסק טהרתה במוך דחוק ושיהא מונח ברחמה כל בין השמשות ואח"כ תוציא המוך ותבדקנו, שזו בדיקה המוציאה מידי כל ספק.

שלחן ערוך הלכות נדה סימן קצו סעיף ג

ביום שפסקה מלראות ובודקת עצמה כאמור, תלבש חלוק הבדוק לה שאין בו כתם, ובלילה תשים סדינים הבדוקים מכתמים, ומיום המחרת תתחיל לספור שבעה נקיים. הגה: ומנהג כשר הוא כשהאשה פוסקת צטהרה שתרחץ ולונקת לבנים; אמנם אם לא רחצה רק פניה של מטה, די בכך (מרדכי צסס רוקח), וכן נוהגין ואין לשנות.

שלחן ערוך הלכות נדה סימן קצו סעיף ד

בכל יום מוזי ימי הספירה צריכה להיות בודקת לכתחלה פעמים בכל יום, אחת שחרית ואחת סמוך לבין השמשות (טור בשם סה"ת וע"פ); . . . והבדיקה תהיה לאור היום ולא לאור הנר ובדיעבד מהני אפילו לאור הנר (כן משמע בב"י).

שולחן ערוך הלכות נדה סימן קצו סעיף ו

כל בדיקות אלו, בין בדיקת הפסק טהרה בין בדיקת כל השבעה, צריכות להיות בבגד פשתן לבן ישן, או בצמר גפן, או בצמר לבן נקי ורך,

ותכניסנו באותו מקום בעומק לחורים ולסדקים עד מקום שהשמש דש ותראה אם יש בו שום מראה אדמומית, ולא שתכניסוהו מעט לקנה עצמה.

שולחן ערוך הלכות נדה סימן קצו סעיף יא

הפולטת שכבת זרע בימי ספירתה, אם הוא תוך ו' עונות לשמושה סותרת אותו יום. לפיכך המשמשת מטתה וראתה אחר כך ופסקה, אינה מתחלת לספור שבעה נקיים עד שיעברו עליה ו' עונות שלימות שמא תפלוט; לפיכך אינה מתחלת לספור עד יום ה' לשמושה

. . הגה: . . ויש שכתבו שיש להמתין עוד יום אחד, דהיינו שלא תתחיל למנות עד יום השני והוא יהיה יום ראשון לספירתה, דחיישינן שמא תשמש זיום הראשון זין השמשות ותסבור שהוא יום, ואפשר שהוא לילה, ואם תתחיל למנות מיום חמישי יהיה תוך ששה עונות לשמושה, על כן יש להוסיף עוד יום אחד דמעתי אי אפשר לזכר לידי טעות וכן נוהגין בכל מדינות אלו, ואין לשנות.

שולחן ערוך הלכות נדה סימן קצו סעיף א - ב

אין הנדה והזבה והיולדת עולות מטומאתן בלא טבילה, שאפילו אחר כמה שנים חייב כרת הבא על אחת מהן, אלא אם כן טבלו כראוי במקוה הראוי.

אם בעלה בעיר, מצוה לטבול בזמנה שלא לבטל מפרייה ורביה אפילו לילה אחת.

הטעם להמתנת חמשה ימים

היטהרות האשה מטומאתה נחלקת לשלשה שלבים, א - הפסק טהרה. ב - ספירת שבעה נקיים. ג - טבילה במקווה טהרה.

ההקדמה לשלב הראשון היא, המתנת חמשה ימים טרם ההפסק טהרה. על דרך משל - אשה שראתה דם ביום ראשון בשבוע, תוכל להפסיק בטהרה ביום חמישי בשבוע, וזאת למה? מפני חשש פליטת זרע.

הבהרת הדברים, דבר מצוי הוא ששימשו בסמוך לזמן ראיית הדם, יום קודם, שעות מספר קודם וכדומה. אחר התשמיש שווה הזרע בגוף האשה עד שלושה ימים (72 שעות מעת התשמיש), במשך כל אותם ימים נחשבת האשה במונח ההלכתי כ"פולטת שכבת זרע".

הכלל הוא שפולטת שכבת זרע, סותרת יום אחד מימי שבעת הנקיים שלה¹²⁸, לכן ההזדמנות הראשונה בה ניתן לעשות הפסק טהרה הוא רק אחר ארבעה ימים מיום ש'ראתה דם' (מאחר ורק בארבעה ימים יש 72 שעות שלמות¹²⁹).

*

פולטת ש"ז במשך שלושה ימים

דין פולטת ש"ז נלמד מהכתוב בספר שמות בעת ההכנות לקבלת התורה במעמד הר סיני¹³⁰:

"ויאמר אל העם היו נכונים לשלושת ימים אל תגשו אל אשה"

ופירש רש"י: אל תגשו אל אשה - כל שלושת ימים הללו, כדי שיהו הנשים טובלות ליום השלישי ותהיינה טהורות לקבל תורה **שאם ישמשו תוך שלשת ימים,**

¹²⁸. כך שעלול להיווצר מצב שאפילו אם כל טומאתה היתה מפני בדיקת עד באותו מקום שיצאה טמאה, או בכתם דרבנן, וראיית הדם לא נמשכה מעבר לכך (אזי, מכיוון שנטמאה עליה לפסוק בטהרה ולספור שבעה נקיים).

¹²⁹ שהרי השעות שראתה בהם אינן מכוונות לשלוש יממות אלא מתפרשות על פני ארבעה ימים, ואת בדיקת הפסק הטהרה עושים לקראת סוף היום.

¹³⁰ שמות יט, טו

שמה תפלוט האשה שכבת זרע לאחר טבילתה ותחזור ותטמא, אבל מששהתה שלושה ימים כבר הזרע מסריח ואינו ראוי להזריע וטהור מלטמא את הפולטת:

על יסוד עיקרון זה (פולטת ש"ז) פסקו הראשונים למעשה בדין טהרת אשה לבעלה שכל שלושה ימי הראשונים (שאחר תשמיש) נחשבת לדינא כפולטת ש"ז:

הלכך, כל אשה צריכה ליזהר שלא תתחיל לספור ז' נקיים עד יום ה' לשימושה. . . דקיימא לן כרבנן דאמרי. . . דשש עונות שלימות בעינן לפליטה. . . הלכך כששימשה במוצאי שבת אם תפלוט בליל רביעי קודם עת שימושה במוצאי שבת עדיין היא עומדת בתוך ו' עונות לשימושה ואם פלטה סותרת הלכך יום חמישי יהיה ראשון לספירתה¹³¹.

ממוצא דבריהם נלמד שהאשה יכולה לספור שבעה נקיים מהיום החמישי לראייתה (כלומר שתמתין ארבעה ימים מיום שראתה, ובסוף ביום הרביעי תפסוק בטהרה ותתחיל למנות שבעה נקיים מהיום החמישי).

*

אמנם מכיוון שעלול להיווצר מצב של טעיות בחישוב הימים, העלולים להכניס לספקות בענייני שבעה נקיים שחומרם בכרת, נפסק למעשה שזמן ההמתנה עד להפסק טהרה יהיה **חמשה ימים**, ביום החמישי תעשה בדיקת הפסק טהרה ולמחרת תחל לספור שבעה נקיים.

יסוד הרעיון לחשש זה מקורו בדברי "תרומת הדשן"¹³²

ושמעתי **דיש להוסיף עוד יום אחד ולא תתחיל לספור עד יום ו' לשימושה**. . . איכא למיחש דזימנין תשמש בין השמשות במוצאי שבת והיא תסבור דעדיין יום הוא, ונמצא יכולה להתחיל לספור ליום ד' שהוא חמישי לשימושה, ואינו כן אלא לילה היה כששמשה ונמצא דעדיין פלטה בתחילת ליל ד' דו' עונות שלימים בעינן, **ולכך מחמירין עד יום ו' לשימושה** ותו ליכא למיחש למידי.

לדבריו, כדי שתוכל להתחיל למנות שבעה נקיים, מוכרח שיעברו שש עונות שלימות משעת התשמיש, שלכן היום הרביעי של הראיה יכול להיות גבולי במקרה ששימשה בזמן שנדמה לה כיום אבל הוא באמת לילה, במחשבתה תחשיב אותו ליום אחד

¹³¹ דברי הרא"ש פ"ד דנדה

¹³² סימן רמ"ה

ואילו באמת היא נמצאת כבר ביום הבא, לכן הוסיפו יום אחד למניין, היינו שתמתין חמשה ימים, תפסוק בטהרה, וביום השישי תתחיל בספירת השבעה נקיים.

דוגמה מעשית, אשה שראתה דם במוצאי שבת, תוכל לעשות הפסק טהרה ביום חמישי בשבוע שהוא היום החמישי לראייתה¹³³.

*

גזרו לא שימשה אטו שימשה

חשוב לדעת שלא משנה אם שימשה או לא שימשה סמוך לראיה, בכל מקרה עליה להמתין חמשה ימים מיום הראיה - על כך נאמר לא חילקו רבנן בגזירתם.

דין זה מקורו אף הוא בתרומת הדשן שכתב:

יש לומר דאין לחלק בין שימשה ללא שימשה משום דחששא דבין השמשות חששא פשוטה, . . ונראה דודאי יש להחמיר . . דבשל תורה הלך אחר המחמיר, וכל שכן באיסור כרת, וחומרות יתירות נוהגין בו בנות ישראל בהלכות נידה.

כמובן שבכל כלל יש יוצא מן הכלל במקרים מסויימים¹³⁴ וחריגים ולכן בכל מצב שמתעוררת שאלה בנידון, יש לשאול רב.

*

בדיקת הפסק טהרה

לקראת סיומו של היום החמישי לראייתה (לפני שקיעת החמה), על האשה לבצע בדיקה המכונה בשם בדיקת 'הפסק טהרה', בבדיקה זו מוודאת האשה שאכן פסק ממנה

¹³³ ויש להאיר מדברי הפס"ד צ"צ (סעיף כח) בעניין זה "מאחר שכבר נהגו אין לשנות המנהג".

¹³⁴ דוגמה לאפשרות שאינה צריכה להמתין חמשה ימים

אפשרות יחסית נפוצה - אשה שהחלה בספירת שבעה נקיים, ונטמאה בטומאה נוספת (בבדיקה או בכתם), אינה צריכה להמתין חמשה ימים נוספים, אלא תפסוק מיד בטהרה ותספור שבעה נקיים מיום המחרת. וכן כלה לאחר תשמיש מצוה ודם בתולים, פוסקת ביום הרביעי ומתחילה למנות ביום החמישי. או אשה שטבלה במקוה ולפני ששימשה ראתה דם, וישנם כל מיני אפשרויות נוספות ואכמ"ל.

שפע דם הנידות, בלשון ההלכה שנסתם מעיינה (שנפתח בתחילת ראייתה), לא סומכים על כך ששמים לב שאין יותר יציאת דם, יש לוודא את הדבר בבדיקה¹³⁵.

בדיקת הפסק טהרה הינה בדיקה הכרחית שרק לאחר שעשתה אותה תוכל למנות שבעה נקיים (במילים אחרות: אי אפשר להתחיל את ספירת השבעה נקיים ללא שנעשתה קודם לכן בדיקת הפסק טהרה), בהסברת הדבר ניתן להביא את דברי החתם סופר¹³⁶:

הרי אנו דנין שביום וסטה נפתח מקורה להוציא דם וסטה ואנו חוששי' שעודנה פתוח ומורק דם, עד שתפסוק לפנינו. ואיך נאמר שכיון שלא הרגישה כל בין השמשות שנפתח מקורה הרי פסקה, דכי כל שעה נפתח מקורה?! הלא, דלמא פתוח ועומד הוא. ועל כן **אי אפשר אלא שתבדוק בחורין ובסדקין ותדע שנסתם מקורה.**

הבית יוסף הסמיך עניין בדיקה זו על דברי המשנה:

וכן משמע ממתניתין שאכתוב בסמוך **שאף על פי שהרגישה שפסקו דמיה לעולם היא בחזקת טומאה עד שתבדוק ותמצא טהורה**

מדבריהם למדנו, מאחר ו'מעיינה' של האשה נפתח בתחילת הראיה, אין לנו דרך אחרת לוודא שמעיין זה אינו ממשיך לנבוע, אלא על ידי בדיקה פנימית בעד נקי הבדוק מכל לכלוך¹³⁷, כשהעד יוצא נקי¹³⁸, ברור הדבר ש'נסתם מעיינה' ויכולה להתחיל בתהליך היטהרותה בספירת שבעה נקיים.

¹³⁵ שהרי לטומאה דאורייתא, אין צריך 'שפע דם', אלא די בטפה כלשהי שיצאה מן הרחם לחוץ. לכן צריכה להיות בדיקה כזו שיכולה לוודא שאין אפילו טיפת דם - זו מטרתה של בדיקת הפסק טהרה. חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן קעז:

¹³⁷ וראה בזה בטהרה כהלכה פרק ט"ז סעיף י"ט ואילך

¹³⁸ בדיקת הפסק טהרה, יום הראשון ויום השביעי חייבות להיות נקיות גם כשיש פצע חשוב לדעת שלעניין הפסק טהרה (וכן לבדיקת יום ראשון ושביעי), אפילו אם יש לאשה פצע אין זה מועיל לה, אלא מוכרחת לצאת בבדיקה נקיה. כפי שכתב החוות דעת (סימן קצו, סעיף ד) "אשה שראתה דם ממש (דם נידה) ואחר כך נולד לה מכה, אפילו ידוע שמוציאה דם ואי אפשר לה לבדוק אפילו פעם אחת שלא תמצא דם בספירת שבעה נקיים, טמאה. . . וכן צריכה היא שיהיה לה הפסק טהרה בבדיקת מוך כדין, וכן נראה לכאורה. . . ביום הוסת, באשה שיש לה וסת, או ביום ל' באשה שין לה וסת. . . עד שיהיה לה עכ"פ פעם א' . . . דבהנך בדיקה דווקא בענן, וכל שלא נבדקה טמאה ולא מהני לה הספירה. . . אשה שירדה לטומאה (ראיית דם וכדומה) ובעי בדיקה להפסקת טהרה ולנקיים, ולא בדקה, טמאה, ואז מה בכך שתתלה במכתה, הא מ"מ בדיקה אין כאן ובמה תצא מטומאתה".

הוזכר לעיל הכלל ונחזור עליו גם כאן: יום הטבילה יחול לעולם באותו היום שבוע בו נעשה הפסק טהרה (בשבוע הקודם¹³⁹).

*

זמן בדיקת הפסק טהרה

הזמן הראוי לבדיקת הפסק טהרה לכתחילה, הוא סמוך לשקיעת החמה של היום החמישי¹⁴⁰ (ובדיעבד מועילה גם בדיקת שחרית לעניין הפסק טהרה), כפי שכתב הרא"ש ע"פ הגמרא במסכת נידה והביאו הבית יוסף¹⁴¹:

ומ"ש רבינו (הטור) ומלשון אדוני אבי (הרא"ש) ז"ל יראה, שצריכה שתפסוק בטהרה בין השמשות¹⁴² שכתב וזה לשונו "ואחר שיפסוק הדם תבדוק עצמה יפה יפה **ובדיקה זו תהיה בין השמשות וכו'** . . נראה לי דהרא"ש לא כתב כן לפסק הלכה, אלא לרווחא דמילתא . . דבאיזה יום שתפסוק עדיף טפי לבדוק בין השמשות

כדבריו נפסק בשלחן ערוך (הובא לעיל) שבדיקת הפסק טהרה צריכה לכתחילה להתבצע סמוך לשקיעה, ובדיעבד מועיל גם אם בדקה באותו יום בבוקר¹⁴³.

*

בדיקת מוך דחוק

אחר שבדקה עצמה ומצאה עד נקי, עליה להניח באותו מקום, מוך דחוק שיישאר שם בכל משך בין השמשות היינו משקיעת החמה עד צאת הכוכבים, ומדוע?! מה עניינו של המוך הדחוק ולא יזו מטרה נועד?

¹³⁹ למעט מקרים חריגים, כגון דחיית תחילת ספירת שבעה נקיים

¹⁴⁰ וראה מ"ש בטה"כ פרק ששה עשר סעיף לב ובהערות שם

¹⁴¹ סימן קצו בתחילתו ע"פ דברי הרא"ש (בקיצור פסקי הרא"ש לנדה)

¹⁴² משמעות הלשון "בין השמשות" – סמוך לשקיעה

למרות שהלשון בפוסקים הראשונים הוא שבדיקת הפסק צריכה להיות "בין השמשות", כתב על כך ב"אשכול" וכיון דבין השמשות הוא ספק לילה לכן תבדוק דוקא סמוך לבין השמשות וקודם לו, שתבוא בדיקתה ביום. (הובאו דבריו בבדה"ש סקצ"ו, והוסיף שם סברא ע"פ דברי התוס', דכשם שספירת לילה לאו ספירה היא כך בדיקת לילה לאו בדיקה היא).

¹⁴³ וראה מ"ש בזה בטהרה כהלכה פרק ששה עשר סעיף מ' ואילך

יסוד העניין של בדיקה ב'מוך דחוק' נמצא בדברי הרשב"א, הובאו בבית יוסף ב'הערכה מיוחדת':

ולי מה יקרו דברי הרשב"א . . וזה לשונו: לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא האשה בודקת יום הפסק טהרתה במוך דחוק ושיהא שם כל בין השמשות שזו הבדיקה מוציאה מידי כל ספק . . שהוא כאילו ידיה בין עיניה כל בין השמשות דתו ליכא לספוקי כלל.

מאחר והרצון האמיתי הוא לוודא שאכן ביום החולף פסקה ראיית הדם לגמרי אצל האשה. על כן, כשמניחה באותו מקום 'מוך' בעת חלופת היום והוא יוצא נקי, ברור מעל כל ספק שפסקה ביום החולף מלראות דם, ומיום המחרת יכולה להתחיל למנות שבעה נקיים.

אמנם יש מצבים מיוחדים, בהם האשה יכולה להסתפק בבדיקת ההפסק ללא מוך (ועיין בזה בטהרה כהלכה פרק ששה עשר, סעיף יז ובהערה שם), לאידך יש מצבים בהם ההפסק לא יועיל ללא בדיקת מוך דחוק (סימן קצ"ו, סעיף ב).

לכן בכל מצב בו מסתפקת השה האם עליה לעשות גם בדיקת מוך דחוק בנוסף לבדיקת הפסק טהרה, עליה להתייעץ עם רב מורה הוראה שיורה לה כיצד לנהוג.

*

יום ההפסק אינו חלק מהשבעה נקיים

את הסימן העוסק בשבעה נקיים מתחיל השולחן ערוך במשפט הבא "שבעת הימים שהזבה סופרת מתחילין ממחרת יום שפסקה", חשוב למחבר להדגיש את העניין הזה באופן ברור שיום בדיקת ההפסק טהרה, אינה חלק ממניין השבעה נקיים¹⁴⁴.

הבית יוסף מביא בזה את דברי הרא"ש, וניתן לראות בדבריו איך שחוזר ומדגיש שיום בדיקת ההפסק הוא יום בפני עצמו, ומניין השבעה נקיים מתחיל למחרת. ומבארם:

¹⁴⁴ יסוד דין זה מושגת על דברי הגמרא בנדה (ל"ג), שהכותים בועלי נדות הם מאחר ומחשיבים את יום ההפסק לחלק מהשבעה נקיים. התורה ציוותה וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר, היינו ששבעת הימים הנקיים צריכים להיות נקיים באופן ברור וודאי מכל דם, וממילא יום בדיקת ההפסק שרק ממנו ואילך מבורר שאין דם, נשאר ממנו רק חלק מהיום (כי מתי שתעשה את בדיקת ההפסק זה אחר שעבר כבר חלק מסויים מהיום), ואין מקצת היום ככולו לעניין ספירת שבעה נקיים.

זוה לשון הרא"ש . . . הילכך נשים האידנא שהן ספק זבות, צריכות להפסיק בטהרה לבדוק עצמן שידעו שנסתם מעיינה . . . **ולמחרתו** תתחיל למנות ז' נקיים, (עד כאן) . . . דקיימא לן, דיום שפוסקת בו אינה סופרת למנין שבעה.

אם רוצה להתחיל למנות השבעה נקיים ממחרת יום שפסקה בו. צריכה לבדוק ביום שפסקה בו, כדי שתפסוק בטהרה. ולא תתחיל לספור השבעה נקיים מיום המחרת אלא אם כן קדמה לבדוק ביום שפסקה בו ומצאה טהורה:

אכן כך נפסק להלכה למעשה, שבדיקת ההפסק נעשית ביום החמישי לראיה, וספרית השבעה נקיים מתחיל מיום המחרת שהוא יום השישי לראיה.

חשוב ללמוד את פרטי הדינים בכל זה, בספר טהרה כהלכה פרק ששה עשר

*

שבעה נקיים, הנהגת האשה והבדיקות

אחר שפסקה בטהרה והצליחה, על האשה ללבוש בגדים נקיים הבדוקים מדם, והרמ"א הביא את מנהג לבישת לבנים. מקור מנהג לבישת 'לבנים' בימי השבעה נקיים הובא בראשונים:

כ"כ הרוקח "ולובשת בגדים חלוק לבן וסדין לבן על מטתה זהו ימי לבן"¹⁴⁵

ובמרדכי¹⁴⁶: יום שפוסקת מלראות תבדוק עצמה לערב, ותלבש חלוק לבן, שאם תראה עוד שיהא ניכר בחלקה. ובלילה תשים סדינים לבנים במטתה או נקיים מכתמים. ומנהג כשר הוא כשאשה מפסקת בטהרה לרחוץ וללבוש לבנים.

כך נהגו גם למעשה כפי שהביא בטהרה כהלכה¹⁴⁷ "כשפוסקת בטהרה עליה ללבוש בגדים תחתונים לבנים, וכאשר ששוכבת על מטתה תציע על המטה סדין לבן . . . ואין לשנות מן המנהג גם אם ישנה כשלגופה בגדים לבנים".

אמנם ישנם מקרים בהם תהא פטורה מלבישת 'לבנים', ועיין במה שנתבאר בטהרה בהלכה פרק ששה עשר סעיף מד ואילך.

¹⁴⁵ דברי הרוקח הלכות נדה סימן שיז

¹⁴⁶ הלכות נדה רמז תשלז, וכן הוא בתרומה הלכות נידה סימן פז

¹⁴⁷ פרק ששה עשר סעיף מב

הבדיקות בימי השבעה נקיים

התורה אמרה "וספרה לה שבעת ימים אחר תטהר", וכתב הבית יוסף "אחר אחד לכולם, שלא תהא טומאה מפסקת ביניהם". הדרך לוודא שכל ימים אלו עוברים בטהרה ברצף ללא טומאה בינתיים היא, על ידי בדיקה פנימית באותו מקום בבוקר סמוך לקומה משנתה, ולפנות ערב סמוך לשקיעת החמה.

נעתיק בזה את לשון הפסקי דינים צמח צדק¹⁴⁸ בעניין הבדיקות בימים אלו:

בכל יום משבעת ימי הספירה צריכה להיות בודקת את עצמה וחלוקה לכתחילה פעמיים בכל יום, אחת שחרית בקומה ממטתה ואחת סמוך לבין השמשות. ובדיעבד אם לא בדקה בכל השבעה אלא פעם אחת, לא שנא בדקה ביום הראשון של השבעה, או ביום השביעי, או באחד מן האמצעיים, רק שבדקה והפסיקה בטהרה ביום שקודם השבעה, עלתה לה ספירתה.

המקור לבדיקה פעמיים בכל יום, נסמך על דברי המשנה (נדה פ"א מ"ז):

"ופעמיים בכל יום צריכה להיות בודקת, בשחרית ובין השמשות" ונתבאר על יסוד דברי הגמרא בסוגיא זו שדין זה שבמשנה מוסב על כל אלו החייבות בבדיקה שצריכות לבדוק פעמיים בכל יום, שחרית וערבית.

אמנם כתבו הראשונים (כ"מ מדברי הרמב"ן) שמשנה זו מדברת אודות אשה העוסקת בטהרות, אך לטהרת אשה לבעלה מספיקה בדיקה אחת בכל יום מימי השבעה נקיים.

למעשה נפסק כדלעיל (מהשלחן ערוך ועוד) שלכתחילה צריכה לבדוק פעמיים בכל יום (בבוקר בקומה ממטתה, ולפני השקיעה), בדיעבד מספיקה פעם אחת בכל יום.

*

נחלקו הפוסקים האם צריכה לתת דעתה ואף לספור בפה¹⁴⁹ בכל יום מימי שבעת הנקיים, והאם נתינת דעתה לספירה וספירתה בפה מעכבת, למעשה נפסק שאין זה מעכב כלל, וכן פסק בטהרה כהלכה¹⁵⁰:

¹⁴⁸ יש להאיר שבפסקי דינים צמח צדק יש חלק שהוא מהרבי הצ"צ עצמו ויש חלק מתלמידו הר"ר מנחם נחום מוויטעפסק. וראה מ"ש בזה בטה"כ פרק שבעה עשר הערה 52.

מנחם משיב נפשי - שיעורי מבוא להלכות טהרה

אין בכוחו של היסח הדעת לגרום לסתירתן של מנים הנקיים - ודינה שווה לכל אשה ששכחה ולא בדקה בימים מסוימים, שכל שבדקה לפחות פעם אחת ביום הראשון ופעם אחת ביום השבעי עלתה לה ספירתה בדיעבד, גם בימים אלו שבהם הסיחה דעתה מהספירה.

*

אחר שהשלימה האשה את ספירת השבעה נקיים, בסיומו של היום השביעי, מכינה את עצמה לטבילת טהרה ברחיצה, חפיפה והסרת חציצות וכו', לאחר מכן מעיינת בכל גופה לראות שאין עליה דברים חוצצים, טובלת במקוה טהרה המיועד לטבילת נשים (היינו שיש בו לפחות 40 סאה מי גשמים), אשה אחרת רואה שטובלת כדין ומסייעת במידת הצורך, בטבילה זו האשה נטהרת ומותרת לבעלה.

*

חשוב ללמוד ולדעת את פרטי ההלכות והדינים בנושאים אלו

הפסק טהרה ושבועה נקיים בטהרה כהלכה, פרקים ששה עשר ושבועה עשר¹⁵¹

ודיני ההכנה לטבילה והטבילה בפרקים שמונה עשר - עשרים ושניים

¹⁴⁹ כן דעת השלה הק' והובאו דבריו בפתחי תשובה ס"ק ד "הגאון הקדוש בעל של"ה בדף ק"א הצריך שבימי ספירת הנקיים תמנה בכל יום ותאמר היום יום כו' כדכתיב וספרה לה", וראה בפ"ת שם שנחלקו עליו.

¹⁵⁰ פרק שבועה עשר, סעיף כו ובהערות שם

¹⁵¹ בשלחן ערוך סימן קצו ואילך

שיעור ו' מבוא להלכות ימי חששות הווסת

שולחן ערוך הלכות נדה סימן קפד סעיף א

רוב הנשים יש להם וסתות (פ"י זמן קבוע אורה כנשים) לראות בזמן ידוע, כגון מעשרים לעשרים יום או משלשים לשלשים יום, וכל אשה שיש לה וסת קבוע, בא עליה שלא בשעת וסתה ואינה צריכה בדיקה לפני תשמיש. (רמב"ם) הגה: גם אין לה להחמיר לצדוק עצמה, לא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש, שלא יהא לכו נוקפו ופורק (טור ומדעי ר"ט הלכות נדה ורוב הפוסקים). אבל שלא בשעת תשמיש, כל המרבה לצדוק הרי זו משוכחת.

סעיף ב

בשעת וסתה, צריך לפרוש ממנה עונה אחת, ולא משאר קריבות אלא מתשמיש (המטה) בלבד. אם הוא ביום, פורש ממנה אותו היום כולו אפילו אם הוסת בסופו, ומותר מיד בלילה שלאחריו, וכן אם הוא בתחלתו, פורש כל היום ומותר כל הלילה שלפניו. וכן הדין אם הוא בלילה, פורש כל הלילה ומותר ביום שלפניו ולאחריו, בין שקבעה וסת בג' פעמים או בפעם אחת.

סעיף ט

שאר נשים, צריכות בדיקה כשיגיע הוסת. עבר הוסת ולא בדקה ולא הרגישה, טהורה בלא בדיקה. וי"א שאסורה עד שתבדוק, אם יש לה וסת קבוע, או שהוא יום ל' אע"פ שאינו קבוע. (והכי נהוג, וכן הוא לקמן סימן קפ"ט).

סעיף יא

אשה שיש לה וסת לימים לבד, והגיע שעת וסתה, אסור לבא עליה עד שישאלנה. ואם אין לה וסת, יום ל' לראייתה הוי כהגיע שעת וסתה. ואם שהתה אחר הוסת שיעור שתספור ותטבול, יבא עליה לא ואין צריך לשאול.

שלחן ערוך הלכות גדה סימן קפט סעיף א

כל אשה שאין לה וסת קבוע, חוששת ליום ל' לראייתה, שהוא עונה בינונית לסתם נשים, ואם יש לה וסת קבוע לזמן ידוע מכ' לכ' או מכ"ה לכ"ה, חוששת לזמן הירוע.

שלחן ערוך הלכות גדה סימן קפט סעיף ד

עוד יש חילוק בין קבעתו ג' פעמים ללא קבעתו ג' פעמים, שהקבוע אף על פי שעברה עונתה ולא הרגישה, אסורה לשמש עד שתבדוק ותמצא טהורה. ושלא קבעתו ג"פ, אם הגיע זמן הוסת ולא בדקה ולא ראתה, כיון שעברה עונתה, מותרת. ועונה בינונית, שהיא לל' יום, דינה כוסת קבוע (הרשב"א).

הגהת הרמ"א יורה דעה הלכות גדה סימן קפט סעיף יג

הגה: האשה שראתה, חוששת לוסת החדש ולהפלגה, עד שתקבע וסת החדש בשלוש פעמים, או וסת הפלגה בארבע פעמים, או שתעקר אחת מהן. . וכן היא חוששת לעולם עד שתקבע וסת א' כדינו, לאז אינה חוששת לשני שלא נקבע, או עד שאחד מהן נעקר, אז אינה חוששת לו, אעפ"י שלא נקבע השני (הכל בטור בשם רמב"ן).

הטעם לפרישה סמוך לווסת

חיבה גדולה חש הקב"ה לעמו - בני ישראל ולקדושתו, אשר לכן לימדם להתרחק אפילו מן הקרבה למצב של טומאה, וכך דרש רבי יאשיה:

תנו רבנן: והזרתם את בני ישראל מטומאתם - אמר רבי יאשיה: מיכן¹⁵² אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן. וכמה? אמר רבה: עונה.

הכתוב הנזכר מלמד, שיש להפריש את בני ישראל מחשש טומאה בעניין חיי האישות (לא נאמר והזהרת מלשון אזהרה, אלא והזרתם¹⁵³ מלשון הפרשה), כלומר תפרשו מהאשה בסמיכות לזמן בו עלולה לראות דם ולא תטמאו בטומאת הנדה¹⁵⁴.

¹⁵² וברש"י שם, דסמיך ליה והדוה בנדתה בהווא ענינא.

¹⁵³ והזרתם - לשון הפרשה

הביאור מיוסד על דברי המהרש"א בחדא"ג שם "מדכתיב והזרתם בלא ה' אחרונה משמע מלשון הפרשה ונזירות, כפרש"י הכא ובחומש, והיינו מלשון גדר בערוה וכדאמרין בעלמא לך לך אמרי' לנזירא סחור סחור דסמוך לוסתן של נשותיהן יפרשו.

וקאמר כל שאינו פורש כו' והדוה בנדתה וסמוך ליה אחרי מות וגו', אע"פ שמסיים בפסוק זה ולאיש אשר ישכב עם טמאה לא טמאה ממש קאמר דהיא בחמורה קאי בעונש כרת לעצמו, אלא דעם טמאה קרי סמוך לוסתה דבכלל טמאה היא, כדכתיב והזרתם את בני ישראל מטומאתם, והיה לאו בעונש כרת הוא אלא במיתת בניו. וק"ל.

¹⁵⁴ ווסתות דרבנן

למרות שישנה אסמכתא מהכתוב לפרישה סמוך לווסת, דין הפרישה הן סמוך לווסת והן בשעת הווסת עצמה היא מדרבנן ויש בכך נפקא מינה להלכה כמ"ש רבינו הזקן בסימן קפ"ד ס"ק ה' וקרא אסמכתא בעלמא היא ומדאורייתא אינה אסורה עד שתראה ואפילו שעת הוסת ממש שהיא שעה שרגילה לראות בה ביום או בלילה אין צריך לפרוש ממנה מדאורייתא (רשב"א בתורת הבית ומשמרת הבית דלא כבדק הבית) דוסתות דרבנן ולכן הקילו בהן הרבה".

חזקת אורח בזמנה בא - חזקה דרבנן

ומה שמקשים הרי ישנה החזקה "אורח בזמנו בא"!?!

מבאר הרבי הצ"צ (שו"ת צ"צ יו"ד סי' ח) שאין זו חזקה דאורייתא, אלא רבנן עשו את חזקת אורח **בזמנו** בה כ'חזקה', אך מדאורייתא החזקה היא רק **שיבוא** מתי שהוא (כי זוהי דרך הנשים, אך אין מדאורייתא חזקה על ה'זמן').

"ר"ל מ"ש לחוש לזמן הוסת ולבדוק עצמה שמא ראתה זהו דרבנן שהם חשבו זה לחזקה אורח בזמנו בא. וכ"כ הוא מוחזק אצלם עד שגם זמנו קבוע אצלם שמא יבוא בזמנו" "אבל מדאורייתא אין זמנו קבוע כ"כ אע"פ שהוחזק הזמן בג"פ אבל לחשש שיבא בזמן אימתי שיהי גם מדאורייתא הוחזק כיון דאחזיק ג' זימני".

משך זמן הפרישה וממה פורשים

משך זמן הפרישה הוא לאותה 'עונה' (משך זמן), בו עלולה האשה לראות, בלילה או ביום בהתאם לעונה בה ראתה חודש קודם¹⁵⁵. הפרישה היא למשך כל ה'עונה' אפילו אם האשה ראתה בחודש הקודם בתחילתה (בתחילת היום או בתחילת הלילה) ועברה השעה הזו ולא ראתה דם, אסורים לשמש עד סוף העונה, ובביאור הדבר כתב רבינו הזקן¹⁵⁶:
שאף שלא ראתה בשעה שהיא רגילה לראות בתחלת היום, **חוששין שמא נתעכב מעט האורח וביומו יבא שכל היום זמנו הוא**, וחזקה שאורח בזמנו בא ונמצא משמש עם הטמאה".

כנזכר, ה'עונות' נחלקות לעונת יום ועונת לילה, ראתה בחודש הקודם ביום, חוששת בחודש שלאחריו ב'עונת יום' ראתה בחודש הקודם בלילה חוששת בחודש הבא ל'עונת לילה' (עונת יום נחשבת מזריחת החמה עד שקיעתה, עונת לילה נחשבת משקיעת החמה עד זריחת החמה), יש לכך טעם יסודי וחשוב כפי שמבאר רבינו הזקן¹⁵⁷:

¹⁵⁵ יסוד עניין הפרישה סמוך לווסת בהתאם ל'עונת הראיה', נזכר במזנה ובגמרא מס' נדה (סג), (ב) "רבי יוסי אומר: אף ימים ושעות וסתות; היתה למודה להיות רואה עם הנץ החמה - אינה אסורה אלא עם הנץ החמה. רבי יהודה אומר: כל היום שלה". ומבאר הגמרא בדברי ר' יהודה שכדבריו נפסקה ההלכה:
"והתניא, רבי יהודה אומר: כל הלילה שלה! לא קשיא, הא - דרגילה לראות בתחלת יממא, והא - דרגילה לראות בסוף ליליא . . אמר רבא: הלכה כרבי יהודה.
וכדברי הגמרא מביא רבינו הזקן להלכה בשו"ע שלו סימן קפד סק"ה "עונה שהיא רגילה לראות בה אם רגילה לראות ביום פורש ממנה כל היום ואם רגילה לראות בלילה פורש ממנה כל הלילה".

¹⁵⁶ סימן קפ"ד ס"ק י

¹⁵⁷ שם סק"ב

שיטת האביאסף והאור זרוע

ובזה שולל רבינו הזקן את שיטת האביאסף. דהנה אודות זמני חשש הווסת, ישנם שתי דעות נוספות והם "עונת האביאסף" ו"עונת האור זרוע", שלמעשה לא נפסקו להלכה בשיטת רבנו הזקן. לדעת האביאסף, עונת החשש נחלקת ל-12 שעות שוות ולא לשעות זמנית (כמו שאנו נוהגים בפועל ל-12 שעות בהתאם לזריחה ולשקיעה).

על כך כתב רבינו הזקן בסעיף זה "לעולם העונה היא יום או לילה ולא י"ב שעות דוקא (ב"י ממשמעות הגמרא ופוסקים וט"ז ומנחת יעקב **דלא כש"ך**".

שיטה שניה היא שיטת ה'אור זרוע' שלדבריו זמן הפרישה הוא בעונה הסמוכה לעונת חשש הווסת ובעונת חשש הווסת (שתי עונות), הש"ך (סק"ז) הביא את שיטת האור זרוע וביאר טעמו:

"כי **חושי הוסתות תלויים במהלך החמה והלבנה** ובקביעות החדשים, ולכן אין חילוק בזה בין ימי ניסן ותשרי לימי תמוז וטבת **לעולם העונה היא יום או לילה**.

*

מצד עיקר הדין הפרישה היא מתשמיש בלבד וטעם הדבר, כתב רבינו הזקן¹⁵⁸:
" . . דחיישינן שמא על ידי תשמיש תראה בעונה זו שהיא רגילה לראות בה - שדרכו של דם לבא בהרגל התשמיש".

אמנם למעשה פורשים גם מחיבוק ונישוק ושינה במטה אחת, כדי שלא יבואו לידי תשמיש באותה עונה¹⁵⁹:

וכן דעת הט"ז להחמיר באלה משום **שמביאים לידי חשק ושמה יבא עליה**, ולפי זה כל שכן שאין לישן עמה במטה אחת (והמחמיר באלה, תבוא עליו ברכה).

*

חז"ל נתנו ברכה מיוחדת לאלו השומרים על זמני חששות הווסת וכך אמרו:
אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל הפורש מאשתו סמוך לוסתה - הויין לו בנים זכרים, דכתיב: להבדיל בין הטמא ובין הטהור, וסמיך ליה: אשה כי תזריע וילדה זכר.

רבי יהושע בן לוי אמר: הויין לו בנים ראויין להוראה, דכתיב: להבדיל ולהורות.
לסיכום נאמר אם כן, חז"ל הזהירו בהתאם לציווי תוה"ק להפריש את בני" מחשש שייכות לטומאת הנידה, שלא ישמש האדם עם אשתו בעונה הסמוכה לראייתה, כדי שלא יטמאו בטומאת נידה כתוצאה מתשמיש בזמן זה.

"אבל אם רגילה לראות ביום ואין לה שעה קבועה רק לפעמים בתחלתו ולפעמים באמצעיתו ולפעמים בסופו א"כ כל היום וסתה ודמי כאילו היה וסתה כל היום ודאי דאשה שוסתה כל היום צריכה לפרוש כל לילה שלפניו".

אמנם למעשה רבינו הזקן לא הזכיר כלל את שיטת האור זרוע וממילא מובן שאינו סובר את השיטה הזו להלכה למעשה.

¹⁵⁸ סימן קפד סק"ו

¹⁵⁹ הפרישה היא רק מאלו (תשמיש, חיבוק ונישוק ושינה במטה אחת) ולא יותר מכך, ועל המחמיר בזה נאמר כל המוסיף גורע. וכבר היה מעשה בזוג שהחליטו להחמיר על עצמם בכל ההרחקות בימי החשש, והסוף היה שנשברו עד כדי כך שחדלו מלשמור הרחקות בימי הטומאה ג"כ הי"ו . . .

זמני חשש הווסת

כאמור, חשש הווסת הוא הזמן בו עלול דם הנדה לבוא, זמן זה נקבע בהתאם לראייתה האחרונה (או הקבועה) של האשה.

באופן עקרוני בטבע הנשים ישנה סדירות לראייתן אחת לכך וכך ימים, כנזכר בשלחן ערוך מעשרים לעשרים יום, או מעשרים וחמשה לעשרים וחמשה יום (הובא בתחילת הפרק), אשה שיש לה זמן קבוע שרואה בו דם, מכונה בלשון ההלכה בעלת ווסת קבוע.

(- קביעות נוצרת משלוש פעמים¹⁶⁰ שראתה, באותו תאריך בימי החודש ובאותה עונה ביום או בלילה, או לחילופין כל מספר עונות הפלגה קבועים בין הפסק ראייה לראייה הבאה שנקבע בארבע פעמים של ראיית הדם שביניהם יש שלוש הפלגות שוות)¹⁶¹.

פרטי הדינים של ווסת קבוע מתבארים בטהרה כהלכה פרק עשרים וארבע סעיף

ס' ואילך

*

חשוב לציין שהתאריכים לחישובי הווסתות נקבעים אך ורק לפי התאריך העברי, כפי שנזכר לעיל שהווסתות קשורות לזמני "קביעות החודשים".

*

כיום לרוב הנשים אין 'וסת קבוע' לכן עליה לחשוש לשלושה זמנים שונים המכונים בשלוש שמות: 1. עונה בינונית. 2. ווסת הפלגה. 3. יום החודש¹⁶².

¹⁶⁰ דין קביעת ווסת, הוא מהמשנה ובגמרא (נדה סג,ב) "היתה למודה להיות רואה יום ט"ו ושינתה להיות רואה ליום כ' - זה וזה אסורין. שינתה פעמים ליום כ' - זה וזה אסורין. שינתה ג' פעמים ליום כ' - הותר ט"ו, וקבעה לה יום כ', שאין אשה קובעת לה וסת - עד שתקבענה ג' פעמים, ואינה מטהרת מן הוסת - עד שתעקר ממנה ג' פעמים.

¹⁶¹ בדבר קביעת וסת הפלגה בארבע פעמים, כתב השלחן ערוך (סימן קפט סעיף ב): כיצד קובעתו? כגון שתראה ארבע פעמים וביניהם שלשה זמנים שווין, כגון שראתה היום ולסוף עשרים יום פעם אחרת ועוד לסוף עשרים יום ועוד לסוף עשרים יום וזה נקרא וסת ההפלגות. ולכך צריכה ארבע ראיות שראייה ראשונה אינה מן המניין לפי שאינה בהפלגה.

¹⁶² שו"ע סימן קפט סעיף א, סי"ג בהגהת הרמ"א ובטהרה כהלכה פרק כ"ד סעיף כ"ב

עונה בינונית

עונה בינונית משמעותה, זמן ממוצע הקבוע לראיית רוב הנשים שהוא אחת לשלושים יום, היינו כל אשה שעדיין לא קבעה ווסת חז"ל חששו שמא תגרר בראייתה אחר רוב הנשים שרואות אחת לשלושים יום (שאגב חשבון זה נכון באופן ברור לפי המקובל כיום ברפואת הנשים). מכניסים ביום החשבון גם את יום הראיה.

לכן, אשה שראתה ביום רביעי בשבוע, חוששת ליום חמישי בעוד ארבעה שבועות. שהוא היום השלושים מיום ראייתה (כלומר בעוד ארבעה שבועות מיום הראיה כולל יום הראיה עצמו וחוששת ליום המחרת $(7*4=28+2=30)$).

משך הפרישה בעונה בינונית הוא מעת לעת - יממה שלימה, מהשקיעה של היום היוצא עד לשקיעה של יום החשש, והטעם: מכיוון שהחשש הוא שמא תגרר בראייתה אחר רוב נשי, הרי ביום השלושים ישנן כאלו הרואות בלילה וישנן הרואות ביום עד סופו לכן פורשת בכל המעת לעת.

חוששת ליום ל' לפרוש מבעלה, **מתחלת הלילה עד סוף היום**, אפילו ראתה עכשיו בלילה. וגם צריכה לבדוק עצמה בו ביום לכתחלה¹⁶³.

פרטי הדינים בזה מתבארים בטהרה כהלכה פרק עשרים וארבע, סעיף כ"ה ואילך

*

ווסת החודש

ווסת החודש משמעותו, שחוששים לאותו יום ועונה שראתה בה בחודש הבא, למשל ראתה ביום י' בחודש חוששת ביום י' בחודש הבא, ראתה בליל י"א לחודש חוששת לליל י"א בחודש הבא.

הרעיון בחשש ווסת החודש הוא, שמהלך הלבנה בתאריך המסוים בחודש הוא הגורם לראיותיה (וכנ"ל מדברי אדה"ז "כי חושי הוסתות תלויים במהלך החמה והלבנה ובקביעות החדשים").

¹⁶³ שועה"ר ריש סימן קפט

הפרישה בווסת החודש היא באותו התאריך ובאותה העונה בה ראתה בחודש הקודם יום הוא לילה, היום נמדד מזריחת החמה ועד שקיעתה, הלילה נמדד מהשקיעה עד לזריחה.

למותר לציין שהיום (בשבוע והתאריך החודשי) נמדד לפי מהלך היום התורתי "ויהי ערב" ואח"כ "ויהי בוקר", היינו שהיום מתחיל מהלילה.

פרטי הדינים בזה מתבארים בטהרה כהלכה פרק עשרים וארבע, סעיף ל"ד ואילך

*

וסת הפלגה

החשש השלישי הוא חשש ווסת הפלגה, הנוצר לפי הזמנים בה מפלגת האשה בין ראיותיה, כלומר בחשש זה נלקח בחשבון כמה עונות מעיינה של אשה זו 'סתום' וחוששים לעונה שבה נפתח מעיינה¹⁶⁴.

החישוב מתחיל מהעונה הסמוכה להפסק טהרה - ועונת החשש היא העונה בה ראתה, לכן אשה שהפסיקה בטהרה ביום חמישי בשבוע וראתה אחרי שלושה שבועות ויומיים ביום השבת, כך שעברו עליה 46 עונות עד שראתה, חוששת בפעם הבאה לעונה ה-46 מההפסק טהרה, כך ביאר רבינו הזקן את אופן החישוב של ווסת הפלגה¹⁶⁵:

"אבל אם לא נסתלק העיקר לא אזלינן בתר תחלת הוסת לענין וסת ההפלגה לשער ההפלגה מתחלת ראייה לתחלת ראייה אלא מסוף ראייה לתחלת ראייה".

בנוסף ישנו כלל בווסת הפלגה, שהלגה ארוכה עוקרת את הקצרה, וקצרה אינה עוקרת את הארוכה, ולכן חוששת גם לארוכה וגם לקצרה.

פרטי הדינים בזה מתבארים בספר טהרה כהלכה פרק עשרים וארבע, סעיף מ"ה

ואילך

*

¹⁶⁴ נושא ראיות ממעיין פתוח וממעין סתום - נושא חשוב כשלעצמו, מתבאר בטה"כ פכ"ד

¹⁶⁵ סימן קפ"ד ס"ק כ"ב, וע"ש עוד ברברין בזה, וכן במה שיגע וטרח לבאר בזה בטה"כ פכ"ד

סעיף מו ובביאורים לפרק זה סעיף ח

הבדיקה בעונת החשש

בכל יום חשש כזה (בנוסף לאיסור תשמיש, חיבוק ונישוק ושינה במטה אחת), על האשה לבצע 'בדיקה' באותו מקום לוודא שאכן לא ראתה דם ביום החשש.

זמן הבדיקה הוא אחר משעת הראיה בחודש הקודם (ואילך, עד סוף ה'עונה'), בעונה בינונית יש לעשות את הבדיקה בסמוך לזמן שקיעת החמה ביום ה'חשש'¹⁶⁶.

עבר יום החשש ולא בדקה, בעונה בינונית אסורה לבעלה עד שתבדוק ועל בעלה לשאלה שאכן בדקה ומצאה מראה טהור. בווסת החודש והפלגה בדיעבד אם לא בדקה אינה צריכה לבדוק עוד.

עוד יש חילוק בין קבעתו שלש פעמים ללא קבעתו שלש פעמים, שהקבוע אף על פי שעברה עונתה ולא הרגישה אסורה לשמש עד שתבדוק ותמצא טהורה. **ושלא קבעתו שלש פעמים אם הגיע זמן הוסת ולא בדקה ולא ראתה כיון שעברה עונתה מותרת. ועונה בינונית שהיא לשלשים יום דינה כוסת קבוע**¹⁶⁷.

*

גם מעוברות ומיניקות שראו דם עליהם לחשוש לימי חשש הווסת כווסת שאינו קבוע (ועי"ש סעיף צ"ו ואילך).

אשה הנוטלת כדורים שונים ('גלולות' וכדומה), עליה לדעת שיש לכך השפעה ישירה לעניין זמני חשש הווסת (עיין שם סעיף קו ואילך).

כמו כן ישנם אופנים נוספים של חששות הווסת המתבארות בשלחן ערוך סימן קפט, ועיי"ש (בטהרה כהלכה פכ"ד) סעיף עג ואילך.

*

הסובלת מפצעים לעניין בדיקות בימי החשש

אשה הסובלת מפצעים ומכות באותו מקום, ויש חשש סביר שתראה דם על העד (ב'בדיקה'), עליה להתייעץ עם רב מורה הוראה מה לעשות בעניין הבדיקה. ובפרט בעונה

¹⁶⁶ עיין במה שכתב וביאר באריכות בזה סעיף טז ואילך וביאורים לפרק כ"ד סעיף א*

¹⁶⁷ שולחן ערוך סימן קפט ס"ד

בינונית - מכיוון שאם תבדוק ותראה דם על העד תיטמא, מאחר ובעונה בינונית לא תולים בפצע כפסק הרמ"א¹⁶⁸:

בשעת וסתה או **מל' יום לל' יום אינה תולה במכתה**, דאם לא כן לא תיטמא לעולם¹⁶⁹.

יחד עם זה, גם כשיש לה פצע חייבת היא לבדוק את עצמה, מאחר והדין בווסת קבוע ובעונה בינונית שדינה כווסת קבוע שאם עבר הווסת ולא בדקה, אסורה עד שתבדוק (וראה בהערה).

¹⁶⁸ סימן קפז סעיף ה

¹⁶⁹ בדיקה בעונה בינונית כשיש פצע באותו מקום

אמנם יש לעיין עיון רחב בע"ה בשיטת רבינו הזקן בזה לפי מה שמבאר שם בסימן קפ"ז, בדין התליות במכה זו, מתי תולים בה ומתי לא לעניין טומאה וטהרה וכו'. ועוד חזון למועד. לכן כתבתי כבפנים שלמעשה יש להתיעץ עם רב מורה הוראה כיצד לנהוג למעשה בזה. הגר"י פרקש מורה בכגון דא, לעשות את הבדיקה בעונה בינונית לאחר צאה"כ, דבזה תופסים את שני עניינים, א - שתעשה בדיקה אפי' בדיעבד ביום השלושים (שהוא כוסת קבוע לדינא), ב - שאם תראה דם, מאחר ואינו "בזמנו" של האורח, ניתן לתלות במכתה ואכמ"ל וכנ"ל.

שיעור ז'

פרו ורבו מלאו את הארץ וכבשוה

בתור הקדמה לנושא חשוב זה, כשיעור ולימוד פתיחה להבנת גודל החשיבות שבדבר העמדת דור ישרים יבורך ללא מחשבות זרות העלולות להתעורר מרוח משונה הנושבת בעולם, מתאים ללמוד את אחת משיחותיו הקדושות של הרבי בנושא זה¹⁷⁰.

מה מנסה ה'יצר' להכניס לראש?!

ישנם כאלה שעושים חשבונות: להביא ילדים לעולם הרי זו אחריות עצומה, שהרי יש לפרנסם - הן בגשמיות והן ברוחניות, לחנכם בדרך התורה והמצוות. ומי יודע האם אכן בכוחו לגדל אותם כדבעי, שיגדלו ילדים בריאים, בריאים בגשמיות ובריאים ברוחניות?

ולכן מסקנתם היא, שתחילה על ההורים להיות בטוחים במצבם הגשמי והרוחני, ורק לאחר מכן יחשבו, ולאחר מכן אף יקיימו, את מצוות "פרו ורבו"!

*

¹⁷⁰ אציין לליקוט המיוחד שהוציאו לאחרונה בעניין זה "אושר ועושר" שיש בו ליקוט יהלומים מאוצר שיחות הרבי בעניין חשיבות הילודה, בדורנו זה בפרט (שנערך ו"ל ע"י התאחדות החסידים" באה"ק).

הלימוד מנח על חיוב קיום המצווה

ועל זה באה ההוראה מנח - וכדלקמן:

אף על פי שהקב"ה ציווה לנח "צא מן התיבה אתה ואשתך", איש ואשתו - כאן התיר להם כו", בכל זאת מספרת התורה, שבפועל הנה "ויצא נח ובניו ואשתו ונשי בניו" (ולא "איש ואשתו").

וכפי שמסבירים המפרשים (על פי פרש"י) שזהו מכיוון ש"היה נח דואג לעשות בפריה ורביה". והביאור: נח עשה חשבון, מה תהיה התועלת מכך שיוולדו ילדים? הרי יתכן ויחזור על עצמו שוב המצב שיחטאו "ויבואו מי המבול וישטפום" - ולפיכך הקדים הקב"ה להבטיחו "שלא לשחת העולם עוד" ורק לאחר מכן ציווהו "פרו ורבו".

ואע"פ שהקב"ה ציווהו "צא מן התיבה אתה ואשתך", ואם כן כיצד יתכן שנה, שהיה "איש צדיק תמים", יעשה ח"ו בגלל חשבונות שלו - היפך מרצון ה'?

אמנם באמת אין זו קושיא, מכיוון שנח סבר שמאמר הקב"ה "צא מן התיבה אתה ואשתך" (איש ואשתו) מהווה רק היתר - כדיוק לשון רש"י "כאן התיר להם" - אבל אין בזה ציווי, לפיכך הוסיף הקב"ה, שהכוונה במאמר זה אינה רק היתר, כי אם ציווי, שחייב להיות "פרו ורבו".

אלא שעדיין אינו מובן: אמנם הקב"ה הבטיח שלא יביא עוד מבול לעולם, אבל השיקול העיקרי של נח בודאי היה מצבם הרוחני של בניו. אם כן, הרי ישנו החשש "פן יוסיפו לחטוא" - הרי שכלל אין מספיק שלא יענישום - בשעה שנשארים הם באותו המצב (הרוחני) כדור המבול!

*

לעשות מה שצריך בלי לערב חשבונות אישיים

מכאן נמצינו למדים הוראה ברורה, ש"בהדי כבשי דרחמנא למה לך! יהודי צרך לעשות את כל התלוי בו - לקיים מצוות פרו ורבו, ולאחר מכן לחנך את בניו ובנותיו על פי הוראות התורה - ולא להמנע מלקיים את ציווי השם מצד חשבונות פרטיים.

חז"ל מספרים בנוגע לחזקיהו המלך, שראה ברוח הקודש שממנו יצאו "בנין דלא מעלו" ולפיכך לא עסק בפריה ורביה, והקב"ה הענישו ר"ל, וזאת מכיוון ש"בהדי כבשי רחמנא למה לך, מאי דמפקדת איבעי לך למיעבד!"

רואים מכאן, שאפילו כאשר יודעים בבירור מה שיהיה וכו' בכל זאת אסור להמנע מלקיים את ציווי ה'; על אחת כמה וכמה כאשר הדבר אינו יותר מאשר חשש מצד חשבון אישי שלו.

[ולהוסיף - גם במקרה של חזקיהו נולד לאחר מכן יאשיהו, עליו נאמר "וכמוהו לא היה לפניו מלך אשר שב אל ה' בכל לבבו גו' ככל תורת משה ואחריו לא קם כמוהו", ועוד מלכים צדיקים כיהואחז וצדקיהו].

אומרים לו לאדם - אדרבא: עליך לקיים את ציווי ה' המוטל עליך, בשמחה ובבטחון גמור שהקב"ה בודאי יעזור ויתן הצלחה בהשתדלותך בחינוך הילדים (ובפרט בזכות זו עצמה, שהנך מקיים את ציווי ה' "פרו ורבו" ללא כל חשבונות).

*

המענה על טענות לחוסר אפשרות כלכלית לקיום המצווה

כל הנ"ל מדובר בנוגע לדרגות אודות מצבם הרוחני של הילדים - שלהם נתן הקב"ה את המצווה (והזכות) לחנך את בניהם ובנותיהם בדרך התורה והמצווה, ונתן להם בחירה חופשית למלא ציווי זה.

אבל כאשר מדובר אודות דאגות של פרנסה גשמית - ועושה חשבונות שמצב הפרנסה אינו מאפשר שיעסקו בפרו ורבו - מראה הדבר שהוא מקטני אמנה, ולמטה מזה.

פרנסה אינה תלוי בבחירתו-שלו. יהודי אמנם נצטווה "בכל אשר תעשה" - אבל ה"תעשה" שלו הוא לא יותר מאשר עשיית כלי ברכת ה'; השפעת המזון והפרנסה באה מלמעלה, וכפי שכל אחד אומר בברכת המזון: "הזן את העולם כולו בטובו בחן בחסד וברחמים".

ומכיוון שהקב"ה ציווה על יהודי "פרו ורבו", הרי שברור שביחד עם כל ילד שנולד, נפתח צינור חדש לברכת ה', להשפעת מזון ופרנסה, (גם) לילד החדש שנולד, ובאופן של "בטובו בחן בחסד וברחמים", מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה.

*

התשובה לטענה ביחס לכוחות הנצרכים לגידול ילדים

אותו הדבר הוא גם בנוגע לכוחות הנפש: ישנם הטוענים, שאין להם את הכוחות, כוחות הגוף או כוחות הנפש, הנדרשים בכדי לגדל הרבה בנים ובנות, שלשם כך נדרשת יגיעה גדולה, יגיעת נפש ויגיעת בשר.

צריך לדעת, שמכיוון שהקב"ה מצווה על כך, ו"אינו מבקש אלא לפי כוחן", הרי ברור שנותן הוא את הכוחות הנדרשים כדי לבצע את ציוויו. ובמילא אין לערב בזה חשבונות פרטיים, אלא רק לסמוך - ומתוך שמחה (כבכל דבר הקשור בעבודת השם) - על הקב"ה.

מובן שישנם מצבים שע"פ תורה אין צ"ל התעסקות בפו"ר מחמת טעמים של בריאות וכיו"ב. אבל כפשוטו, זה צ"ל נקבע ע"י רב מורה הוראה בפועל, ולא ע"י חשבונות אישיים של האדם עצמו.

אם אכן המצב האמיתי הוא, שאין לאדם את הכוחות הנדרשים לכך - ידאג לכך הקב"ה.

כדי שיוולדו ילדים, חייבת להיות ברכה מיוחדת מהקב"ה - "ויברך אותם אלקים . פרו ורבו וגו'", שלכן " יש כמה בני אדם שאינם מולידים, גם כשכח המוליד ישנו בשלימות".

האמת הנגלית היא - שהנהגה כזו של בטחון בהשם, לא רק שאינה גורעת מבריאות האדם, אלא אדרבא, הדרך להשיג מנוחת נפש אמיתית, החא דווקא ע"י שמתנהגים כפי סדרי הבריאה שטבע הקב"ה. כאשר מבלבלים את הסדר הנורמלי שהטביע הקב"ה בחיי המשפחה, רואים במוחש שהדבר גורם לבעיות של "עצבים" כו', נוסף על העיקר שהדבר מקלקל וכו' את הקשר שבין הבעל לאשתו.

*

התוצאות הלא טובות של תכנון המשפחה

השם שנתנו להנהגה של עשיית חשבונות מתי הוא "הזמן המתאים" ללדת ילדים, הוא - "תכנון המשפחה" ("פעמילי פלעניג"). אבל המציאות היא, שהדבר מביא את ההיפך ממש - היפך בסדר חיי המשפחה. וכפי שכבר נתגלה (לאילו שאינם מעוניינים

לרמות את עצמם), שמעולם עוד לא היה דבר שיכניס כל כך אי-סדר והיפך הביסוס והחיזוק ובנין חיי המשפחה, כפי שנעשה על ידי "תכנון המשפחה".

*

החשיבות המיוחדת בדורנו לקיום המצווה לזירוז הגאולה

למצוות "פרו ורבו" יש שייכות מיוחדת לדורנו זה (דוקא):

הגמרא אומרת, שאין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שב(אוצר ששמו) גוף. כלומר, לידתו של עוד ילד יהודי, מקרבת את גאולתם השלימה של כל ישראל ע"י דוד מלכא משיחא.

ומכיון שנמצאים אנו בדרא דעקבתא דמשיחא (כמדובר כמה פעמים), ומקוים ומתפללים "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח", "נאו" ממש, הרי מובן שצריך לעשות את כל התלוי בו, ש"יכלו כל הנשמות שבגוף", שזה ימהר את "בן דוד בא" בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו¹⁷¹.

*

¹⁷¹ לקוטי שיחות חכ"ה עמ' 34, תרגום מתוך 'שלחן מנחם'.

דף עזר

למסירת שיעורים ולסיכום ושינון הלכות טהרת המשפחה

איש ואשה זכו שכונה שרויה ביניהם - הדרך לחיים של הרמוניה ושמחה, היא שמירת הוראות יוצר הכל - בורא עולם ברוך-הוא ובפרט במצוות הטהרה והפרישה מן הנדה.

ברכת השם יתברך נתונה, לכל שומרי מצות הטהרה.

גם בימי הפרישה וההרחקה קיימת אהבה וחיבה בין האיש והאשה - המקבלת מימד פנימי ועמוק (כמובן, ללא קירבה פיזית באותם ימים).

דם שיצא מהאשה¹ מטמאה בכל כמות שהיא. מעת זו עליהם לפרוש מכל מגע, עד לאחר טבילתה במקוה טהרה.

הפסק טהרה תעשה לאחר חמשה² ימים מעת שראתה, בסוף היום לפני השקיעה תתרחץ ותבדוק עצמה בעד בדיקה לבן ונקי. על הבדיקה לצאת נקיה ממראה דם (כל שאלה על הצבע, יש להפנות לרב מורה הוראה).

וביום המחרת תחל לספור שבעה נקיים, בהם תעשה בדיקת טהרה בכל בוקר ובכל ערב לפני שקיעת החמה.

ז' (7) ימים אלו מסתיימים, אז הולכת האשה לטבול במקוה טהרה, אחר שרחצה את עצמה והסירה מעליה כל חציצה.

חכמים לימדו שכתם על בגדה או גופה, מטמא אף הוא. לכן כל שאלה במצב שכזה יש להפנות לרב מורה הוראה.

טעם נתנו להרחקה בימי חשש ווסתה (בינונית, חודש והפלגה)⁴, "והזרתם את בני ישראל מטומאתם", שמירה מעולה מפני הטומאה. לכן לא יבואו בימים אלו לידי מגע של קירבה וחיבה.

יחד ישמחו בשמירת הטהרה, וימשיכו את זרע ישראל סבא בשמחה ובקדושה ותחול עליהם הברכה לילדים נאים ובריאים. בזכות כך נזכה לקבל פני משיח צדקנו במהרה.

1. טומאת הנידה חלה על כל אשה מעת שראתה 'דם', בין פנויה בין נשואה.
2. באם רוצה לעשות הפסק טהרה לאחר ארבעה ימים, עליה להתייעץ עם רב מורה הוראה.
3. ניתן לרכוש עדי בדיקה, כמעט בכל חנות מכולת ובית מרקחת.
4. זמני החשש לראיית מחזור (כדאי להיעזר ברב/מדריכת כלות, לבירור זמנים אלו)

לזכות

שמריהו בן שרה ושושנה שמחה בת מסעודה שיחיו הראל

שלמה מאיר בן לאה ורות בת אסתר שיחיו אמיתי

לנחת רוח יהודי חסידי אמיתי מכל יוצאי חלציהם

ולקבלת פני משיח צדקנו בקרוב ממ"ש

*

לע"נ

יעקב בן דוד ז"ל סמיאטיץ

אליהו בן יעקב ז"ל ממזן

יעקב בן אברהם ז"ל אמיתי

משה גדליה בן יוסף ז"ל הרלב

*

שרה בת גבריאל ז"ל חץ

לאה בת אליהו ז"ל אמיתי

תנצב"ה